

PETRU TALPEȘ

AMINTIRI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TALPEȘ, PETRU

Amintiri / Petru Talpeș; text îngrijit de Vasile
Dudaș și Vali Corduneanu. – Timișoara: Mirton, 2008
ISBN 978-973-52-0485-3

I. Dudaș, Vasile (ed.)

II. Corduneanu, Vali (ed.)

821.135.1-94

PETRU TALPEȘ

AMINTIRI

*Text îngrijit de
Vasile Dudaș și Vali Corduneanu*

EDITURA MIRTON
Timișoara, 2008

Volum apărut cu sprijinul MAPOL IMPEX ROM

Prefață

Atunci când a început să-și scrie amintirile în anul 1967, Petru Talpeș (23 aprilie 1896, Cornereva – 5 septembrie 1979, Timișoara), ofițer combatant în cele două mari conflagrații ale secolului XX, nu intenționa să le publice, ele fiind destinate doar membrilor familiei. Pe parcurs, avem destule motive să credem că s-a răzgândit. Memoriile copilului de țăran din Cornereva, ajuns prim-procuror la Tribunalul Timiș-Torontal din Timișoara (1942–1948) ar putea fi un scenariu de film de aventuri. Ele ne poartă prin munții Cernei, un ținut al comorilor ascunse de lotri, „școala ungurească” din Orșova și Caransebeș, frontul italian din Primul Război Mondial, lagărul de la Șipote (jud. Iași), orașe din Moldova, după dureroasa retragere din toamna 1916, Basarabia începutului de an 1918, împânzită de soldați bolșevizați sau Odessa (1941). A avut șansa să cunoască mari personalități, dacă ar fi să pomenim doar pe: episcopul și viitor patriarh Miron Cristea, secretarul Episcopiei de Caransebeș, Cornel Corneanu, dramaturgul Zaharia Bârsan, compozitorul Sabin Drăgoi, primul dirijor al orchestrei Radioteleviziunii Române, Ion Luca Bănățeanu (coleg de liceu și de bordei, la Șipote), scriitorul Ionel Teodoreanu (în perioada studenției de la Iași), ministrul Grigore Iunian, viitorul prefect de Timiș-Torontal Octavian Furlugeanu, Coriolan Băran, fost prefect al județului și primar al Timișoarei, prof. Constantin Daicoviciu etc.

În 15 august 1916, tânărul cadet Petru Talpeș a avut curajul să treacă de partea armatei române, refuzând să tragă împotriva fraților săi; părăsind lagărul, a făcut parte din Corpul voluntarilor ardeleni-bucovineni. Bucuriei Marii Uniri, eveniment de la care se împlinesc 90 de ani, i-a urmat, peste ani, refugiul din Ardealul de Nord, în

toamna anului 1940, moment în care era prim-procuror la Odorhei. Cariera sa de magistrat integru de două decenii se sfârșește brusc în februarie 1948, refuzând să găsească vinovat, așa cum cereau organele de partid, un acuzat. Disponibilizarea întregului complet de judecată s-a dorit un exemplu pentru toți magistrații. Au urmat ani grei pentru el și membrii familiei sale: de abia în septembrie 1949 angajându-se într-un post modest la C.E.C., putând în sfârșit primi cartela de alimente.

Vali Corduneanu

Cuvânt înainte

M-am hotărât la bătrânețe să scriu amintirile ce mi-au mai rămas în memorie, nu pentru a fi publicate, neavând valoare literară, nici istorică, ci pentru a rămâne în familie pentru copiii, nepoții sau strănepoții care, auzind că au avut un bunic care a participat ca ofițer de rezervă în cele două războaie mondiale, vor fi curioși să afle prin ce am trecut și ce experiențe am câștigat într-o viață trăită în cele două cataclisme și în perioada dintre ele și după ele, până la data când va sosi ceasul să părăsesc acest pământ și să trec „dincolo”, într-o lume în care imensa majoritate a oamenilor de pe această planetă o cred ca parte normală a sălășluirii sufletului uman și în care, cu vremea, vor trece și atei și materialiștii din prezent și viitor, când însăși știința, ce progresează cu pași gigantici, îi va face să cunoască adevărul.

I. Copilăria – data nașterii

Am sosit pe această lume în Cornereva, la 23 Aprilie 1896, ca primul fiu al părinților mei, David și Ana și, în același timp, ca primul nepot al bunicului meu dinspre mamă, Matei Surdulescu, zis și Fraiman, după porecla cu care-l botezaseră sătenii. Cred că această poreclă a bunicului se trage dela cuvântul german „Freimann”, adică om liber, în sensul că, șchiopătând de un picior, a fost scutit de serviciul militar, rămânând deci liber în comparație cu cei trei frați ai săi, cu casele și gospodăriile vecine, cari au fost siliți să-și facă datoria ca ostași ai împăratului austro-ungar Francisc Iosif I, serviciu care apoi l-am făcut și eu ca flăcău, la etatea de 18 ani, în primul război mondial, cum voi arăta mai târziu.

II. Locul unde m-am născut

Lumina zilei am văzut-o prima dată în pitorescul sat Cornereva, din actualul raion Orșova, regiunea Banat, sat care se întinde pe o suprafață de 42 km pătrați, pe trei văi principale ce se întind unele pe o lungime până la 9 km lungime până unde casele se înșiră unele după altele, ca în Elveția, unele fiind clădite sus pe coastele dealurilor până la o altitudine de circa 700 m.

Poate că mai sunt sate cu întindere așa de mare în țara noastră, dar nu cred să existe un alt sat care să aibă o poziție ca o adevărată fortăreață naturală, ca satul meu. Fiecare vale e străbătută de câte un pârau de munte, în care, în copilăria mea, se găseau și păstrăvi. În afară de văile principale: Ohaba, Ramna și Topla, se mai ramifică din acestea și alte văi mai scurte, străbătute și ele de câte un pâraiaș. Nu mai vorbesc de numeroasele izvoare ce țâșnesc din pământ în locuri unde nici nu te aștepți, cele mai multe înzestrate cu jgheaburi de lemn de vreun creștin, pentru uzul public, pentru a i se pomeni fapta pe lumea cealaltă.

Din valea din mijloc, Ramna, se ramifică dela jumătatea ei, spre nord-vest, valea Strugăasca, iar mai sus, spre dreapta, spre răsărit, „Ogașul Pucios”, iar mai sus, pe vale, mergând tot spre munte, tot la răsărit, se ramifică valea numită „Frăsâncea”, pe care curge un pârâu grăbit ce izvorăște din poalele muntelui, în care și astăzi se mai prind păstrăvi.

Urmând tot mai sus, spre muntele Cozia, valea Ramna se termină într-o fundătură numită „Camena”, unde se termină și drumul de vehicule și de unde se poate urca pe poteci în pădurea de fag, în circa 2 ore, până la „Petrite Albe”, un mic platou ce se ivește după terminarea împărăției pădurilor, la circa 1300 m altitudine, de unde apoi începe urcușul de încă 530 m până la „Vârful Babii”, care domină munții mai învecinați și, din vârful căruia, se vede toată valea Cernei cu tot farmecul ei, ce nu se poate descrie, ci trebuie văzută fie când soarele răsare, fie când apune. Lungimea văilor se calculează dela centrul administrativ al satului, situat spre sud, unde apele Ohabei și Ramnei se întâlnesc și unde casele sunt unele lângă altele, ca în orice alt sat de pe șes.

Dela 3500 m, pe Ramna, spre răsărit, este valea Topla cu izvorul ei căldicel ce crește pe măsură ce curge în jos, dar care, dela izvor, pe o lungime de circa 200 m, nu îngheață iarna. Denumirea văii vine dela numele slav al pârâului, „Tieplo”, având înțelesul de „cald”. Valea „Topla” începe chiar de la vărsarea pârâului cu același nume în pârâul mai mare Ramna, peste acesta din urmă fiind construit un pod, pentru a putea trece spre Topla. Mai spre nord de acest pod, nu departe de el, se împreună cu pârâul de munte „Studena” ce străbate o vale îngustă cu același nume, dar care ține tot de valea Topla, ca denumire generală.

Mai am de amintit și descris valea „Ohaba”, ce pornește din centrul satului spre nord, pe o lungime de circa 9 km până la „Furca Obiței”, care este un delușor despărțitor de ape, dincolo de care începe „Poiana Ruschi”, străbătută fiindu-i valea de râul de munte „Igeg”, jos, la o depărtare de cca 5 km dela „Furca Obiței”. Această Poiană a Ruschii este stăpânită până la râul Igeg tot de cornerevin-

țenii de pe Ohaba, care au sălașe clădite din lemn și culturi de pomi fructiferi plantați prin fânațele ce o acoperă. Poiana Ruschi, fiind destul de largă până la poalele munților, oferă și ea o priveliște încântătoare. Am uitat să amintesc că „Furca Obiței” este la o înălțime de circa 800 m și drumul urcă până la ea în formă de serpentină, începând dela poalele ei, cu cca 50 m mai jos.

Am amintit că satul meu este, poate, ca o fortăreață naturală unică în țară, fiind înconjurat spre apus de dealurile de circa 1000 m înălțime, ce pe vremuri au fost acoperite de păduri de fag; aceste dealuri, ocolind centrul satului spre sud, se unesc cu versantul sudic al muntelui „Arjana”, iar mai spre sud se formează o vale strâmtă, acoperită de păduri și stânci pe o lungime de circa 8 km, numită „Cheia Globului”, fiindcă dealurile ce o formează pe o parte și alta, înalte de cca 200–400 m, se întind spre sud până la satul „Globul Rău”. Spre răsărit satul este înconjurat de munții ce formează lanțul muntos numit „Domogled”, înalți de peste 1800 m, iar la miazănoapte de muntele „Cozia”, înalt de circa 1300 m. Toți acești munți sunt pășuni bogate pentru turmele de oi și vite, folosite nu numai de cornerevințeni, ci și de către multe alte comune învecinate, a căror coproprietate o formau ca avere grănicerească, donate de către stat acestor comune ca o recompensă pentru serviciul militar obligatoriu dela 18–60 ani, spre a apăra granițele împotriva năvălirilor turce etc. În acest scop, locuitorii erau organizați militărește, cu echipamentul de război necesar mereu asupra lor și cu obligația de a-și duce hrana necesară pe timp de o săptămână, pe spesele lor proprii, în cazul când erau chemați să facă față primejdiei, la hotarele imperiului. În acel timp mai aveau și alte avantaje însemnate: erau oameni liberi scutiți de soarta iobagilor; primeau lemne și sare gratuit și ușurări de impozite. Această stare de coproprietate grănicerească a încetat odată cu instaurarea regimului socialist în țara noastră.

Poalele munților sunt acoperite cu păduri de fag seculare, presărate ici-colea cu brazi, tei și frasinii, cari acum se găsesc din ce în ce mai rari, mai ales brazii, cari erau căutați de strămoși pentru fabricarea șindrilei de acoperit casele. În prezent, de câțiva ani, aceste

păduri au început să fie tăiate cu mijloace moderne, materialul lemnos fiind transportat din cătunele Camena, Smogotin și Frăsânca cu autocamioane până la Gara Crușovăț și Iablanița. În acest scop, au fost construite drumuri forestiere moderne, spre marea satisfacție a locuitorilor din sat, cari pe vremurile copilăriei mele trebuiau să iasă în clacă la reparatul lor, mai ales pe Cheia Globului, din cauza deselor surpări și astupări, produse de ploile cari declanșau alunecări de pietriș etc. de pe coastele abrupte.

Deoarece pătrunderea în Cornereva nu este posibilă decât prin cele două „chei” (Cheia Globului și Cheia Ruschii), este ușor de înțeles că accesul pe aceste văi înguste era foarte ușor de împiedecat, chiar de către o mână de oameni, când vrăjmașii ar fi îndrăznit să se aventureze spre această localitate. Oferind adăpost sigur împotriva năvălitorilor, această comună trebuie să aibă o vechime din epoca geto-dacilor. Conform tradițiilor locale, văile comunei au fost un refugiu sigur și al lotrilor și chiar al haiducilor. Conform diferitelor povești ce se păstrează din moși-strămoși pe teritoriul întins al comunei, refugiații sau lotrii și-ar fi îngropat comorile în locuri ușor de reperat, pe văi, păduri și munte, unele dintre comori fiind chiar găsite după indicațiile rămase dela cei care le-au ascuns și care, din diferite piedici, n-au mai ajuns să le ridice. Despre aceste povești cu comori mă voi ocupa într-un capitol separat.

Comuna a fost și este locuită numai de români, numărând câteva mii de suflete, având azi peste 800 numere de case. Ocupația locuitorilor a fost și este creșterea vitelor, în special oieritul și pomi-cultura. În ce privește agricultura, teren prielnic în acest scop fiind numai fâșii înguste pe la poalele dealurilor, cu excepția luncii din marginea de sud a centrului satului, – produsele agricole, adică porumbul, care este hrana principală a locuitorilor sub formă de mămăligă, – solul, redus ca întindere arabilă, nu oferă cantități suficiente de cereale pentru toți locuitorii.

În acest sat de munte izolat s-au păstrat nealterate datini stră-bune, ca și portul cu oprege la femei, afirmativ de origine scitică. Păcat că acest port, datorită pătrunderii modei orășenești, începe să dispară.

După cum mi-a povestit un prieten, fost ofițer activ, care a stat de vorbă cu profesorul Iorga, când acesta a vizitat biserica din sat și așezarea satului, profesorul susținând că acest sat ar fi fost un refugiu pentru lotromani și haiduci, l-a întrebat dacă în comună se întâmplă ca unii să mai fure lucruri de la sătenii lor sau pe unde se duc, acesta i-a răspuns că, din păcate, acest urât obicei s-a mai păstrat, dar nu se referă la toți locuitorii, fiind numai cazuri izolate. Adevărul este că și eu am auzit că, după ultimele două războaie mondiale, au fost cazuri când s-au organizat mici bande, care se îndeletniceau cu furțișaguri. Cu toate acestea, marea majoritate a locuitorilor au păstrat datina strămoșească de ospitalitate și omenie.

Multe ar mai fi de spus despre satul meu, dar obiectul acestor amintiri nu se întinde la facerea unei monografii a satului. Ceea ce am arătat mai sus a fost o descriere sumară a locului meu de naștere, a locuitorilor și ocupației lor.

Citind vol. II din „Istoria Banatului Severin”, scrisă de prof. Patriciu Dragalina din Caransebeș, la pag. 185, acesta face o mențiune de existența **în 1525** a unui proces dintre comuna Domașnea și Cornereva, care sunt despărțite de un deal. Procesul, probabil, a fost pentru dreptul de proprietate a acestui deal bun pentru pășune, un proces asemănător, foarte vechi, dintre aceste comune fiind tranșat prin reforma agrară, legiferată îndată după înfăptuirea României Mari, după primul război mondial, dealul din litigiu, numit „Vât”, fiind defalcat între cele două comune. Dela acea dată domnește pacea între cele două comune vecine.

III. Bucuria bunicului Matei

Bunicul meu dinspre mamă, Matei, avea casa mare de lemn așezată pe ziduri de piatră, având și subsol, casa fiind acoperită cu sindrilă de brad. Pe lângă casă, care era situată în fundul „Camenii”, pe lângă care curgea un pârâu ce isvora dela poalele muntelui Cozia,

la o distanță de circa 1500 pași dela casă, acest pârâu avea apa cristalină și curată, fiind și potabilă, deoarece, de la casa bunicului în sus, spre izvor, erau numai două case, departe una de alta la câte 100–200 metri, cari se foloseau de el. Pârâul, rostogolindu-se mereu în jos printre și peste pietre, își cânta cântecul lui sonor cu același timbru, în auzul căruia ne sculam dimineața și adormeam seara, păstrându-și același ritm monoton, de natură a liniști pe orice om nervos. Își schimba însă tonul când, în urma unor ploii torențiale, își schimba culoarea străvezie în una tulbure și urâtă, bolborosind mânios și umflându-se, amenința să macine și malurile printre care curgea. Cea mai groaznică ispravă a făcut-o în anul 1912, despre care voi vorbi mai târziu, urmând acum să descriu bucuria bunicului.

Bunicul Matei era considerat ca unul dintre cei mai harnici și deștepți de pe Valea Camenii. Era iarna dogar, iar vara făcea lucrările agricole. Nu era nici sărac de tot, dar nici bogat. Se spune că afară de cele 7 zile de coasă de pe dealul din spatele casei și 2 zile arătură în jos de casă, pe lângă pârâu, celelalte terenuri le-a cumpărat „cu barda”, adică cu banii ce-i câștiga prin fabricarea de butoaie și putini, comenzi numeroase primite de la săteni, putini zise și streazuri, în care își păstrau țuica sau comina de prune. Pentru a le face față, mama spunea că bunicul se culca odată cu găinile, dar la ora 3 dimineața era în picioare, își făcea o mămăligă, mânca și se apuca de lucru.

Unul din cele două terenuri „cumpărate cu barda” era sus de tot, aproape de masivul Cozia, o pășune, adică fânaș, în întindere de 8 zile de coasă, obținut prin defrișarea de pădure. Acest teren avea în mijloc rezervat un crâng neatins de topor, la marginea căruia curgea un izvoraș. Terenul acesta se numea „Curătura”, ca și terenurile învecinate, ale fraților bunicului, care și ei, la rândul lor, au defrișat pădurea, adică au curățat-o pentru a-și crea loc de fânațe care, după cositul fânului, servea apoi ca pășune până la căderea zăpezii. Din crângul de circa 400 m pătrați bunicul își tăia pari pe care îi împlânta bine în pământ, pentru a face în jurul lor clăia de fân și pe care apoi așeza „povăznițe”, 4–6 legate între ele la vârful clăii, pentru ca vântul

să nu smulgă fânul din jurul parului. Fiindcă terenul era parte pe coastă, parte pe un mic platou, fânul se aducea pe platou tras pe „târș” de cai sau boi. Așa-zisul târș nu era altceva decât o cracă mare de fag cu mai multe ramuri, pe care se așeza fânul cu furcile, în mărime de un porconi (circa 200 kg) și după așezare se lega fânul cu o funie prinsă de vârful târșului și strânsă peste fân și legată apoi bine de capătul gros al târșului, pentru a se păstra fânul pe acesta în timpul trasului până la locul unde se așeza în „boghie” (claie în formă de căciulă uriașă, străpunsă de parul ce am amintit). Boghiile acestea erau clădite temporar și toamna erau coborâte jos și clădite aproape de casă, în formă tot de claie, dar de o grosime și înălțime mai mare, numită „fungee” în care intrau 2-3 boghii, și din care se consuma porție cu porție iarna, în măsura cerințelor de hrană a animalelor. În aceste fungee mulți săteni obișnuiau să pună pe la mijloc mere, care se păstrau bine până primăvara, când stocul de fân era folosit până la nivelul sau stratul unde erau puse fructele.

Al doilea teren mare și cel mai bun pentru fânaț, câștigat cu barda de către bunic, era pe versantul dealului dinspre răsărit, întins între două dealuri, în mărime de 25 de zile de coasă, partea de sus a acestui teren ajungând până la „Plai”, înălțime de 1000 metri, de unde începea pădurea seculară de fagi. Acest teren era o „pagină” între cele două dealuri și avea sus, la mijloc, și în partea de jos, câte un izvoarăș. Deasupra de tot, pe unde trecea plaiul spre munte, folosit de săteni și celelalte comune, care își urcau primăvara turmele la munte și le coborau toamna, – bunicul avea o stână de bârne, pe care mai târziu tatăl meu, după moartea bunicului, a transformat-o într-un sălaș, ce servea și ca stână și ca loc de dormit, cât timp oile și vitele erau ținute sus la pășune, ziua și noaptea, până la venirea iernii.

Deoarece se întâmpla ca vitele vecinilor să scape și să se înfrupte din boghiile străine ce nu erau îngrădite cu gard, din cauza asta se iscau certuri între păgubaș și proprietarul vitelor și, dacă paguba nu era reparată pe cale pașnică, se ajungea la constatare prin delegații comunale (jurați), și, dacă nici pe această cale părțile nu se

împăcau, se ajungea la judecătorie, cu cheltuieli și avocați. Este drept că aceste din urmă cazuri erau destul de rare.

Câștigarea acestei averi „cu barda” a fost desigur o bucurie mare pentru bunicul Matei, dar nu de această bucurie este vorba, ci de cea ocazionată de nașterea mea. Aceasta nu este de mirare și se explică prin faptul că bunicul Matei și bunica Maria au avut nu mai puțin de **șapte fete** și nici un băiat. Gândiți-vă ce grijă a fost pe capul lui să mărite toate fetele, să le dea zestre câte o bucățică de pământ și un anumit număr de oi și vite cornute etc., așa cum era obiceiul în sat. Deci, la venirea mea pe lume aveam șase mătuși, dintre care cinci erau deja măritate.

Cea mai mare mătușă, Petra, s-a căsătorit cu Ivașcu Dumitru, cu gospodăria la două bătaii de pușcă în jos, lângă pârâul de pe Camena. Această mătușă a avut un copil, pe vărul Trăilă, aproape de o vârstă cu mine, și o fată, Stana, mai în etate, ce s-a căsătorit cu Nistor Gherescu, mai în jos, la 2 km, la Gura Smogotinului, unde părăsește pădurea un pârâu voinic plin cu păstrăvi. Atât vărul Trăilă, cu care m-am jucat mai mult în copilărie și ne-am înțeles ca frații toată viața, cât și verișoara Stana, acum văduvă, sunt în viață când scriu aceste rânduri. Deoarece părinții mei, în anul 1919, au vândut averea din Camena și s-au mutat la Caransebeș, pentru motivele pe care le voi arăta mai târziu, când mă ajungea dorul de a vedea locurile copilăriei, am fost primit și găzduit veri de-a rândul, până acum 4 ani la verișoara Stana și fiul ei, Nistorică clarinetistul, ei având o casă încăpătoare cu o poziție romantică, chiar lângă gura Smogotinului, unde iese pârâul din pădure. Cu 4 ani în urmă, vărul Trăilă, având 2 feciori însurați în gospodărie cu dânsul, și-a transformat casa veche într-o locuință modernă cu patru camere și hol, punându-mi la dispoziția mea și a familiei mele cea mai frumoasă cameră, pentru ori de câte ori îl voi onora cu vizita mea și a familiei.

A treia fată a bunicului Matei a fost Ana, mama mea, care era chemată de toți Anuța. Mama fusese căsătorită pe valea Ohabei, numai țin minte numele primului ei soț, care a murit la un an după căsătorie. Mama rămânând văduvă, bunicul Matei a adus-o acasă la

el și a măritat-o apoi cu tatăl meu David Talpeș, din fundul văii Toplei, la circa 6 km depărtare de casa bunicului, în care vale se găsesc familiile Talpeș, tata venind ca ginere în casa bunicului. De multe ori mi-am pus întrebarea: nu cumva vreun strămoș Talpeș și-o fi avut originea prin Moldova și Bucovina, deoarece când destinul m-a dus prin Moldova am aflat că în Vaslui și în jur sunt foarte numeroase familii Talpeș și poate pe vremuri vreun strămoș, fugind de tătari, și-o fi găsit refugiul în Cornereva. O simplă presupunere, din cauză că familii cu numele Talpeș se mai găsesc în Topleț și Orșova, dar acestea sunt plecate tot din Cornereva. Actuala familie Talpeș din Orșova este rudă mai îndepărtată cu familia mea, bunicul lor fiind cunoscut de mine când eram copil mic, iar el era comerciant și cârciumar în centrul satului Cornereva și era poreclit „Durac” și a ținut ca nevastă pe o soră a bunicului Matei, dacă îmi aduc bine aminte. Deoarece bunicul, cum am amintit, nu a avut nici un fecior, iar tatăl meu mai avea un frate mai mare Ignat și o soră Petria, tata rămânând orfan de părinți la 12 ani, bunicul l-a adus „ginere în casă”, ca soț al mamei; în acel timp toate fetele, adică mătușile mele erau măritate, cu excepția celei mai mici, Crina.

A treia mătușă, mai mică după mama, a fost mătușa Maria, căsătorită cu Iancu Nemeș, cu gospodăria tot în fundul Camenii, la circa 500 pași de casa bunicului. Acest Iancu Nemeș cu mătușa Maria a avut o singură fată și toți au murit în răstimp de 2 ani, – după credința părinților mei și a tuturor vecinilor – din cauza unei comori spurcate pe care a găsit-o în grădina sa unchiul Iancu, istorie pe care o voi povesti la capitolul „Comorile din Cornereva”.

O soră a bunicului Matei a fost căsătorită cu brigadierul silvic Ion Lozici, din centrul satului. Acesta urmase 4 clase medii la școala regimentară (Regimentsschuhle) din timpul ocupației austriece. Taica Lozici cunoștea perfect limba germană și a avut două fete: una mătușa Ioana, căsătorită cu un ceferist Matei din Bolvașnița, având ca fiică pe Ioana, în prezent văduvă, fostă funcționară la poștă, soțul ei fiind Bugariu, fost învățător în Petroșenița, iar ca fii pe Ionică și Gheorghe, acesta din urmă decedat acum doi ani. Acesta a fost ofițer

activ în armata austriacă, iar după primul război mondial, intrând în armata română, a fost locot.-colonelul Matei Gheorghe, comandant al unei unități de tancuri, care după insurecția de la 23 aug. 1944, din proprie inițiativă, a cooperat cu armata rusă, trecând cu tancurile peste munții Carpaților Orientali și luptând până la dezrobirea Cehoslovaciei, fiind considerat ca un erou. Faptele lui de arme și fotografia sa se pot vedea în broșura „Atacă tancurile”, editată de Min. Armatei în 1967.

Terminând cu înșirarea rudeniilor, de abia acum ajung să povestesc în ce a constat „**bucuria bunicului Matei**”. O repet în două cuvinte: nașterea mea! S-ar putea obiecta că orice bunic se bucură când i se naște un nepot. Acest lucru e firesc și adevărat. Dar bucuria bunicului meu era incomparabil mai mare decât a altor bunici. De ce? s-ar întreba cineva. Răspunsul și explicația sunt foarte simple. Gândiți-vă că bunicul a avut șapte fete și nici un băiat!

Mă nășteam ca primul băiat în casă, tatăl meu venind ca ginere în casa bunicului. Și doamne, ce bucurie, ce mai ospăț a organizat bunicul chiar în ziua nașterii mele. În primul rând a împodobit masa de jur-împrejur, pe margini cu cetină de brad și flori, iar în mijloc, adecă pe masă, mâncări și beutură, în scopul ca **ursitoarele mele** să fie mulțumite când vor intra în casă să-mi „toarcă viitorul” – relatare auzită de la mama, când ajunsesem măricel. Din descrierea vieții mele se va vedea dacă ursitoarele au fost sau nu binevoitoare și dacă le-a plăcut masa pregătită în cinstea lor de bunicul.

Comparând destinul de până acum cu al celorlalți fii de țărani de vârsta mea din satul Cornereva, adoptând de formă credința țăranilor între care m-am născut, pot afirma că ursitoarele au răsplătit în mare măsură așteptările bunicului și că într-adevăr mi-am făurit un destin deosebit și bun. [...] În 23 aprilie, ziua nașterii, mama i-a spus bunicului să mă lase să trăiesc, căci se vede ca așa a fost voia lui D-zeu și ea nu vrea să-și facă păcate. Bunica s-a răzgândit și mama i-a spus că poate din cauză că în timpul sarcinii, cu câteva zile înainte de naștere, a alunecat pe o coamă de deal și a căzut cu pântecul de un bolovan, poate din cauza aceea arătam așa cum arătam [vânăt, n.n.].

Pe vremea aceea, și chiar multă vreme mai târziu, în sat nu existau moașe, decât unele femei mai bătrâne care asistau pe femeile care nășteau sau acestea nășteau chiar pe câmp, singure, fără nici o asistență, fără urmări dezagreabile pentru ele sau copilul născut. Așa s-a întâmplat că pe mama a asistat-o numai bunica când m-am născut. Iată însă că s-a întâmplat o minune. În ziua următoare, fața mea, din vânătă, începuse să se schimbe într-o culoare gălbuie și, după câteva zile, am luat o înfățișare de copil cu fața normală. Ce bucurie a fost pe mama văzând această „minune”, cum credea ea și o critica pe bunica pentru intențiile ucigașe de care dăduse dovadă.

Nici tata, nici bunicul nu erau acasă în ziua nașterii, fiind plecați în centrul satului la primărie, pentru aranjat ceva treburi, iar la întoarcerea lor bunica nu le-a dat voie să mă vadă, spunând că nu se cade să mă vadă decât la trei zile, iar bunicul, în culmea fericirii, a aranjat masa pentru ursitoare, cum am amintit deja, invitând ca oaspeți pe fetele și ginerii săi și frații din vecini.

După doi ani mama a născut pe fratele meu Nistor, iar după alți doi ani pe fratele cel mai mic, Matei, botezat cu acest nume la dorința bunicului. Așa am crescut, jucându-mă cu frații mei și cei din vecini până la etatea de șase ani. Bunicul era în culmea fericirii, având trei nepoți, și de multe ori se lăsa de la lucrul său ca să ne facă jucării, căci tata în fiecare vară era plecat la munte, ca păcurar la oi, și tocmai la stâna comună a Talpeșeștilor din muntele „Opeșata”, situat deasupra Cernei, vis-a-vis de satul Izverna de peste granița cu Vechiul Regat, graniță ce o forma râul Cerna.

Când aveam vreo șase ani, moartea a intrat pe neașteptate în casa noastră. Era luna Iulie, când cireșele erau în toiul coptului în satul nostru de munte, cu climă relativ rece. Cu o zi înainte plouase așa de tare, încât pârâul ce curgea pe lângă casă se umflase și era turbure. Bunicul se urcase într-un cireș să culeagă cireșe și avea la el un toporaș pentru tăiat crengile uscate. La un moment dat, mătușa Crina, sora mai mică a mamei, care încă nu era măritată, vine alergând din partea de sus a grădinii, pe marginea căreia curgea pârâul umflat, și spune bunicului că „Condei”, așa era porecla vecinului din

susul pârâului, s-a apucat să ia pietre și lespezi de pe marginea grădinii noastre și le așază pe marginea grădinii sale, pentru a proteja astfel grădina sa, să nu fie spălat și ras pământul de furia apei, care astfel rodea pământul din grădina noastră din matca apei.

Am văzut cum bunicul, la această știre, s-a coborât din pom și cu toporul atârnat pe mâna stângă s-a dus la numitul „Condei”, unde acesta continua să facă isprava amintită, și, după câteva schimburi de vorbe, bunicul i-a dat o palmă, iar Condei a scos din buzunarul hainei un pumnal și l-a înfipt în pieptul bunicului, care s-a prăbușit la pământ, iar Condei a dispărut.

Bunicul, sângerând, a fost adus pe o pătură în casă și așezat pe pat. Nefiind vată în casă, a fost legat la rană cu fâșii de pânză. Tata, înștiințat de acest eveniment, a venit urgent dela munte, lăsând oile în seama unei rude și, la cererea bunicului care mai trăia, a adus șase martori, oameni bătrâni, între care și pe Talpeș, zis Durac și a făcut testament verbal prin care a lăsat bunicii o mică parte din avere și alte despăgubiri în vite și bani pentru fetele măritate, separat zestre în pământ, vite și bani pentru mătușa Crina care nu era măritată, iar casa și cea mai mare parte a averii a lăsat-o în părți egale mamei și tatei. A treia zi bunicul a murit, și, la autopsie, s-a constatat că ficatul i-a fost străpuns de pumnal. Era în etate de 50 ani. Dacă bunicul nu ar fi avut posibilitatea să facă testament, toată averea ar fi fost fărâmițată și mama târâtă în proces de celelalte surori pentru împărțirea moștenirii.

Asasinul a fost prins și condamnat la un an și jumătate închisoare, pentru motivul că, fiind pălmuit de victimă, care avea topor, din spaimă a depășit limitele apărării legitime. Un exemplu de cauze mici care produc efecte tragice.

Tata a respectat testamentul, îndeplinind toate sarcinile impuse, averea imobilă a fost păstrată, fiind micșorată doar cu o grădină cu pomi fructiferi, dată ca zestre mătușii Crina la căsătoria ei cu Nistor Talpeș, zis Ganțu, din valea Topla, după trei ani de la moartea bunicului.

* * *

Tot de la mama am aflat, când devenisem mare, că la vreo câteva luni după moartea bunicului Matei, umbla din casă în casă un ghicitor numit Ghirtu, om bătrân cu părul aproape alb, care ar fi cutreierat nu numai Banatul, ci și Muntenia, și ar fi fost până la Pitești, cum ar fi susținut el.

Venind și în casă la noi, s-a oferit să ghicească și viitorul nostru, al copiilor, care ne adunaserăm în jurul lui și mama s-a învoit, căci fiind femeie miloasă și așa l-ar fi ajutat cu ceva, fie că ar fi ghicit sau nu. Iată ce profeții a făcut moșul Ghirtu, după spusele mamei: „Dta ai trei feciori, dar nu știi dacă e bine să-ți spun tot viitorul lor sau să-l ascund, ca să nu te necăjești de pe acum”. La îndemnul mamei, acesta a continuat: „Celor doi mici le stă moartea neașteptată, iar cel mare (eu) va scăpa de moarte ca prin urechile acului, tot atunci când vor muri frații lui. Acesta, scăpat de moarte, când va fi june va merge în bătaie prin țări streine, va ajunge domn mare și se va însura cu o fată oacheșă dintr-o țară dela răsărit și se va mira tot satul de el și va scăpa sănătos din toate necazurile prin care va trece.”

Mama auzind acestea i-a răspuns că va fi cum e voia lui Dumnezeu, l-a cinstit și acesta a plecat mai departe, fără ca mama să se neliniștească, zicând în sinea ei că orice minciună poate să-i înșire, căci și așa nu-l poate controla și ca om sărac trebuie să trăiască și acesta din ceva. Cum era să creadă mama că eu, copil de țăran, destinat a păzi oile, când voi ajunge mare să ajung în bătaie (răsboi) în țări streine și domn mare și, pe deasupra, să mă însor și cu o fată **din țară streină** dela răsărit?!

Dar iată că în primăvara următoare a izbucnit o molimă în tot satul și copiii au început să piară ca muștele, nefiind cruțată nici o casă de pe văile și centrul satului, ca și din alte sate vecine. Bănuiesc că a fost scarlatină. Cei doi frați ai mei au murit amândoi în decurs de două săptămâni, iar eu eram între viață și moarte timp de șase săptămâni, devenind numai piele și os. Mama mi-a spus că cu greu înghițeam câte o lingură de lapte, iar ceva mai târziu mă făcea să înghit, cu greu, zilnic o lingură de țuică. După șase săptămâni am început să mănânc mai bine și m-am înzdrăvenit.

După aceste nenorociri, mama și-a adus aminte de prorocirea lui Ghirtu și s-a mirat, neștiind ce să creadă, dacă a fost o întâmplare sau moșul își cunoștea bine meseria. De altfel, poporul nostru, ca și alte popoare din restul lumii, crede în „ursita” pe care o are fiecare om încă dela naștere.

După moartea bunicului, tata a părăsit ciobănia, iar oile le-a dat în pâlc, fie la stâna familiei Talpeș din Topla, fie cea de la „Petritele Albe”, făcută în comun cu familia Milu și Ivașcu, cumnații mamei, din Camena.

Până când am împlinit aproape opt ani devenisem de ajutor tatei, ducând zilnic vaca cu lapte la pășunat la „Curătură”, plecând cu ea de funie după ce se ridică roua și apoi pe la orele 10, fiind sătulă, o coboram și, pe căldură, se odihnea în grajd, iar după-amiază o scoteam din nou la pășune până la înserat, când mama o mulgea, ca și dimineața, într-o găleată de lemn și, după ce termina, îmi întindea găleata să beau cât pot. Părinții mei, ca și alți țărani, nu fierbeau niciodată laptele de vacă, care se consuma așa crud sau lăsat să se acrească sau pus în „bădâni” (putină), care după ce era umplut în 1–2 zile se bătea și se obținea unt, iar ce rămânea se numea „zară” și se bea goală în caz de sete sau se mânca amestecată cu mămăligă caldă.

Bunica a mai trăit încă vreo șapte ani după moartea bunicului și mă iubea foarte mult, spunându-mi fel de fel de povești, în timp ce sta și torcea, fie în casă, fie afară în curte.

Tata și mama, ne mai putând să facă față singuri gospodăriei, au angajat un servitor numit Catran, fugit din „țară” (Vechiul Regat). Acest servitor era foarte harnic, dar mare fumător, mai bine zis sugător de tutun. Era încins cu un brâu lat de piele, în care își ținea tutunul din care scotea între degete câte o doză mică și o băga în colțul gurii unde o ținea, iar după câțva timp o scuipa. Brâul de piele mirosea a tutun, fiind îmbibat prin păstrarea îndelungată a acestei otrăvi, iar dacă mă ocup de acest servitor o fac din cauza unui obicei ciudat al acestuia, nemaiauzit și pomenit de altă lume. Când i se isprăvea tutunul, lua briceagul și își tăia câte o bucățică de piele din partea superioară a brâului, pe care o băga în colțul gurii, cum

proceda cu tutunul. Pielicica astfel îi dădea senzația de gust al tutunului. Cu vremea, tot tăind mereu din partea anterioară a brâului, acesta se îngustase grozav în față, iar în spate rămânea intact. Toți care îl vedeau îi cunoșteau năravul și făceau haz.

Primăvara tata mâna vacile sterpe la munte la „Petrile Albe”, în grija văcarului, iar cei doi cai erau lăsați liberi tot acolo la munte, în paza Domnului, așa cum procedau și alți vecini. Caii se adunau instinctiv în herghelie, de bunăvoie, și, fiindcă aveau pășune la discreție, rar se depărtau în altă parte a muntelui, rămânând nu departe de stâni. Erau însă cazuri când se aventurau și pe munții din vecinătate, iar când stăpânul avea nevoie de ei de multe ori erau căutați 1–2 zile de-a rândul, până erau găsiți. De furat nu se puteau fura, căci nu se lăsau prinși decât de stăpânul lor binecunoscut, iar urșii făceau pagube mai mult în vite cornute decât în cai.

Încă de la etatea de șase ani, tata m-a dus călare la stâna din Opeșata. Acolo am dormit prima dată în apropierea pădurii, în stână, pe jos, aproape de vatra focului, care nu se stingea decât târziu de tot pe la miezul nopții. Atunci am avut ocazia să ascult concertul de dimineață al păsărilor din pădure și atunci am văzut prima dată și pui de mistreți, aduși la stână în împrejurările următoare: tata plecând primăvara cu oile la pustă, cum se zice, unde se găsea pășune, pe când satul nostru era acoperit de zăpadă – deplasare care o făceau toți proprietarii de oi, cu care ocazii își vindeau mieii și cașul – pășunând în hotarul comunei Zervești, de lângă Caransebeș, a cumpărat, în schimbul unei oi, o frumusețe de cățelandru dela un localnic de acolo și cățelul a rămas cu numele Zârvan, dela numele satului de unde fusese cumpărat. Acest cățel era o rasă de câine de oi, cu părul roșcat-închis, cu părul lung ca la oi, dintre care de abia i se vedeau ochii. Fiind hrănit bine, a crescut mare de tot și voinic tot pe lângă oi. Avea un lătrat rar și gros și nici un câine nu îndrăznea să se lege de el la luptă când venea toamna acasă și se întâlnea cu câinii vecinilor. Dar nici lupii nu îndrăzneau să se apropie de oile pe care el le însoțea pe munte sau în pădure, împreună cu ceilalți câini.

În ziua următoare după ce am ajuns la stână, câinii au luat la goană în pădure, pe lângă stână, o scroafă cu purcei mistreți. Pe când restul câinilor urmăreau scroafa prin pădure, „Zârvan” al nostru, mai deștept, a înhățat un purcel și l-a dus plocon la stână, purcelul fiind încă viu. Tata povestea mai târziu că acest câine a mai prins încă doi purcei mistreți în perioada în care pâlcul de oi era ținut tot în muntele Opeșata.

Pentru a avea un scut în cazul când s-ar fi încăierat cu lupii, Zârvan purta în jurul grumazului niște colți de fier, cum era obiceiul să pună și alți ciobani la câinii lor. Zârvan nu se dădea la oameni, dar devenise spaima câinilor din vecini, când aceștia se încăierau toamna, după coborârea oilor dela munte. Într-o dimineață de toamnă, tata l-a găsit mort, fiind otrăvit cu „omag” de vecinii invidioși, cum spunea el. „Omagul” era o plantă foarte otrăvitoare, care se găsea pe stânca unde începe „Camena Seacă”, la circa 1 km mai jos de casa noastră și sătenii o puneau în mâncarea destinată câinilor care veneau vara să roadă știuleții de porumb, în timpul când aceștia nu erau încă bine copti. Am plâns mult după răbdătorul meu prieten de joacă Zârvan, fără să mai descriu mâhnirea părinților, mai ales a tatei, care spunea că un astfel de câine nu va mai găsi. Ca să vedeți ce credință poartă un câine față de stăpânul lui, țin să arăt o adevărată odisee a acestui exemplar rar de animal. În 1904, an extrem de secetos, tata, împreună cu alte rude, pentru a salva oile dela pieire, prin luna aprilie, a dus pâlcul de oi la șesul din susul Dunării, aproape de Biserica Albă, ținut locuit în mare parte de către sârbi, unde zăpada se topise mai devreme și câmpul oferea pășune bună pentru oi. După câteva săptămâni, la întoarcerea acasă, Zârvan nu era de găsit cu toate căutările întreprinse de tata în satul unde a stat în acel ținut de lângă Biserica Albă și a fost silit să se întoarcă cu oile fără acest câine credincios. L-a considerat definitiv pierdut, fie prin omor sau furat de vreun sârb. Cu o lună mai târziu, după ce pâlcul de oi era deja sus la munte, într-o dimineață mama iese în curte și îl vede pe Zârvan culcat pe pământ, schincind și dând bucuros din coadă în dreapta și în stânga. Era într-un așa hal de slăbiciune încât,

la vederea mamei, de abia s-a sculat în labele de dinainte. Era lihnit de foame și epuizat fizicește, după un drum de aproape 200 km, ce a parcurs prin zeci de sate streine, fără hrană și adăpost, făcând drumul întors spre casă și hăituit desigur de câini streini și oameni, primejdii numeroase, prin care numai el le știa, dar noi le bănuiam. Mare ne-a fost bucuria la toți când l-am revăzut. Hrănit bine și ținut acasă vreo două săptămâni, Zârvan avea înfățișare ca la plecarea pe drumul lung parcurs cu pâlcul de oi. Tata era convins că vreun sârb, doritor a avea un astfel de câine, l-a ademenit și închis și după ce l-a ținut astfel fie că l-a legat cu vreo sfoară prea slabă, fie că l-a lăsat liber, în speranța că s-a acomodat cu noul stăpân; animalul, văzându-se liber, dorul de munte, de pădure și pâlcul de oi al stăpânului lui l-au îndemnat să-și încerce norocul pentru a reveni acasă, făcând un drum atât de lung, plin de primejdii pentru un câine ce nu putea fi considerat decât vagabond. Probabil că el mergea numai noaptea, iar ziua se odihnea camuflat în vreun loc potrivit. Ceea ce este de admirat era în primul rând simțul de orientare în recunoașterea drumului la întoarcere, în care drum a trebuit să treacă și prin orașul Orșova și orașelul Mehadia. Am considerat că Zârvan din copilăria mea ar fi fost un tovarăș demn de „Colț Alb”, scris de Jack London.

Până la etatea de 8 ani, cât am stat în sânul căminului părintesc, am acumulat aceleași experiențe în credințe ca oricare alt copil de țăran din satul meu, în contact permanent cu muntele și pădurea și cu jivinele din aceasta din urmă, inclusiv ursul, regele animalelor din pădurile din Europa. Am fost martor a două întâmplări în care ursul a jucat rolul principal. Prima a fost la etatea de 7 ani, când am însoțit pe tata în pădurea Igegului, la locul numit „Țuțule”, unde se aflau oile noastre cu ale unchiului Dumitru Ivașcu, fiind păstorite în pădure de către fratele acestuia Trăilă Ivașcu, care, împreună cu tata, construiseră o stână din bârne și copaci, în formă de colibă țuguiată, în care erau la adăpost de ploaie și în care dormeau lângă focul ațâțat pe vatra de pământ din colibă. Încă în prima noapte, fiind culcat pe un cojoc, aproape de focul din stână, la un moment dat am fost trezit

din somn de lătratul furios al câinilor și deschizând ochii am văzut pe tata și pe unchiul Trăilă intrând grăbiți în stână și, apucând fiecare câte un tăciune aprins, au alergat în grabă spre seciul oilor (îngrăditură de pari cu nuiiele), urmați de hărmălaia mare care o făceau câinii și astfel, cu tăciunii aprinși, au fugărit ursul care venise să dijmuiască oile. Aceasta s-a întâmplat noaptea. Fiind întuneric, pe urs nu l-am văzut, dar am urmărit cu ochii locul pe unde am văzut tăciunii aprinși rotindu-se prin aer, depărtându-se pe o mică distanță dela seciul oilor spre interiorul pădurii, continuând să aud lătratul neîntrerupt al câinilor.

A doua ocazie a fost pe la etatea mea de 10 ani. Plecasem cu tata călare, fiecare pe un cal, pentru a primi dela ciobanul dela stâna din Opeșata produsul pe trei zile de caș etc. dela cioporul de oi, cât i se cuvenea tatei, conform măsurătorii oilor noastre la intrarea lor în pâlc, așa cum era obiceiul. Era prin luna iulie, când cireșele erau în toiul coptului pe văile Cornerevei, coacere mai târzie din cauza climei reci dela poalele munților împăduriți. După ce am urcat pe „Petritele Albe” și am lăsat în urma noastră și Vârful Babei, înalt de peste 1800 m, și am ajuns deasupra „Gropii”, tot pe cărarea de pe coama munților, eu mergând înainte deoarece caii cunoșteau drumul, chiar dacă nu l-am fi cunoscut noi, la un moment dat iapa pe care o călăream a început să sforăie și să bată pasul pe loc, spre mirarea mea, căci era prima dată că se comporta astfel. Tata, văzând aceasta, a descălecat. La sfatul lui, am descălecat și eu și, dându-mi frâul de la iapa lui, mi-a spus să stau acolo liniștit cu caii și să nu-mi fie frică, caii simțind probabil vreo jivină sălbatică. A mers vreo 15 pași până la un loc de unde avea vedere jos spre „Groapa” străbătută de un pârâiaș ce curgea jos, pentru a străbate pădurea și a se vărsa în Cerna. După ce a stat câțva timp acolo, s-a întors la mine, a luat amândoi caii de frâu și am mers spre locul ce-l părăsise deasupra „Gropii”, deși caii nu mergeau bucuroși. Ajunși la acel punct, mi-a făcut semn să mă uit jos în vale, fără să vorbesc. Privind, am văzut jos în vale, la circa 150 m, o ursoaică cu doi pui de urs, care se îndeletniceau cu scormonirea pietrișului sau nisipului din albia

pârâiașului, scoatea laba afară și se uita să vadă dacă a prins ceva și apoi arunca furioasă spre spate conținutul din gheare și reîncepea operația. La un moment dat, îl văd pe tata că-și scoate revolverul mare din gura traistei, un revolver cu magazie rotativă și gloanțe cu calibru de circa 10 mm și trage în sus un foc. S-a produs o detunătură mare, multiplicată de pădurile dela poalele muntelui, iar ursoaica, fără să ne vadă, s-a speriat grozav și a început să alerge în jos, apoi spre pădure și puii, neputând să țină pasul cu ea, erau împinși rotogol înainte, când unul, când altul, până au dispărut toți trei în pădure. După aceea, ne-am continuat drumul spre destinație.

Afară de aceste cazuri n-am mai avut ocazie să văd vreun urs decât la grădina zoologică sau la ursarii care umblau cu urși îmblânziți, aceasta când am ajuns prin orașe.

Am întrebat după aceea pe tata, în timpul mersului, dacă știe de ce cerceta ursoaica cu laba albia pârâiașului. „Ca să prindă raci”, mi-a spus tata, și eu l-am crezut, căci nici după judecata mea nu găseam altă explicație, cum nu găsesc alta nici acum. Ursul este omnivor și mergând zilnic la izvorul cristalin să bea apă o fi văzut raci sau broaște în apă și așa s-o fi hotărât să mai varieze alimentarea.

Nu pot descrie vraja nopților petrecute fie la munte, fie cea din mijlocul pădurilor seculare. Așa ceva trebuie trăit.

Credința sătenilor printre care am crescut este că ursul nu atacă pe om decât atunci când omul îl atacă. Am auzit povestindu-se unele întâmplări cu urșii, chiar din gura celor care văzut direct sau au pățit ei înșiși scene hazlii sau curioase. Unele mi-au fost povestite de către vecinii mei, cari au grădină de pomi roditori aproape de marginea pădurii sau stupine nu prea departe de pădure. Astfel, la un vecin Gheorghe Milu, zis Cățelul, de sub Cozia, a treia casă dela noi, pe lângă alt pârâu, în repetate rânduri, când poamele erau coapte, ursul s-a urcat în pom și, cum nu avea timp să culeagă fructele, a găsit de cuviință să rupă crăcile și să se așeze sub prun pentru a se desfăta. O altă întâmplare cu totul hazlie s-a întâmplat cu soacra verișoarei mele Stana Gherescu, pe care toată lumea o numea Baba Floarea. Aceasta toată vara obișnuia, ca și alte femei, să culeagă zmeură din pădure pe

„Smogotin” și astfel câștiga parale, vânzându-le la Băile Herculane sau la Orșova. „Într-o dimineață – îmi povestește Baba Floarea – am plecat cu gălețile de lemn la Smogotin să le umplu. Aveam trei găleți: una mai mare în traistă și câte una în fiecare mână. Umplusem găleata din traistă și încă una de mână și, pentru a o umple și pe ultima, m-am îndreptat spre o tufă mai mare de zmeură, unde am început să culeg. În partea cealaltă a tufei auzeam fâșâituri și trosnituri ușoare de crengi rupte și, crezând că este vreuna din vecinele cu care am plecat la cules, mi-am văzut de treabă. Terminând cu culesul acea parte a tufei și, nefiind încă găleata plină, am trecut pe partea celalaltă să văd dacă mai sunt fructe. De abia am ocolit cu 4–5 pași și cu cine crezi că dau ochii? Moș Martin nu s-a speriat de mine – el culegea pe partea de unde auzeam zgomotele – și când m-a văzut a început să mormăie și să mănânce mai departe liniștit, considerându-mă ca pe o tovarășă la cules. Eu însă, când l-am văzut la doi pași de mine, am rupt-o fugind la vale și strigând în gura mare: «Fugiți că e ursul», părăsind și traista și gălețile pline cu zmeură. Celelalte femei au fugit și ele și ne-am întors acasă, pe drum povestindu-le pățania. Unele au început să-și facă cruce, iar una mai șăgalnică făcea haz și îmi spunea că am fost proastă că am fugit, în loc să mă fi înțeles cu ursul și să-l fi poftit să servească din găleată.”

O altă întâmplare petrecută acum câțiva ani, din care se poate vedea firea ciudată a ursului, care nu atacă pe oamenii pașnici, ci numai pe cei care îl atacă: la Furca Obiței din Cornereva un grup de oameni și femei urcau pe cărarea ce merge sus spre muntele Cozia. Jos pe coastă, ei observară un urs sau ursoaică care tindea să treacă de-a curmezișul coasta, spre a ajunge mai repede în pădurea dela poalele muntelui. Toți, ca împinși de un resort, au început să zbiere și să chiotească cu huo, hoho, pentru a speria ursul, care la auzul hărmălaiei își iuțea pașii spre a se depărta de grupul oamenilor. Aceștia, văzând că ursul dă semne de frică, au început să arunce spre el în jos bulgări de pământ sau pietre, de ursul își vedea de drum, întorcând din când în când capul spre oameni. Una din femei, voind să-și arate curajul, apucând un bolovan l-a aruncat cu toată puterea

în urs, pe care din întâmplare l-a nimerit în spate. Deși piatra azvârlită nu era mare, probabil că a fost de natură mai mult a-l necăji pe urs, decât a-i produce o durere mai mare, și jivina s-a hotărât să dea o lecție oamenilor care l-au atacat, fără ca el să fi dat acestora ocazia a se purta cu el. Primind lovitura, jivina s-a îndreptat spre grupul oamenilor, care au început să țipe și să se împrăștie, iar ursul, ajungându-i, s-a repezit exact la femeia care-l lovise și i-a aplicat o labă pe umărul drept, pe care l-a rănit destul de serios, deoarece rupsesse din umăr și o bucățică de carne, după care ispravă s-a depărtat în fugă, fără să se atingă de alte persoane.

Iată o lecție dată de un animal sălbatic oamenilor care nu-și văd de treburile lor și nu știu cum să se poarte cu alte ființe ce nu le fac nici un rău, cu atât mai rușinos că oamenii se înșală unii pe alții, se dușmănesc și se omoară unii pe alții în războaie, năravuri care sunt străine animalelor sălbatice din aceeași specie.

La școală

Deși, ca unicul copil la părinți, le eram acestora de mare ajutor, cu toate că eram numai de opt ani, tata, la sfatul primit dela brigadierul silvic, dela finanții-grăniceri și jandarmi, cari toți în timpul serviciului lor erau ospătați în casa noastră cu mâncare și țuică – la sfatul repetat al acestora de a mă da la școală, spunându-i că arăt a fi un copil isteț și harnic – tata le-a ascultat sfatul și s-a hotărât să mă trimită la școală pentru a învăța să scriu și să citesc, știința de care el era aproape cu totul lipsit, deoarece el nu avusese decât două clase primare și cu greu putea silabisi un text scris, căci, după spusa lui, în timpul celor doi ani cea mai mare parte a timpului o petrecea jucându-se cu alți copii pe dealul Cucuiata, în loc să frecventeze regulat școala. Această neglijență din copilărie tata a plătit-o scump în viață, cum spunea el, căci omul fără carte e ca și omul care pleacă la război înarmat cu un ciomag, în loc de pușcă și sabie.

Pe vremea aceea învățământul primar nu era obligatoriu sub stăpânirea maghiară, aceasta având tot interesul ca supușii să fie cât mai proști, pentru a fi mai ușor stăpâniți. Iată-mă deci la etatea de 8 ani și patru luni înscris în clasa I primară la școala confesională din centrul administrativ al satului, plecând în fiecare dimineață, de noapte, la școală cu încă doi copii din valea Camena: cu Petru Milu, zis Marița, cu trei ani mai bătrân decât eram eu, și cu Petru Milu a lui Cățelu, cu un an mai bun ca mine. Numele de Marița și Cățelu erau porecele pentru toți cei din casa lor, foarte rare fiind familiile care să nu fi avut o poreclă după care sătenii se identificau ușor, spre a se deosebi de alte familii cu aceleași nume.

Mama îmi pregătea mâncarea, pe care mi-o punea în săculețul de lână în care aveam abecedarul și caietul, mâncare suficientă pentru a-mi ajunge până seara la asfințitul soarelui, când mă întorceam, după ce parcurgeam aproape opt km la dus și tot atâția la întors, pe jos. Pregătit deci din vreme, așteptam să vină întâi Papi a lui Cățelu, cum i se spunea lui Petru Milu, care locuia în ultima casă, aproape de marginea pădurii din fundul văii Camena, în grădina căruia urșii se ospătau cu prune. Amândoi eram înarmați cu ciomege de alun, lucrate frumos, pentru a ne apăra de câinii ce se iveau de-a lungul drumului nostru lung. Ajunși în dreptul casei lui Petru, zis Marița, mai precis Trucă a lui Marița (în satul meu Trucă este numele prescurtat dela Petru, Petrică, și de aici Trucă, cum mă strigau și pe mine părinții și cealaltă lume), Papi a lui Cățelu striga: „Hai mă nea Trucă” și acesta venea dela casa de sub coastă, mai la vale cu circa 400 pași de casa mea și o luam la picior cu pas vioi spre școală. În drum spre școală mai întâlneam și alți copii de pe Valea Ramnei, apoi cei din valea Toplei, foarte puțini la număr.

Școala avea doi învățători: pentru cl. I–II Oțel Trifon, iar pentru cl. III și a IV-a pe Cornel Cerbu. Numărul total al elevilor din cele patru clase era de circa 35–40 elevi, dar nici aceștia nu frecventau regulat școala. Eu urmam în mod regulat și respectam cu sfințenie sfatul mamei de a fi cuminte, ascultător, de a nu mă certa sau bate cu alți copii. Este adevărat că văzându-mi de treabă și fiind rezervat,

n-am avut nici un necaz din partea altor copii, iar pentru joacă nu aveam timp, mai ales noi, copiii de pe vale, care după terminarea orelor de clasă de după masă, ne grăbeam să ne întoarcem acasă pentru a nu ne prinde noaptea pe drum.

Se întâmpla însă să mai zăbovesc lângă școală din cauza tovarășului Trucă a lui Marița, care aproape zilnic era încăierat cu niște elevi de pe Valea Ohabei. Acesta nu era bătăuș din fire, nici nu căuta răcă altora, dimpotrivă dușmanii lui nu-l lăsau în pace și zilnic, înainte de a pleca spre casă, trebuia să-și încaseze porția de pumni dela vrăjmași Nu-mi dădeam seama care era cauza că nu-l lăsau în pace. Probabil figura lui cam caraghioasă, fața lunguiață, obrazul stâng brăzdat dela ureche spre nas de o dungă roșie și lată de circa un cm, provocată de o arsură, iar nasul lung și ascuțit. Cred că era antipatic celor de pe Valea Ohabei, asta era cauza.

Odată cu venirea iernii am scăpat de naveta casă-școală, căci tata m-a cazat la mătușa Ioana Matei, verișoara primară a mamei, fiica brigadierului I. Lozici, cu locuința în centrul satului, aproape de școală. Când s-a încălzit vremea, prin aprilie 1905, iarăși am făcut naveta casă-școală până la terminarea clasei I.

Școala din sat fiind confesională, limba de predare era limba maternă, deși era obligatorie și câte o oră de limbă maghiară, când și când, în care nu învățam decât alfabetul maghiar și numai cei începând cu clasa a II-a.

La școala ungurească

În fine, terminând clasa I primară, știam să citesc orice din abecedar și puțină matematică, conform programului școlar. Tata era foarte mulțumit de mine, fiindcă mă lăudase învățătorul ca pe un elev bun, liniștit și conștiincios.

În timpul vacanței mi-am reluat îndeletnicirea de păstor al vacii și de ajutor în alte treburi gospodărești, fiind sănătos și oțelit

fizicește. Nu mult după începerea vacanței, tata, care avea cai buni și căruță, a fost chemat de notar și rugat să meargă la Orșova și să aducă pe învățătorul Muntean Petru de la școala primară maghiară din Orșova, împreună cu familia acestuia, pentru a petrece vara în aer de munte.

Așa s-a întâmplat că după cazarea familiei Muntean la săteanul Constantin Gherescu, zis Patăr, cu casa la Gura Smogotinului, la marginea pădurii și lângă pâraul de munte Smogotin, plin de păstrăvi, am cunoscut această familie. Învățătorul era român, cum arată și numele lui. Soția era unguroaică din apusul Ungariei, iar cei doi copii și 4 fete erau crescuți de mama lor în spirit maghiar, dar vorbeau și românește. La rugămintea învățătorului, tata m-a lăsat toată vacanța să fiu ghidul și tovarășul de joacă al copiilor lui, până aproape de sfârșitul lunii august.

Tata se pregătea să transporte la Orșova familia sus-amintită. Copiii învățătorului, auzind că eu nu merg cu ei la Orșova, au început să facă gălăgie, căci nu pleacă fără mine. Învățătorul a convins pe tata în felul următor: să mă dea la școala ungurească, căci dacă cunosc limba stăpânilor voi avea multe avantaje în viață și trecere în fața autorităților, iar după ce voi termina cele patru clase primare voi ști bine ungurește și voi putea fi angajat ca scriitor la primăria din sat, pe lângă notar. Tata obiecta că nu are atâția bani, ca să plătească ținerea mea la oraș. Învățătorul l-a convins că nu trebuie să cheltuiască decât banii pentru cărți și haine, iar pentru restul s-au înțeles să-i dea în natură învățătorului diferite alimente, conform obiceiului, și tata a acceptat.

Așa m-am văzut înscris în clasa a II-a maghiară la Orșova, în gazdă la învățător. Greu mi-a fost la început, că nu știam nimic ungurește, decât să număr și câteva cuvinte. Învățătorul, gazda mea, pentru a mă ajuta, a dat ordin copiilor ca să nu mai vorbească nici un cuvânt românește cu mine, ci numai ungurește. În felul acesta, la școală auzind numai limba maghiară, la fel și la gazdă și în timpul jocurilor cu copiii, până la Crăciun, adică în trei luni și jumătate (școala începuse la 5 septembrie), începusem să mă descurc, iar la

sfârșitul anului școlar eram notat printre elevii buni la limba maghiară.

Din cauză ca tatăl meu nu mai putea face față pretențiilor mereu crescânde ale gazdei pentru furnizarea de alimente, în anul următor, tata a căutat altă gazdă, la un fierar, care mai avea încă doi copii în gazdă. Nouă, copiilor, ne-a plăcut gazda fiindcă ne lăsa să alimentăm cărbunii din atelier cu ajutorul „foalelui” și ne permitea să stăm gură-cască pe lângă el, privindu-l cum face potcoave, zafturi de fier pentru roți etc. Se numea Dorobanțu și avea atelierul pe strada principală, în stânga, cum vine omul dela gară. Așa am terminat și cl. III-a.

În toamna anului școlar 1907–1908, fiind prieten cu doi frați Stroescu, ai învățătorului din comuna Iablanița, care erau în gazdă la un cismar, aceștia mi-au spus că pot veni în gazdă cu ei și cismarul este de acord, dacă vom plăti ca și ceilalți copii. Tata s-a înțeles cu cismarul în ce privește cheltuielile mele de întreținere și am ajuns astfel să locuiesc cu încă 3 copii (cei doi frați Stroescu și un văr al acestora, tot Stroescu) la acel cismar, care avea casa pe strada de sus, lângă pâraul Grațca, vis-a-vis de un hotel-restaurant. Aveam paturile aranjate pentru câte doi copii în etaj, chiar în incinta atelierului de cismărie, în care mai lucra, afară de gazdă, și o calfă și un ucenic. Este ușor de închipuit că, timp de 10 luni, văzând zilnic în ce constă meșteșugul unui cismar, toți copiii cunoșteam tehnica cismăritului, deși nu în întregime în practică, dar știam fiecare să facem cusătură cu două ace, petecit, pingelit și potcovit, folosind uneltele meșterului, care se uita cu bunăvoință la strădaniile noastre.

Așa am terminat și cl. IV-a maghiară și vorbeam curent și cu ușurință limba oficială a statului. Toți cei trei ani petrecuți în Orșova mi-au lăsat amintiri neșterse și impresionante. Retrăind timpul de când, încărcat în căruța tatei, am plecat spre Orșova, am fost impresionat când tata a oprit căruța în dreptul stâncii și podului dela Topleț, unde Cerna curgea lin și fără zgomot pe o distanță de circa 20 pași și când tata mi-a adus aminte de legenda lui Iovan Iorgovan, cu balaurul cu 7 capete, de care îmi povestea bunica, oprind, mi-a arătat

apa lină a Cernei, în care Iovan Iorgovan a aruncat o mreană de aur ca râul să nu mai facă zgomot; mi-a arătat cu mâna sus, deasupra copacului, urma în piatră a calului eroului și a locului unde acesta a cerut Cernei să tacă ca să audă glas de fată, răpită de balaur. Ajunși la Orșova, trecând podul lung de peste Cerna, am văzut cum se revarsă acest râu vijelios în Dunăre. Am rămas uimit văzând mărimea și măreția Dunării. În cei trei ani trăiți în orașul de pe marginea Dunării, nu era zi ca noi copiii să nu mergem pe malul ei, unde era școala, unde erau fel de fel de negustori, vânzători de pește proaspăt, turci care vindeau zahăr și bragă, dulceturi și, în aceeași piață, oameni dela munte, în special săteni de ai mei care vindeau mere, brânză etc. În anotimpurile călduroase, noi, copiii, ne împărțeam în două tabere, hoți și jandarmi, și ne jucam prin lăstărișul crescut pe malul Dunării, la afluența Cernei. N-am uitat nici sfatul bunicii, care, la plecare, mi-a atras atenția să nu mă scald la marginea Dunării, căci balaurul de abia așteaptă să mă înghită, deși, la scurt timp după ce m-am așezat în oraș, mi-am dat seama că nu este nici un fel de balaur, căci vedeam copiii făcând baie, fără să pățească ceva, iar mai târziu un coleg din cl. IV-a, cu numele Dănilă Păsui, a făcut pariu că trece Dunărea înot până în insula Ada-Kaleh, pe care a și trecut-o, fiind urmărit de o barcă. N-am uitat nici sosirea și plecarea din port a diferitor vapoare și plutirea lor pe fluviu, priveliște care ne atrăgea ca lumânarea pe fluturi.

Îmi aduc aminte de parcurgerea drumului spre casă, după terminarea anilor școlari, și intrarea în vacanțe. Tata numai în prima vacanță, după terminarea cl. II-a, a venit cu căruța noastră până la Orșova pentru a mă aduce acasă. Ajunși la Plugova, peste noapte am rămas la taica Petru Surdulescu, fratele bunicului Matei, căsătorit cu o plugoveancă și stabilit acolo. Începând cu vacanțele de Paști și vacanțele mari din cl. III-a și a patra, mergeam singur până acasă. Luam trenul până la Mehadia, de acolo pe jos până la taica Surdulescu din Plugova, unde dormeam peste noapte, iar dimineața plecam tot pe jos, trecând prin Globul Rău, Cheile Globului, Bogâltin, până acasă în fundul Camenii. Acest drum, calculat dela Mehadia,

însemna până acasă circa 30 km. Când ajungeam în centrul satului natal, mă odihneam la mătușa Ioana Matei, adică în casa brigadierului silvic Lozici, cumnatul bunicului Matei, apoi continuam drumul până acasă.

Prin anul 1907, când eram în cl. III-a primară, la Caransebeș, prin stăruința lui Constantin Burdea, președintele Comunității de Avere grănicerească și deputat în Parlamentul maghiar, s-a înființat prima clasă a liceului maghiar și un internat pentru fii de grăniceri, în care aceștia se bucurau de întreținere gratuită, adică casă, masă și haine, atât internatul, cât și liceul fiind înființate din fondul existent în acest scop al Comunității de Avere grănicerească. Este adevărat că fondul era destinat pentru înființarea unui liceu român, cu internatul respectiv, dar guvernul maghiar, care ducea o politică de maghiarizare a naționalităților din Ungaria, nici nu voia să audă de înființarea unui liceu românesc, deși deputatul Burdea, care era înscris în partidul guvernamental și avea mare trecere pe lângă stăpânire, a încercat trei ani de-a rândul să obțină aprobarea pentru un liceu românesc, dar zadarnic. Acest fapt l-am auzit atât eu, cât și alți tineri și intelectuali români, chiar din gura acestuia, târziu, după înființarea României Mari, când eram student și ne mutasem cu familia în Caransebeș, prin anul 1920. Constantin Burdea era considerat de toți românii bănățeni și ardeleni ca un renegat. Venea zilnic după-masă la cafe-neaua dela Pomul Verde din Caransebeș și când ne-a amintit de încercările lui de a obține înființarea liceului românesc, ministrul Cultelor din Budapesta, afirmativ i-ar fi spus: „Vrei să înființezi un cuib de vipere și la Caransebeș, nu ajunge cel din Brașov și Beiuș?” „Văzând că unicul mijloc de a da regiunii de graniță un liceu este numai cel maghiar, am socotit – spunea Burdea – că decât să rămână grănicerii în stare de incultură mai bine să aibă liceu unguresc, căci cultura este mai importantă, indiferent în ce limbă este dobândită.” Într-adevăr timpul i-a dat dreptate.

Terminând 4 clase primare la Orșova, vorbeam bine limba maghiară și posedam bine cunoștințele cerute dela un elev absolvent a acestor 4 clase, conform notelor fiind considerat ca un elev bun. La

Orșova, din satul meu aveam colegi la școală pe Ion Grozăvescu și fratele său mai mic, Liviu, fiii părintelui Grozăvescu, preot în satul Cornereva. Tata nu mai voia să urmez liceul, dar eu stăruiam să merg la Caransebeș, pentru a nu rămâne în urmă de cei doi copii ai preotului și a lui Ion Duicu, brigadier silvic din satul nostru, căci acesta din urmă și cu fiul mai mare al preotului amintit terminaseră cl. I de liceu maghiar din Caransebeș când eu terminasem cl. 4-a primară la Orșova, fiind primiți în internatul grănicerilor, cu toate avantajele menționate. Atât preotul Grozăvescu, cât și jandarmii și finanții și pădurarii, cari în serviciul lor se perindau pe la casa noastră, până la urmă convingând pe tata că dându-mă la Caransebeș nu va avea altă cheltuială cu mine decât taxa de înscriere și cumpăraturile cărților, tata s-a lăsat convins și așa, în 1908, am ajuns elev în cl. I a liceului maghiar din Caransebeș.

Când am ajuns și primit în internat, veniseră o droaie de copii de țărani din toate comunele grănicerești din Banat, aproape toți îmbrăcați în costume românești, unii fiind și în etate de peste 15 ani. La internat am fost cu toții îmbrăcați într-o uniformă cu chipiu, ce se asemena cu aceea soldățească. Eram supuși unei severe discipline, aproape militare. Administratorul internatului era un plutonier major din armată, pensionar. Tot timpul nostru era programat: sculare, îmbrăcat, după aceea, în curtea internatului, o înviorare de 10 minute, prin fugă în grup, apoi ceaiul și, la 7,45, plecarea la școală, care se termina la ora 13, adică zilnic 5 ore. După-amiază, până la ora 15, odihnă sau joacă în curte, dela 15–16 plimbare în grup la Teiuș. Dela 17–19 studiul în sală, câte 10 la o masă din sala de mâncare, având ca șef al mesei cel de-al 10-lea, unul din cl. II-a. După cină, iar o oră de studiu. În orele de studiu eram supravegheați de câte unul din cei doi profesori dela liceu, care locuiau cu noi la internat. O dată pe săptămână mergeam în serii la baia comună pentru îmbăiat.

Ni se recomanda să vorbim numai ungurește, dar noi, în timpul jocului, uitam de această recomandare și ne aminteam de ea numai când, întâmplător, se apropia vreun profesor.

Directorul internatului era profesorul de istorie Patriciu Drăgălina, fratele generalului erou Dragalina din războiul de întregire a neamului. Patriciu Drăgălina era și vicepreședintele Comunității de Avere și era profesor la Școala Pedagogică și Teologică română și era un erudit istoric. El a scris „Istoria Banatului Severin”, în 3 volume, dintre care, în prezent, posed primele două volume, lucrare care nu se mai găsește decât rar la vreun particular.

După trei ani de internat, elevii fiind din ce în ce mai numeroși, nu mai puteau fi cazați toți în internat și astfel unii au fost cazați pe la diferite gazde, particulari din oraș, tot pe cheltuiala internatului. Așa am ajuns în cl. 4-a să fiu găzduit la o bătrână, Simon Paraschiva, cu încă un coleg, Țițoni Romulus. Această bătrână era îngrijitoarea „Casinei Române”, dela etajul I din Palatul numit pe atunci Koronghi, azi spital din centrul orașului. Era foarte evlavioasă, în timpul serilor citindu-ne fapte minunate și minuni din Viețile Sfinților. Cu timpul, eram atât de vrăjiți de aceste povestiri încât ne făceam, și eu și colegul, diferite planuri, cum să ajungem la Sf. Munte Athos să ne dedicăm vieții monahale. După chibzuieli mai mature, cu timpul am părăsit acest plan și ne-am văzut de treabă, socotind că este mai normal să trăim viața ca toată lumea, așa cum vom reuși să ne-o creăm după terminarea școlii.

Am profitat mult de timpul cât am stat în gazdă la maica Paraschiva, care locuia la etajul I, lângă cele trei odăi spațioase ale „Casinei Române”, a cărei îngrijitoare era. Într-adevăr, la Casină, mai ales după-masă, veneau aproape toți intelectualii români din oraș, pentru a citi ziarele sau cărțile din biblioteca bogată a casinei. Aceste cărți îmi erau la îndemână, căci gazda mea ținea cheile dela dulapurile în care erau aranjate cărțile, după autori. Erau cărți scrise și în limba maghiară și chiar în italiană și franceză. Pe aceste din urmă, le răsfoiam și mă miram de asemănarea atâtor cuvinte cu cele din limba noastră, de origine latină. La liceu, în fiecare zi, aveam în program câte o oră de limba latină, fiind obligați a trece în vocabular și a învăța toate cuvintele noi ce se iveau în textul ce trebuia să traducem, începând încă din clasa I, cu opera lui Cornelius Nepos, nouă, elevilor români, ni se părea mult mai ușoară limba latină decât

celorlalți colegi de altă naționalitate. Din această mare asemănare a limbii noastre cu cea latină, așa tineri cum eram, ne-am convins de originea romană a strămoșilor noștri, convingere care ne-a oțelit ulterior simțământul național, în lupta ce o duceau naționalitățile din Ungaria împotriva politicii de maghiarizare practică de stăpânirea șovină dela Budapesta și de asuprire a naționalităților. Acest simț național român ne stăpânea mai ales când am depășit etatea de 14 ani, dar față de profesorii noștri treceam ca elemente, pe jumătate sau chiar în întregime, asimilate pentru ideea statului maghiar. De unde erau să știe profesorii noștri că prin clasele superioare noi ne întru-neam în grupuri răzlețe prin pădurile Teiușului și țineam ședințe în care citeam din istoria românilor scrisă de istoricii români și proză și versuri de autori din patria mamă, cum și autori ardeleni: Agârbi-ceanu, poeții Coșbuc, Goga etc.

În timpul cât am locuit la maica Paraschiva, în palatul numit pe atunci Koronghi, fiindcă era clădit de un moșier bogat dintr-o comună învecinată Caransebeșului, palat frumos cu două etaje, destinat a fi închiriat pe apartamente, prin 1910–1911, în etajul superior al palatului, s-a mutat sora episcopului Miron Cristea, ce era căsătorită cu un medic veterinar, Becker, din Ungaria de apus și tot în același palat, prin 1912, s-a mutat și nepoata episcopului, căsătorită cu avocatul dr. Alexandru Moraru, la care locuia și cumnatul său, Grigore Antal, elev cu o clasă superioară la același liceu, devenind prieteni buni și nedespărțiți.

După ce am terminat patru clase de liceu, tata, venind să mă ia acasă și să se socotească cu gazda, mi-a spus și mie și gazdei că nu vă mai lăsa să continui școala, pe de o parte pentru că am învățat destulă carte, încât pot fi angajat ca funcționar la primăria din comuna noastră, iar pe altă parte continuarea liceului din partea mea ar necesita cheltuieli cărora nu le mai poate face față. Auzind acestea tare m-am întristat, iar gazda a sărit cu gura pe tata, spunându-i că, din moment ce sunt printre elevii cei mai buni la școală, era păcat să mă retragă. Văzând că tata persistă în hotărârea sa, gazda s-a urcat la etajul superior, la sora episcopului, pe care o ajuta deseori în lucruri gospodărești și care mă cunoștea și pe mine, fiind prietenul nepotu-

lui ei, și atunci atât gazda, cât din Dna respectivă au venit la tata, care aștepta la gazdă, și văzându-l pe tata, sora episcopului i-a spus: „Baci Davide (îl cunoștea, căci mai venise pe la gazdă), Petru învață bine și eu am să vorbesc cu fratele meu, care este președintele «Fundației Gojdu», să-i facă rost de o bursă, care este de vreo 30 coroane lunar, fără lunile de vacanță, iar în acest caz Dta nu vei avea nici o cheltuială.” Tata, auzind aceasta, a rămas convins și a promis că la toamnă mă va înscrie în clasa V-a a liceului. Peste vară, într-adevăr am primit înștiințare că mi s-a acordat 30 coroane bursă lunară, bursă care numai în cazuri excepționale se acorda elevilor din liceu și era destinată studenților dela universitate, cu obligația ca aceștia, când vor ajunge în situație materială bună, să o restituie, pe măsura posibilităților, fundației respective. Mulți, foarte mulți din intelectualii români din Ardeal și Banat, își datorau realizarea carierei lor numai burselor primite dela fundația Emanoil Gojdu, cu sediul în Budapesta, care dispunea de un fond de peste zece milioane coroane în bani la bănci și numeroase imobile de mare valoare.

După terminarea clasei a V-a a liceului, când am ajuns acasă, mare i-a fost mirarea tatălui meu când i-am arătat 5 coroane economisite, sumă suficientă pentru a-mi cumpăra o pereche de ghete în acea vreme, iar el putea să tocmească la coasă 5–6 cosași pe o zi întreagă. În aceste condițiuni, am ajuns să termin 7 clase de liceu cu o lună mai devreme ca în anii obișnuiți, în 15 mai, în loc de iunie, din cauza primului război mondial ce izbucnise în iulie 1914 și care necesita carne de tun și dintre tinerii de 17–18 ani.

În război

Făcându-se recrutarea în 15 mai 1915 și găsindu-mă sănătos tun, comisia, împreună cu alți colegi din clasa 7-a, ne-a înrolat, făcându-ne o singură concesie și anume să alegem în care armată să fim repartizați: în cea austro-ungară, cu limba de comandă germană, sau în armata maghiară de apărare a țării (honved). Eu, cu alți colegi

de clasă, am ales Reg. 43 austro-ungar, cu garnizoana în Caransebeș, iar o parte din regiment era la Biserica Albă, atunci în Banatul Iugoslav. Alți colegi au optat pentru Reg. 8 Honvezi la Lugoj, deoarece cunoșteau la perfecție limba maghiară. Fiind asimilați cu voluntarii cu termen redus la un an, am început instrucția pregătitoare de ofițeri de rezervă în cadrul Regimentului 43 Caransebeș.

În vremea aceea, mica Românie independentă ducea o politică de neutralitate sub regele Carol I, la guvern fiind Partidul Liberal, în frunte cu prim-ministrul Ionel Brătianu, poreclit ulterior și „Sfinxul”, din cauza strășniciei cu care își ascundea intențiile politice externe față de puterile europene încleștate în marele război. Atât Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia), cât și Marea Antantă (Rusia, Franța, Anglia și Italia), fiecare căuta să atragă România de partea lor. Toți românii supuși Austro-Ungariei, cât și Rusiei, erau convinși că România, până la urmă, va intra în război să desrobească pe unii din frații robiți și aceasta o va face alăturându-se părții care va rămâne fără îndoială învingătoare înspre sfârșitul războiului. Conform unei judecăți înțelepte, România nu se putea avânta în lupta dintre uriași fără a avea asigurată izbânda finală și fără a-și periclita independența în caz de eșec. Se mai punea întrebarea pe care dintre frați să-i desrobească: pe basarabeni sau Ardealul, Bucovina și Banatul. Ambele părți beligerante erau și ele convinse că, până la urmă, România va intra în război.

În vara anului 1915, când eram instruit în detașamentul din Reg. 43 Caransebeș, pentru a urma școala de ofițeri de rezervă, guvernul austro-ungar, din precauție, a găsit necesar ca toate regimentele românești să fie mutate, cu garnizoanele respective, prin Boemia, cât mai departe de granița cu România, fiindu-le frică ca în caz de război cu România aceste regimente să nu treacă de partea românilor, așa cum au procedat unele regimente cehe, care au trecut și s-au predat rușilor. Așa s-a întâmplat că Reg. 43 din Caransebeș, compus 99% din români, să fie mutat tocmai în nord-estul Boemiei, în orașul Icin, aproape de regiunea sudeților, nu departe de orașele mari Reichenberg [Liberec, n.n.] și Gablonz [Jablonec, n.n.]. Cehii,

care duceau și ei o luptă aprigă ca și românii contra intenției și măsurilor de desnaționalizare practică de Imperiul Austro-Ungar, compus în majoritate de diferite naționalități, la intrarea noastră în Icin ne-au primit cu flori și o căldură sufletească adevărat frățească, în special detașamentul nostru, de tineri intelectuali și candidați de viitori ofițeri. Am fost împărțiți și cazați pe la case particulare, unde eram tratați ca niște frați. Părinților, care rămăseseră amărâți la știrea înrolării mele, le trimiteam scrisori de îmbărbătare, între altele că până voi termina școala de ofițeri se poate termina și războiul și îi voi revedea, deși nici eu nu credeam în așa ceva.

După vreo două săptămâni, detașamentul meu a fost trimis pentru a urma cursurile pregătitoare de ofițeri de rezervă tocmai în orașul Gablonz, un oraș frumos, de mărimea Timișorii, nu prea departe de orașul Reichenberg, considerată capitală a regiunii sudeților (regiune locuită și de cehi și de germani, aceștia din urmă fiind în minoritate). În acest oraș Gablonz era foarte dezvoltată industria casnică de giuvaeruri false, având și fabrici de stofe. După două luni am terminat cu succes școala și, reușind la examen, am fost avansat la gradul de caporal și trimis la regiment în Icin. Mulți din colegii mei n-au reușit la examen și au rămas cu grad inferior, iar eu și ceilalți avansați; am fost avansați în scurt timp la gradul de aspiranți-cadet, iar când s-a format un batalion de mers (al 15-lea), cu destinația frontul italian, am fost trimis și eu în calitate de comandant de pluton.

Reg. 43 lupta pe frontul italian dintre Trieste – Gorica – Doberdo, o regiune deluroasă și acoperită, în mare parte, cu stânci și pietre, denumită regiunea „Carstului”. Regimentul nostru era cu lagărul la Costamievița, la circa 10 km de linia de foc. Zece zile eram în linia de foc și alte 10 zile în refacere la Costamievița. Batalionul din care făceam parte nu a fost trimis direct în linia de foc, ci ne apropiam prin etape, făcând exerciții de luptă, conform experienței dobândite până atunci de cei de pe front. Când am ajuns la San Daniel, o localitate prin care am trecut spre lagărul regimentului de pe front, am rămas cu toții înmărmuriți de vederea unui cimitir uriaș,

cu mii și mii de morminte a ostașilor căzuți pe frontul spre care ne apropiam.

Ultima etapă, până la Costamievița, lagărul de refacere al regimentului, a fost cea mai obositoare pentru mine și soldații din batalionul în care eram, aceasta din cauză că aveam misiunea să facem o demonstrație de pregătire de ofensivă pentru a înșela pe italieni și ai face să creadă că austriecii îngrămădesc și aduc zilnic trupe pe sectorul Triest – Gorica. În realitate, batalionul cu care am plecat din Icin, având ca însoțire tunuri de lemn, plecam dimineața și ajungeam pe la asfințitul de soare în lagăr, așa că puteam fi văzuți și din uriașul balon captiv al inamicului și de către avioanele italiene „Caproni”, ce sburau la mare înălțime deasupra noastră, în timpul mersului nostru. După o odihnă de 4-5 ore, pe întuneric, iar ne întorceam la gara St. Daniel pentru dimineața următoare, să facem același drum. Această poveste s-a repetat șase zile de-a rândul.

În sfârșit, după 2 zile repaus în Costamievița, iată-ne cu batalionul trimis în prima linie de foc în tranșeele dela San Martino. Tranșeele erau adânci de înălțimea unui soldat, în unele locuri acoperite cu grinzi groase de lemn. Frontul era liniștit, rar se auzea câte o împușcătură, iar în unele locuri tranșeele inamice erau la o depărtare de 40-50 m, încât artileria nu putea trage în tranșeea inamică fără a periclita pe soldații proprii.

Botezul focului

Cu o zi înainte de ocuparea tranșeelelor din I-a linie, toți comandanții de companii și plutoane am fost convocați într-o cavernă (peșteră), unde ni s-a pus în vedere că în ziua următoare, seara, va trebui să atacăm cota de pe dealul dela San Martino ocupat de italieni și pregătirea și planul se va face în dimineața următoare chiar în tranșee, de unde vom porni la atac, fixându-se fiecărui pluton porțiunea ce va ataca și modul de procedare, adică artileria noastră va bate tranșeele inamice, iar seara la ora 8,50 va veni timpul ca noi să pornim la atac, iar inamicul să nu poată avea rezerve pentru

contraatac. În timpul acelor explicații și planuri, ca din senin, o bubuitură groaznică s-a produs în partea dreaptă a tranșeei unde erau adunați ofițerii și am auzit niște vaiete înfiorătoare și scurt timp, cam la 1–2 minute, niște sanitari au trecut prin fața noastră cu târgi, transportând mai mulți soldați grav răniți, cu sângele țâșnind din unii din ei, îndreptându-se spre primul post de ajutor. La vederea acestei scene, mi s-a întunecat vederea și, cu supremă efortare, pentru a nu cădea jos, m-am răzimat de peretele tranșeei. Revenindu-mi, unul din camarazi m-a întrebat că de ce sunt alb la față ca varul, iar eu i-am răspuns: „Nu văzuși ce trecu prin fața noastră?”

Ce se întâmplase? Italienii aveau aruncătoare de mine cu aer comprimat, mine în formă de pară, cu trei aripi, și în vârful ei un focos, care la cădere exploda. Lansarea ei nu se auzea, dar soldații noștri o vedeau prin aer și, înainte de a cădea, ei fugeau la dreapta și la stânga, pentru a ieși din zona explozivă. Italienii au observat acest fel de apărare și atunci aruncau câte două mine paralel, mine pe care soldații noștri le numeau „mâțe”, dar dacă aceste 2 mine cădeau chiar în tranșee, soldații de pe porțiunea dintre ele nu mai aveau scăpare.

Și austriecii aveau o mină mult mai mare, de 35 kg, în formă de butoi, care avea o forță de distrugere mult mai mare și ai noștri o numeau „Iancu” și italienii se fereau și ei, ca și ai noștri, fugind la dreapta și la stânga.

Iată și seara decisivă, când trebuia să atacăm. Artileria noastră a început, încă înainte de lăsatul serii, să bată pozițiile inamice. Italienii răspundeau, căutând să bată pozițiile artileriei noastre. Era iadul pe pământ, într-o seară fără lună, ca cerul albastru. Ghiulele sburau pe sus, deasupra capetelor noastre, fără ca vreuna de-a dușmanului să cadă între noi.

Se apropia ora decisivă. Mi-am adus aminte de o istorisire povestită de moșul Vartolomeu Surdulescu, fratele bunicului meu, pe când eram școlar. El a fost și a luptat în armata austriacă contra Rusiei la Königrätz [1868, n.n.] și mi-a povestit că un soldat din armata austriacă era „gires”, adică gloanțele nu-i făceau nici un rău și

cădeau de pe el ca niște alune. L-a întrebat ce vrajă a făcut și acela i-ar fi spus și destăinuit următoarele: „Înainte de a intra în luptă să scoți din raniță o bucată de pâine și, ținând-o în mâna stângă, să o lovești de câte trei ori cu vârful baionetei și să zici: **in uc cor us mius potolius** și să guști de trei ori din ea. Aceasta este vraja, însă trebuie să crezi în ea, fără nici o îndoială.” Moș Vartolomeu era analfabet și toată viața lui a fost cioban la oile familiei sale dela stâna de pe „plai”, la 1000 m înălțime, nu departe de stâna tatei, și a trăit 94 de ani. Când mi-a povestit acestea eram student în liceu, în etate de circa 14–15 ani, și, deși știam forța de pătrundere a unui glonț din arma militară, am înclinat a crede în cele spuse de bătrân, gândindu-mă că nu avea nici un interes să mă mintă și mai ales din cauza folosirii celor șase cuvinte ce păreau a fi de origine latină, imposibil să fie învățate de bătrânul analfabet. Cuvintele auzite de el probabil le-a mai alterat, căci „in uc” probabil a fost „in hoc” etc.

Mai erau vreo 10 minute până la pornirea la atac și mi-am zis: „Ce pierd dacă execut și eu formula auzită dela moș” și am procedat în consecință. Atacul a fost executat, n-am avut nici o pierdere de oameni și am ocupat tranșeea de pe colină a inamicului, în care am găsit câteva cadavre. M-am așezat în jurul unui cadavru și a trebuit să respingem cu grenada de mână trei contraatacuri ale inamicului, iar tranșeele erau în cea mai mare parte distruse și, fiind terenul stâncos, noi am improvisat tranșee din saci umpluți cu pietriș. Colina fost ocupată de batalionul nostru în seara zilei de 15 mai 1916.

Erou și decorat fără merit deosebit

În zorii zilei, inamicul s-a resemnat, s-a așternut linia pe front. Era ziua de 16 mai. Cam pe la amiază, un soldat vine și îmi raportează că de sub niște bolovani mari, unde stă el în tranșeea improvisată, parcă ar auzi vorbe sub stânci. Știam că toată regiunea „Carstului” este plină de grote, care erau amenajate ca adăposturi și dormitoare, atât de italieni, cât și de ai noștri. În pluton aveam ca

sergent pe un caransebeșean, numit Stoica, care fusese mai demult pe front în Galiția și dase dovadă de multă bravură la respingerea contraatacurilor italiene de care am vorbit. L-am luat cu mine și, împreună cu soldatul raportor, i-am pus să dea bolovani la o parte și, în curând, eram în fața unei grote inundate de întuneric. Bănuind că în timpul bombardamentului artileriei noastre italienii s-au adăpostit în acea grotă, fără să mai aibă posibilitatea să iasă, fie că bombardamentul a aruncat bolovani, astupând intrarea, fie că ei însăși au astupat-o așteptând salvarea dela ai lor, am luminat cu bateria electrică de buzunar grota, în timp ce sergentul și soldatul, cu puștile întinse în jos și am văzut o grotă mare în care erau amenajate paturi la fundul ei, până unde era o scară de scânduri, iar pe paturi umbre omenești. Sergentul a strigat: „Soldați italieni, sunteți prizonieri, predați-vă armele și ieșiți afară!” Primul a sosit un ofițer, apoi, rând pe rând, fiind luați în primire de plutonul meu de 48 de oameni, au fost înșirați de-a lungul tranșeei și, plecând în fruntea lor cu ofițerul italian, i-am dus până la comandantul companiei mele. Acesta a raportat la comandantul de batalion, unde au fost duși cei 135 de prizonieri, care au fost preluați de un pluton de rezervă și duși înapoia frontului.

În ziua de 17 mai a apărut generalul de brigadă și a lăudat întregul batalion de reușita atacului și ne-a citit și comunicatul Marelui Cartier, prin care se anunța că, cu ocazia ocupării cotei de la San Martino, au fost luați și 135 de prizonieri inamici. Am fost decorat cu marea medalie de argint, iar comandanții de companie și comandantul batalionului au primit și ei câte o decorație.

Peste 2 zile a venit ordinul ca atât mie, cât și colegilor care au fost recrutați în 15 mai 1915, să ni se dea 2 luni concediu, pentru a merge la liceu să ne pregătim și să dăm examenul de maturitate. Așa am ajuns peste alte 3 zile la Caransebeș. Am uitat să spun că, înainte de a ajunge pe front, am fost avansat la gradul de cadet și cu acest grad, ajuns la liceu, purtând decorația de război primită, după terminarea examenului de bacalaureat, m-am fotografiat împreună cu ceilalți câțiva camarazi veniți de pe front în același scop, fotogra-

fiindu-ne cu directorul și profesorii clasei a VIII-a, cari ne-au lăudat pentru patriotismul și ținuta noastră de pe front. Ordinul a fost să nu ne mai întoarcem direct pe front, ci la partea sedentară a regimentului dela Icin din Boemia, unde urma să se formeze al 18-lea batalion de mers pe front în care să fim încadrați.

Profitând de câteva zile ce-mi mai rămăseseră până la întoarcerea la regiment, am data fuga până la părinți în Cornereva, pe care îi înștiinșasem că am venit pe 2 luni în Caransebeș pentru examen și că locuiesc tot la fosta mea gazdă, maica Paraschiva. Când am intrat în sat, văzându-mă cu sabie și decorat, mai ales jandarmii, s-au mirat, și șeful lor plutonier, având grad inferior mie, m-a salutat ostășește, iar eu i-am strâns mâna și i-am povestit isprava de pe front, apoi mi-a pus viza pe biletul de concediu, conform dispozițiilor. Pe tata l-am găsit cosind singur în fâneața din spatele casei și era chiar o întunecime de soare parțială. Am dormit numai o noapte acasă și iarăși am trecut prin clipele dureroase ale despărțirii, manifestate mai ales de părinți, care știau că merg iar pe câmpul unde oamenii seucid unii pe alții fără să se cunoască și fără să lupte din convingere, ci numai din porunca împăratului. Seara, înainte de culcare, tata mi-a propus să trec în România, peste munte, și mă va duce el până într-un sat unde are buni prieteni și astfel scap cu viață, fără a o periclita în război. Acest gând îmi venise și mie încă pe drum, când am plecat de pe front. Îndeplinirea era ușoară, dar îmi puneam întrebarea care vor fi consecințele, atât în ceea ce privește viitorul meu în cazul când voi dezerta în patria mamă și aceasta va rămâne până la sfârșit neutră sau, intrând în război contra ungarilor, nu va reuși să obțină alipirea Transilvaniei și Banatului, chiar și în ipoteza că ar intra în război contra rușilor și ar alipi Basarabia, căci în caz de victorie a Puterilor Centrale, monarhia austro-ungară s-ar consolida și condițiile românilor din Imperiu nu s-ar mai schimba în bine. Afară de aceea, dacă dezertam ce soartă ar fi avut părinții mei, care ar fi fost învinuiți că mi-au înlesnit trecerea peste graniță? Tata văzând și el că acest plan este periculos, am hotărât să mă întorc la regiment, spunându-mi și el și mama că fiecare om are **ursita lui** și cine are zile scapă din orice primejdie.

Astfel, m-am înapoiat în Boemia la regiment, unde, în scurt timp, s-a organizat un alt batalion de mers pentru front și în care am fost încadrat cu gradul de cadet și comandant de pluton. Batalionul era comandat de maiorul Walter, un șvab scurt, gras și îndesat, ce se mișca alene ca un moșneag. În plutonul meu figura și Ion Luca, zis ulterior Bănățeanul, coleg de liceu, cu grad de caporal, și Mitru Sgăvârdea, contabil la Episcopia Caransebeșului, iar în companie mai erau și alți colegi de liceu, între care Eugen Feneșan, din Mehadia, și Nicolae Ijac, coleg de clasă din Caransebeș.

Întreg batalionul, îmbarcat într-un tren, am plecat spre Italia, dar ajungând în Budapesta mult ne-am mirat că trenul a pornit spre Seghedin. Credeam că ne vor duce în Serbia, dar, ajungând la Arad, ne-am dat seama că alta este destinația batalionului. Ne-am dat seama că vom fi duși pe frontiera cu România, măsură de precauțiune din cauza politicii de sfinx a României, fie că au intuit că România s-a hotărât să treacă de partea Marii Antante, care ar fi dus la desrobirea Ardealului, Bucovinei și Banatului. Se știe că România a fost presată să intre în război pentru a ușura frontul francez, unde se dădea bătălia pe viață și pe moarte dela Verdun, având promisiunea că, odată cu intrarea României în război, Generalul Saraille va începe și el ofensiva dela Salonic, pentru a face joncțiunea cu românii, iar rușii vor începe și ei o ofensivă pe frontul galițian și vor da ajutorare și armatei române. Se știe că nici una din promisiuni nu s-a respectat.

Batalionul nostru a debarcat la Dumbrăveni, de acolo, după o ședere de 2 săptămâni, s-a deplasat tocmai în trecătoarea Buzăului, la Sita Buzăului, la câțiva km de granița română. Acolo am început să facem tranșee pe micile porțiuni de pe malul stâng și drept ale râului Buzău, pe lângă care era ieșirea în defileul strâmt, cu dealuri împădurite de ambele părți, încât dela șosea liziera pădurii nu era mai departe de 30–40 m, în unele locuri și mai aproape. Batalionul a fost cazat în dreapta râului, într-o fabrică de cherestea, iar ofițerii într-o clădire a jandarmeriei de frontieră. În imediata apropiere era un pod, peste care se intra direct pe șoseaua defileului.

România continua să fie neutră. Noi o duceam foarte bine pe frontieră, eram izolați și departe de satul Sita Buzăului, dar după-

masă, în timpul liber, pescuiam și seara ne distram la un gramofon al unui jandarm.

De îndată ce am văzut poziția geografică a locului unde ne aflam, am și întocmit planul de a trece la români fără luptă, în cazul declarației de război a României, considerând terminat războiul, cu primejdiile lui pentru mine. Planul meu de a trece la români fără luptă, când aceștia ne vor ataca, n-am îndrăznit să-l destăinui nici unui coleg de clasă din plutonul meu, decât unui brav sergent român dela Vârșeț, mare autodidact, de al cărui patriotism român nu mă îndoiam. Pe acesta l-am pus în curent cu planul care era ca să ne lăsăm prinși fără a ne retrage cu grabă sau să intrăm în pădure și să stăm până ne depășesc trupele române, căci de rezistență lungă a batalionului nu putea fi vorba, românii acționând prin flancurile ce le oferă dealurile împădurite, putând să captureze întreg batalionul. Intenția noastră era să nu apărem ca trădători și dezertori. Rămânea să vedem care va fi situația în momentul declanșării războiului.

În ziua de 13 august, deci cu două zile înainte de atacul României, patrulele noastre de pe graniță au adus un soldat român, dezertor din armata română, care era evreu de origine. Era complet echipat de război și în raniță cu un cozonac, afară de altă hrană și conserve. Întrebat de ce a dezertat, a spus că a comis o gravă indisciplină față de un gradat și, pentru a scăpa de sancțiunile grave ce îl așteptau, a preferat să fugă la noi. Cred că a mințit și a simțit că România va începe războiul, iar cozonacul din raniță era un indiciu pentru mine că s-a dat soldaților în vederea unui mare eveniment. În 15 aug. era sărbătoarea Sf. Marii și cea mai bună patroană, dacă în acea zi s-ar declara războiul. Dezertorul a fost trimis la comandamentul dela Brașov, iar noi n-am dat prea mare însemnătate acestui fapt izolat. Se spunea că în armata română se aplică soldaților și bătaia ca pedeapsă, în cazuri de indisciplină, și știam că evreeii nu sunt din firea lor războinici, încât am considerat întrucâtva explicabilă fuga evreului.

Ziua următoare, 14 august, era la fel de frumoasă și senină ca și cele precedente, iar după terminarea programului, după-masă,

ne-am reluat îndeletnicirea de a pescui și seara de a asculta plăci la gramofon. Pe la ora 20, camarazii mei erau aproape toți culcați, iar eu dezvoltam un clișeu dela un mic aparat „Ernemann” 4x6, într-un colț roșu improvizat, fiind dezbrăcat de bluză.

Trecerea la frații desrobitori

În seara de 14 august, în timp ce în colțul roșu, improvizat cu pături, continuam să dezvolt pe niște fotografii luate peste zi, au început să se audă o serie de împușcături la răsărit, spre graniță, care au durat circa 5 minute. Toți am ieșit în curtea cazarmii, să ne dăm seama ce ar putea fi. La urmă am ajuns la concluzia că fiind ajun de sărbătoare, frații de dincolo au făcut o petrecere, iar alții erau de părere că s-ar fi produs un incident de frontieră. S-a întronat iar liniștea peste noapte și ne-am întors fiecare în locul lui, iar eu trebuia să termin dezvoltatul fotografiei.

Peste ca 10 minute intră în dormitor ca o furtună adjutantul batalionului strigând: „Alarmă, România la ora 10 a declarat război Austro-Ungariei”. Soldații au fost treziți imediat, lumea nu mai avea timp să-și încheie șireturile la bocanci, spunându-se că putem fi capturați din moment în moment și fiecare comandant de companie a primit ordinul ce poziție să ocupe imediat, iar aceștia, la rândul lor, au dat ordine comandanților de pluton, pentru executarea fulger. Cerul era senin, noapte fără lună. Pentru planul meu norocul nu putea să mă slujească mai bine, dar în același timp plutonul meu ocupând linia dela malul stâng al râului și încălecând o parte de teren până aproape de liziera pădurii, încălecând deci singura șansă pe unde trebuia să răzbească armata română. În caz de ordin de a rezista, plutonul meu și cel din stânga mea, dela liziera pădurii, trebuiau să susțină greul luptei. În fața plutonului era o mică pantă a terenului, iar la marginea pădurii, la circa 50 pași, era o colibă de lemn. Ordonanța mea rămăsese să-mi aducă bagajul dela locuință, eu

plecând doar cu un baston, binoclu, un revolver și o lampă electrică de buzunar. După ce am luat poziția pe teren ordonată, fulgerător, m-am decis că e momentul să-mi realizez planul de trecere la frați, fără a trage un foc și fără a părea dezertor. Am chemat la mine pe sergentul credincios și i-am spus că voi merge la comandantul de companie să-i spun că, neavând poziție bună de tragere, din cauza terenului în pantă din fața plutonului, voi pleca să repererez o linie mai bună pe care apoi să o ocup și, dacă se va întâmpla să nu mă mai întorc, în caz de retragere, să meargă înapoi ca melcul, așa cum va permite situația. El m-a înțeles, a salutat și eu i-am strâns mâna cu putere, spunându-i „La revedere, în libertate”. El era de părere să ordon plutonului să ne urmeze în pădure, dar aceasta nu-mi convenea. Trădarea ar fi fost evidentă și dispuneam de soarta a zeci de oameni fără consimțământul lor și, afară de aceea, războiul este război și soarta poate fi schimbătoare, deci am luat riscul numai pentru persoana mea. Toată lumea de pe pozițiile ocupate era încordată, așteptând, din moment în moment, apariția și luarea contactului și luptei cu „inamicul”. Conform planului discutat la repezeală, cum am amintit, am plecat din fața plutonului la marginea șoselei de lângă podul de lemn din spatele plutonului, unde se afla locot. Weszeli, comandantul companiei, și i-am spus că, neavând poziție bună de tragere, sunt silit să merg înainte, pe panta terenului, pentru a repera o poziție mai bună. El a consimțit, văzând și el că era o pantă și mi-a spus: „Mergi repede, dar ai grijă să nu pățești ceva, căci în acest moment putem fi surprinși de inamic, care de fapt ar fi putut fi aici, dat fiind distanța de circa 4 km până la vama dela frontieră.” Am plecat în văzul lui, urcând panta ușoară și, după 50–60 metri, uitându-mă înapoi, nu mai vedeam nimic și nici urmă de soldat, deci nici eu nu mai puteam fi văzut.

Acum trebuia să iau o hotărâre: încotro s-o apuc. Dacă mergeam înainte pe șosea, spre frontieră, ori puteam să mă întâlnesc cu detașamentul nostru dela vama frontierei, cu care s-au schimbat focurile de armă auzite când eram cu camarazii în dormitor, în cazul când acest mic detașament nu ar fi fost capturat, ori să mă întâlnesc

cu „inamicul”, care putea să tragă asupra mea. Am coborât deci jos, pe marginea albiei râului, care era cu aproape 2 m mai jos sub nivelul șoselei și, întineric fiind, cum e noaptea cu cer senin, fără lună, m-am întors în susul râului, până dinapoia podului de lemn ce se afla în spatele plutonului și, nevăzut de nimeni, am ieșit pe șosea și, de pe aceasta, pădurea începând la circa 20 pași, am intrat în ea pe o cărare care îmi era cunoscută și care urca sus, până în vârful dealului. Intrat în pădurea cuprinsă de o beznă complectă, zărind printre vârfurile copacilor numai stelele ce luceau pe cer, am părăsit poteca și urcam în sus pieziș, spre răsărit, în direcția frontierei, cu gândul de a ajunge prin pădure pe teritoriul românesc, care era la cca 4 km. Am bâjbâit prin pădurea deasă și am tot urcat cca 2 ore. Jos nu se auzea nici un zgomot, în vale pe șosea, și mă miram că nu se aude nici o împușcătură. Am presupus că batalionul nostru a primit ordinul să se retragă, bănuială care în ziua următoare s-a și adevărit, cum voi arăta mai târziu. După circa două ore urcuș greu, fiind silit să-mi croiesc drum prin tufișuri dese și pe întineric, căci era imprudent să mă servesc de bateria electrică de buzunar, mort de oboseală, am ajuns lângă un stejar gros, lângă care era un loc mai plan, unde m-am întins pe spate să mă odihnesc. Fără să-mi dau seama, am fost furat de un somn adânc și m-am trezit datorită unei bubuituri grozave, ce era amplificată de ecoul pădurii. Când am deschis ochii, soarele era sus de tot pe cer și, uitându-mă la ceasul de buzunar, era aproape ora 9 și jumătate. Se auzea zgomotul produs de un avion. Am socotit că acesta a aruncat vreo bombă pe coloanele inamice de pe șosea, fără să pot stabili dacă era avion românesc sau unguresc, căci nu-l puteam vedea, din cauza pădurii.

Prima întrebare ce mi-am pus-o a fost dacă mai sunt pe teritoriul Ardealului sau am depășit granița. Era ziua de Sf. Maria, zi splendidă cu soare și liniște în pădure, doar ici-colea cântecul unor păsărele. Gândul îmi sbura acasă și parcă vedeam desfășurarea praznicului pe care familia noastră îl aranja în cinstirea adormirii Maicii Dlui, fiind hramul bisericii din sat, praznice ținute de majoritatea locuitorilor din comună. La aceste ospete se invitau rude, vecini

și orice străin ar fi nimerit pe la case din alte sate, căci veneau la petrecere fiind **negee** [nedee, n.n.]. În seara de 14 aug. se aranja o masă cu mâncări de post și se numea „cinișoara”, iar praznicul, adică masa mare, se servea în ziua de 15 la amiază și petrecerea dura până în ziua de 16 august. Desigur că la praznic vor fi vorbit și de mine și de soarta mea, părinții știind că sunt pe valea Buzăului, în Ardeal.

Revenind la situația mea din pădure, am început să continui urcarea prin pădure și, în scurt timp, am zărit o mică poiană, ca un platou în mijlocul pădurii; în marginea poienii, era o stână din bârne, în formă de cort, prin vârful căreia ieșea fum, iar pe lângă stână pășteau trei vite cornute. Între mine și stână era un ogaș, unde era un izvor aranjat cu jgheab. Era imprudent să merg direct la stână, căci în cazul când aceasta se găsea tot pe teritoriul ungar, fiind situată pe ruta de patrulare a jandarmilor și a unei mici unități din batalionul nostru, în stână s-ar fi putut să am o surpriză neplăcută, cu consecințe grave. Am stat deci camuflat într-un tufiș și țineam stâna sub observare.

După vreo zece minute astfel petrecute, la un moment dat, văd o fetiță de circa 9–10 ani ieșind din stână cu o găleată de lemn, îndreptându-se spre izvor, unde și-a umplut găleata, în care timp eu mă și deplasasem în spatele ei. Când m-a văzut, de spaimă începuse să tremure, dar eu i-am spus cu voce blândă: „Nu-ți fie frică, deoarece eu sunt român, nu-ți fac nimic și aș vrea să știi cine se află în stână”, mângâind-o cu mâna pe cap, în timpul ce-i vorbeam. Fetița s-a liniștit imediat și mi-a răspuns că este numai moșul, care în acel timp strânge cașul. Mergând cu ea spre stână, la întrebarea mea a răspuns că este din Sita Buzăului și a potolit și un dulău, în același timp, care începuse să latre la vederea mea. Ajungând la gura fără ușă a colibei, văzând un bărbat cu părul sur, în etate de vreo 50–60 ani, strângând cașul dintr-o căldare mare, i-am dat bună dimineța, iar răspunzându-mi m-a rugat să-l iert câteva minute, până termină și m-a invitat să șed pe un scaun mic, cu trei picioare. După ce m-am așezat pe scaunel, el m-a întrebat, cu mirare, de ce sunt singur, căci de obicei patrulele ce se opresc pe la stână sunt compuse din mai

mulți ostași, așa cum veniseră pe la el și cu două zile mai înainte. Fără să aștepte explicația mea, în continuare, m-a întrebat ce s-a întâmplat seara jos în vale, căci a auzit mai multe împușcături și că el, om bătrân, n-a mai pomenit ca domnii să vâneze noaptea la jivine, căci altceva nu putea să se întâmple. Atunci i-am răspuns: „Baciule, ai dreptate că aseară s-a început o mare vânătoare, dar nu pentru jivine, ci de unguri și că România aseară a declarat și primit război pentru a dezrobi și a făuri o țară mare, să cuprindă pe toți românii din Ardeal-Banat și Bucovina.” La această neașteptată veste ce i-am dat, moșul a terminat repede cu strânsul cașului într-o strecătoare de lână, pe care a atârnat-o într-un cui, deasupra căldării în care se scurgea zerul din caș, apoi, spălându-și mâinile cu apa din găleata adusă de fetiță, și le-a șters de o cârpă de cânepă și, ieșind în fața colibeii, s-a întors cu fața spre soare și, făcându-și trei cruci, a zis: „Maica Dlui pe care o sărbătorim astăzi să-i păzească și să stea în ajutor”. Amin, i-am răspuns eu și ne-am dat mâna, spunându-ne fiecare numele. I-am povestit că sunt din Banat, singur la părinți și că comandam jos pe vale un pluton de ostași, români și ei, și că pe mine nu m-a lăsat inima să lupt fraților ce au pornit să ne dezrobească, cu prețul vieții lor, de sub robia ungarilor și de aceea am plecat să mă predau de bună voie. Moșul m-a lăudat și m-a întrebat că de ce nu am luat cu mine și plutonul meu. I-am dat explicațiile necesare și cauzele, spunându-i că nu am voit să dispun de soarta lor, ci numai de a mea și moșul m-a înțeles, apoi m-a invitat să fiu oaspetele lui, punând căldărușa pe foc pentru o mămăligă și s-a pregătit să facă și un balmuș, în timp ce eu îi povesteam că și tatăl meu a fost cioban și știu și eu cum se face balmușul și cum se încheagă și se strânge cașul și se face și urda, lucruri văzute de mine la tatăl meu încă de mic copil. Moșul era foarte vesel. Am cinstit cu un păhărel de vinars (țuică foarte tare), dar, dela prima înghițitură, am început să tușesc și moșul râdea, spunându-mi că atunci când voi ajunge la etatea lui nu voi mai tuși când o voi gusta.

După terminarea prânzului, fiind sătul, am întrebat pe moș dacă nu este vreun loc de unde s-ar putea vedea drumul din vale și

mi-a răspuns că, după câteva sute de pași, mă va duce la locul dorit. Mulțumindu-i pentru masă, l-am întrebat ce îi datorez, băgând mâna în buzunar după portofel. Moșul s-a supărat foc și m-a întrebat dacă la mine în Banat se cer bani pentru ospătarea unui strein, într-o astfel de zi de sărbătoare mai ales. I-am răspuns că la noi se ospătează gratuit orice strein ar poposi la casa noastră și a altor săteni, moșul mi-a răspuns că de ce vreau să stric frumosul obicei de ospitalitate al tuturor românilor. L-am rugat atunci ca să-mi permită nu să-i plătesc ospitalitatea, pentru care i-am mulțumit, ci s-o cinstesc pe nepoțica lui cu 20 coroane, bani cu care să-și cumpere ce va dori, ca amintire dela mine și de ziua însemnată ce o trăim. Moșul s-a scărpinat în cap, a luat fetița de mână și i-a spus să-mi mulțumească și eu i-am băgat banii în sân (2 bancnote de câte 10 coroane).

Am urmat apoi pe moș prin pădure, până sus lângă o stîncă, de unde se vedea o bună parte din șoseaua din vale. Privind cu binoclul, vedeam un șir de căruțe, ce transportau desigur alimente și muniție, pe lângă care, afară de vizitiu, mergea câte un soldat cu armă și valea răsuna de cântece din fluier și veselie. Luptătorii, probabil, erau deja departe, înainte spre Ardeal. Am dat și moșului binoclul trieder, după ce i l-am potrivit pentru ochii lui și, privind, moșul nu se mai sătura să renunțe la minunata priveliște, pe care eu o văd și acum ca aievea. I-am spus bătrânului că plec jos la șosea, să mă predau. El mi-a dat fetița să-mi arate o potecă de ducea până jos. Mi-am luat rămas-bun, și după aceea fetița m-a dus până la potecă; am pupat-o și am trimis-o înapoi la bătrân, spunându-i că nu e nevoie să meargă cu mine până jos, căci este ziuă și mă duce poteca însăși. Fetița a rămas pe loc, urmărindu-mă până am dispărut din vederea ei. Mă gândesc și aș dori să știu dacă mai trăiește; trebuie să fie în etate de peste 60 ani, măritată și cu nepoți. Păcat că i-am uitat numele moșului și numele de botez al fetiței, pentru a afla vești despre acea fetiță, căci moșul nu cred să fi prins vârsta de 100 ani, deși nu ar fi imposibil.

Am coborât jos, până la liziera pădurii, la 15 pași de șoseaua pe care se scurgea convoiul nesfârșit de căruțe. Din precauțiune, am pus batista în vârful bastonului și, pășind calm, am ieșit din pădure, mer-

gând spre șosea. Fiind văzut, deodată aud: „Uitați-vă un ungur cum vine din pădure spre noi.” Eu, continuând mersul negrăbit, le răspund: „Nu sunt ungur, ci român, frate cu voi. Trăiască România Mare!”. „Auzi mă că e român.” Căruțele continuau drumul lor, cu soldații însoțitori, iar eu mă alătur de o căruță, lângă care mergea un caporal, căruia mă prezint și îi spun cum am venit să mă predau de bunăvoie, fără să lupt contra lor, care vin să ne dezrobească. Caporalul mi-a strâns mâna și s-a prezentat, spunând că este funcționar la Prefectura județului Buzău și m-a rugat să merg cu el pe lângă căruță, căci el nu poate opri convoiul și mă va preda primului ofițer pe care-l va întâlni pe drum cu alți prizonieri. Așa am mers aproape jumătate de oră, când, dela o cotitură a șoselei, văd că vine un grup de soldați austro-ungari, conduși între baionete de soldați români, în fruntea cărora era un sublocotenent. Când am ajuns la cca 30 pași de grup, aud voci strigând: „Uitați, acolo este comandantul nostru!” Și între mulți din plutonul meu era sergentul de care v-am vorbit și colegul meu de liceu Ion Luca, caporal, ulterior în viață zicându-și Bănățeanu, artist emerit, șef de orchestră populară. Sublocotenentul român oprește grupul, mă ia în primire dela caporal, mă prezint, se prezintă și el și mă îmbrățișează. Era învățător în comuna Nehoi, de unde trebuia să ne imbarcăm în trenul ce se forma, acolo fiind cap de linie ferată, și unde trebuia să ajungem până seara și să fim cazați, cum îmi spunea sublocotenentul în timpul mersului. El m-a luat lângă el și ne povesteam unul altuia din viața noastră. La un moment dat, în depărtare zărim că vine un automobil, la văzul căruia sublocotenentul îmi spune: „Frate dragă, nu te supăra, treci în fruntea soldaților Dtale, după cele două santinele din frunte, căci desigur în automobil trebuie să fie un ofițer superior și nu vreau să mi se facă observație că nu respect regulamentul privind modul de escortare a prizonierilor.” M-am conformat și, după câteva clipe, automobilul se și opri în fața grupului nostru. Sublocotenentul luă poziție de drepți și auzii: „Dle general, am onoarea să mă prezint, sunt sublocotenentul (i-am uitat numele spus) și conduc X prizonieri, toți români, a căror comandant este Dlui, care s-a predat de bunăvoie, fără a trage

un foc împotriva noastră”, și mă arătă, cu mâna îndreptată spre mine. Lângă general, care nu era altul decât G1 Scărișoreanu, comandantul brigăzii ce avea misiunea să pătrundă în Ardeal, cum mi-a spus după aceea sublocotenentul, zic că lângă general, care avea o stea pe chipiu, era și un soldat bandajat la cap și bandajul roșu de sânge. Generalul, uitându-se fix la mine, la rândul meu imitând formula de prezentare folosită de sublocotenent, am ieșit doi pași înainte, lângă sublocotenent, am salutat și m-am prezentat și eu, spunându-mi gradul, numele, că am făcut parte din batalionul din Reg. 43 Caransebeș, destinat a apăra defileul Buzăului și că, în calitate de român, am preferat să trec fără luptă de partea fraților dezrobitori, eveniment al dezrobirii așteptat cu atâta dor de toți românii din Ardeal și Banat. Generalul m-a mai întrebat dacă știu ce forțe au mai fost în spatele frontului, la care am răspuns negativ. Atunci din porthartă a scos o hârtie în formă pătrată, a scris cu stiloul ceva pe ea și, lipindu-i marginile, a predat-o sublocotenentului, cu ordinul să o predea comandantului lagărului de prizonieri unde vom fi transportați, apoi sublocotenentul și eu, salutând militărește, mașina s-a depărtat de noi în direcția Ardealului, iar luându-mi locul lângă sublocotenent, cu grupul de prizonieri, ne-am continuat mersul spre Nehoiu, unde am ajuns pe înserate și prizonierii au fost cazați pe la diferite case, iar pe mine sublocotenentul m-a invitat să fiu oaspetele lui și la cină și la dormit în camera lui. Bineînțeles că tot timpul, și pe drum și acasă la dânsul, ne-am povestit fiecare evenimente și impresii din viață, până noaptea târziu. I-am dat prețiosul binoclu, pe care ar fi fost obligat să mi-l confiște încă de la început caporalul care m-a luat în primire, și sublocotenentul s-a bucurat de neglijența caporalului.

În ziua următoare, amfitrionul meu, cu care m-am împrietenit, m-a dus în vizită pe la toate cunoștințele lui și toți nu mai pridideau să-mi pună fel de fel de întrebări despre Banat și starea de lucruri dela noi. Familia vizitată de noi mai în urmă ne-a reținut la prânz, iar locuitorii duceau și ei de ale mâncării prizonierilor, aflând că sunt tot români, deși acestora li se pregătise prânzul din grija sublocotenen-

tului. Seara ne-am îmbarcat cu toții în tren, călătorind toată noaptea, până când, ziua următoare spre seară, trenul s-a oprit în gara Reditu, situată cam la jumătate distanță pe linia Iași-Dorohoi. De aici, făcând pe jos cca 4 km, am ajuns în tabăra de prizonieri de lângă satul Șipote, aproape de Prut, unde am fost predați administrației lagărului și sublocotenentului, cu escorta, îndeplinindu-și misiunea, s-a despărțit de noi, luându-și un călduros rămas-bun dela mine.

În lagărul de prizonieri Șipote

Sosind în lagăr, mai erau și alți prizonieri, aduși de curând de pe altă parte a frontului, și mai erau și refugiați politici din Rusia. Am fost repartizați și cazați în bordeie de pământ, în lagăr neexistând decât o baracă locuință pentru colonelul de cancelarie Lupu, care era comandantul lagărului, o altă baracă, cu locuințe și birouri pentru căpitanul administrator Botez și subalternii lui și soldații de pază. Căpitanul Botez adusese în lagăr la sine și soția, cu două fete, dintre care cea mai mare, foarte frumoasă, era studentă la Universitatea din Iași, iar cea mică era urâțică și se uita cruciș, fiind elevă în cl. V de liceu, informații aflate cu câteva zile în urmă. Eu și colegul meu de liceu Ion Luca ne-am aranjat într-un bordei mai mic, destinat pentru gradați.

Bordeiele erau în pământ, cu acoperișul din bârne deasupra solului, acoperite tot cu pământ, aveau numai ușă cu fereastră în ea. Masa se servea dela cazan pentru toată lumea. Ziua următoare, administratorul căpitan a trimis un caporal după mine, m-am prezentat și m-a rugat ca din oamenii mei să-i aleg echipe de zidari, tâmplari etc., care să lucreze la ridicarea de barăci de locuit și alții să se ocupe permanent cu tăierea și aducerea lemnului dela pădurea învecinată, plus bucătări etc. Desigur că, cu toată graba, i-am îndeplinit dorința.

A patra zi, același caporal m-a invitat să merg cu el la comandantul lagărului, la care urma să mă prezinte din ordinul administratorului căpitan. Am mers cu caporalul, acesta, după ce a bătut la ușă și a auzit vorba de intră, a salutat, raportând că a adus pe cadetul Talpeș Petru. La rândul meu, am salutat și m-am prezentat după formula românească, deja învățată. După ce m-am prezentat, colonelul mi-a întins mâna, a făcut semn caporalului să plece, apoi m-a poftit să mă așez pe scaun în fața lui, oferindu-mi tabachera să mă servesc cu țigare. I-am mulțumit, spunându-i că deși am încercat să fumez încă pe frontul din Italia, unde primeam gratuit țigări fine, n-am putut să mă obișnuiesc cu fumatul. După aceea m-a întrebat dacă resimt regimul de prizonierat în lagăr. I-am răspuns că, în comparație cu viața plină de primejdii și privațiune de pe front, oricare soldat ajuns prizonier se simte mai fericit, iar eu cu atât mai mult mai fericit fiindcă trăiesc pe pământul țării mamă, chiar dacă trebuie să locuiesc în bordei, ceea ce nu este prea plăcut. Atunci, colonelul, un bărbat înalt, frumos, în etate de circa 40–50 ani, după aprecierea mea, mi-a zis: „Dle cadet, Dta, dacă dorești, poți scăpa chiar de mâine de bordei și lagăr și să fii liber”. Făcând ochii mari și văzând pe fața mea o expresie de uimire, a adăugat: „Eu sunt sigur că dacă primești dela mine o autorizație permanentă de liberă circulație pe unde dorești, nu vei fugi înapoi la unguri, dela care ai fugit de bună-voie, căci și Dta știi că nu te-ar primi cu brațele deschise. Iată ce propunere avem noi pentru a-ți îndulci regimul de prizonierat. Aproape de gara Reditu, lângă conacul boieresc al fraților Corjescu, este un brutar evreu care pregătește pâine pentru tot lagărul. Noi avem nevoie de un om de încredere, care să înlocuiască un sergent de-al nostru de acolo și nu vei avea altă treabă decât să iei în primire sacii de făină, ce sosesc cu trenul, pentru lagărul de prizonieri, cam la 2–3 zile odată, să-i treci într-un registru ce vei primi dela Dl căpitan Botez, îi predai brutarului cântăriți, contra semnăturii acestuia, și, la sfârșitul fiecărei săptămâni, prezinți raportul pentru verificare Dlui căpitan, pentru a verifica dacă brutarul lucrează sau nu cinstit. Locuință vei găsi pe la cineva, în sat, noi îți avansăm leafa în lei, în

loc de coroanele ungurești și cu hrana te descurci Dta cu gazda. Vei primi chiar mâine dimineață un permis de liberă circulație, semnat de mine, pe care să-l prezinți în sat șefului postului de jandarmi, ca să te cunoască și iei contact și cu șeful gării, cu care vei avea de lucrat. Acum depinde de Dta să hotărăști, noi nu vrem să dăm ordin.” Am răspuns că la o asemenea schimbare a vieții mele de prizonier nici prin gând nu mi-ar fi trecut și că sunt fericit că pot să vă fiu de folos și sunt gata de plecare pentru acea misiune. Colonelul mi-a dat mâna și, zâmbind, mi-a răspuns că speră să mă mai vadă și el prin sat. N-am înțeles ce a voit să spună și ce ar putea să caute prin sat. Ulterior, după trei zile, am deslușit tâlcul ultimelor lui vorbe.

În dimineața următoare, înarmat cu actele amintite, însoțit de același caporal, am mers în satul Rediu, unde am făcut cunoștință cu șeful postului de jandarmi, apoi am cunoscut pe șeful gării și soția acestuia; caporalul s-a întors în lagăr, iar șeful gării m-a trimis în gazdă la o bătrână ce locuia într-o căsuță modestă, dar curată, aproape de gară, care pe lângă o odaie închiriată, s-a obligat că-mi gătește și de mâncare, după dorința mea, ce trebuia să i-o spun în fiecare seară, pentru a doua zi, dându-i avans pentru ceea ce trebuie să procure. La bătrână nu am stat decât două zile, căci, a treia zi dela sosire, mergând ca de obicei în gară, la taifas cu șeful gării și soția acestuia, care mă puneau să le povestesc despre viața românilor din Banat, despre războiul făcut etc., iată că văd în chioșcul de lângă gară pe Dna șefiță a gării că stă la o măsuță și sorbea din cești cafea turcească cu o doamnă de statură mijlocie, cu ochii verzui, părul castaniu deschis, în etate de circa 40 ani, după aprecierea mea. Am salutat și mă pregăteam să intru la șeful gării, când soția acestuia mă strigă: „Dle Talpeș, ia poștește aici, să te prezint unei cucoane simpatice.” M-am dus, am sărutat mâna soției șefului, după care aceasta, vorbind celeilalte doamne a zis: „Dna Corjescu, acesta este tânărul bănățean de care v-am vorbit ieri că știe să povestească o mulțime de lucruri interesante.” M-am aplecat și am sărutat mâna Dnei Corjescu. Am fost invitat să șed la masă și am fost servit și eu cu o dulceață și o ceașcă de cafea turcească. Atunci, Dna Corjescu

m-a întrebat ce origine socială am. I-am răspuns că părinții mei sunt țărani. La aceasta, Dna mi-a spus că dacă sunt țărani, cum au putut să-mi dea o astfel de educație și posibilitate de a studia. (În prealabil îi spusese că am luat bacalaureatul și în armată am avut cel mai mic grad de ofițer). A continuat: „Atunci, tatăl Dtale probabil nu este un țăran ca țăranii de pe moșia mea.” I-am răspuns: „Dnă, tatăl meu, ca toți locuitorii din comuna mea și alte circa 80 comune, de-a lungul graniței cu România, nu sunt iobagi, ci sunt cu totul liberi, având proprietatea lor, unii mai mare, alții mai mică, după hărnicia lor, și în Banat și Ardeal nu mai există nobilime română, căci cu sute de ani în urmă a existat, dar s-a maghiarizat.” I-am explicat de grănicerimea din cele cca 80 comune și de jumătatea din munți și păduri pe care o folosesc sătenii în comun. I-am explicat și de marea fundație Gojdu, de bursele ce le oferă tinerilor români mai săraci, ca să poată să-și facă studii universitare etc. Dnele au rămas mirate de cele ce le povesteam.

Dna Corjescu mi-a mai zis: „Strămoșii Dtale trebuie să fi fost moldoveni, căci în jurul Vasluiului și în alte părți, numele de Talpeș este foarte răspândit.” „N-ar fi imposibil Dnă, dar cu greu îmi pot imagina cum ar fi ajuns țărani din Moldova într-un sat din munții Cernei, chiar dacă s-ar fi refugiat cu ocazia vreunei năvăliri tătare. Este însă interesant că bănățenii au pronunțarea moale, exact ca moldovenii, deși între ei sunt ardeleni și munteni, cu pronunțarea tare, cauze care nu mi le pot explica.”

După această conversație, dna Corjescu mă întreabă că unde locuiesc și unde mănânc. Când i-am spus de baba Voichița de lângă gară, cu o oarecare revoltă în glas mi-a zis: „Vai de mine, se poate așa ceva, când eu am la conac opt camere libere și locuiesc singură, numai cu administratorul de moșie. Dacă vă face plăcere, cu mare plăcere vă pun la dispoziție o cameră și scăpați și de grija hranei, căci veți lua masa permanent cu administratorul de moșie, atât dimineața, la prânz, cât și la cină, căci la noi bucătăreasa gătește totdeauna mai mult decât este necesar. Dacă vă convine, chiar acum, în seara aceasta, veniți cu mine, trăsura din fața gării ne așteaptă. Dta

mergi repede la gazdă și ia-ți lucrurile și desocotirea o poți face și mâine.” „Dnă, n-am cuvinte cum să vă mulțumesc, și nici nu știu cum aș putea să mă revanșez pentru bunătatea ce arătați pentru mine și mă simt fericit.” „Lasă problema revanșei, căci eu sunt în câștig de cauză, că mai pot schimba câte o vorbă cu un tânăr intelectual, dezrădăcinat de familia sa în altă țară.” Am mers repede la gazda mea, i-am spus că sunt invitat să locuiesc la conacul boieresc, că sunt așteptat și a doua zi mă voi desocoti cu ea. Ea mi-a spus: „O, Dle, mare noroc ai, mergi sănătos și să mai dai pe la mine.”

Mi-am luat rucsacul primit dela căpitanul Botez, căci nu aveam alt bagaj decât un schimb de lenjerie [lenjerie, n.n.] primită tot dela căpitan din magazia taberii și, în câteva minute, eram la chioșcul din gară. M-am urcat într-o trăsură, la care era înhămat un cal frumos și peste 5–6 minute am ajuns la conac, ajutând Dnei Corjescu să coboare. Am urcat în curte câteva scări de piatră și m-am văzut instalat într-o cameră în care era o pianină, un pat de bronz, o masă mijlocie cu 3 picioare, 2 fotolii, 3 scaune, lavabou și câteva picturi în ramă, pe perete, afară de aceea o canapea mai îngustă, pe care se putea dormi și pe ea. „Vă place camera, Dle Talpeș?”, mă întrebă Dna. „Cred că e cea mai frumoasă din toată casa.”, răspund eu. „Te înșeli Dle, este doar una obișnuită, ca și alte câteva destinate oaspeților noștri, cu deosebirea că aceasta posedă o pianină.” – răspunse gazda. „Iar diseară vă fac cunoștință cu administratorul meu de moșie și sper că vă veți înțelege”, adăugă ea și plecă din odaie. „Dnă, sunt încântat și n-am cuvinte să vă mulțumesc.” M-am instalat, într-adevăr mă simțeam fericit, în comparație cu situația camarazilor rămași în bordeie și cu a acelor care au rămas pe front să lupte din ordin, chiar contra românilor sau a altor dușmani ai Austro-Ungariei.

În ziua următoare, după ce am primit dela tren un transport de saci cu făină, pe care i-am predat brutarului, încă înainte de masă, devenind liber, am colindat împrejurimile conacului, în spatele căruia era o colină plantată cu vie și pomi roditori și era și o pădure, mai bine zis un crâng destul de întins, până la care, dela gară, drumul urca în pantă ușoară câteva sute de metri. Era să uit că în

seara precedentă gazda mi-a făcut cunoștință cu administratorul de moșie Horga, un om cam chior de un ochi, din fire tăcut, în etate de cca 30–35 ani, cu care am cinat într-o sufragerie mică, lângă bucătărie, înspre curte, unde avea și locuința, el având gospodărie și vreo 20 pogoane proprietate personală într-un sat, nu prea departe, situat lângă prima stație, Todireni, spre Dorohoi, unde se ducea în fiecare sâmbătă cu trenul de seară și se întorcea pe la prânz, cu alt tren. Cu toată înfățișarea lui, în fond s-a dovedit a avea o inimă bună, ne-am înțeles foarte bine și se purta omenește cu țăranii cari erau obligați să-și facă zilele de muncă obligatorii pe moșia boierească. Dela el am aflat că moșia ce o administra era proprietatea a trei frați Corjescu, dintre care unul era în străinătate, într-o funcție diplomatică, altul neînsurat era plecat în război, iar al treilea, soțul amfitrioanei, era pe la Prefectura de Poliție sau Comenduirea Pieței din Iași, exact nu-mi mai amintesc, și că era în divorț cu Dna Corjescu, pe care frații o lăsaseră la conac să conducă moșia de cca 3000 de fălci (o falcă aproape ca 1 ha) și că soțul ei afirmativ era încurcat cu o evreică frumoasă din Iași. Tot el mi-a mai spus că gazda mea de fapt era o franțuzoaică din regiunea Pirineilor francezi, cunoscută de soțul ei la Paris, în tinerețe, unde îi plăcea să stea o mare parte din an, din toamnă până în primăvară, iar peste vară plecau pe la diferite stațiuni, ca toți boierii, unde se distrau sau își cheltuiau banii pe la ruletă etc.

În aceeași zi, după ce am hoinărit prin împrejurimile viei și pădurii, cum spusei, pe la orele 16, întorcându-mă în cameră, m-am întins pe canapea să mă odihnesc, fără să pot dormi ziua, rătăcind cu gândul la trecutul meu și la felul cum se va desfășura viitorul și al meu și în ce privește războiul. Eram la curent că armata română înainta victorioasă în Ardeal. Deodată, am auzit în curte sosind o trăsură și voci, între care și vocea Dnei Corjescu, spunând: „Poftiți Dle colonel, vă așteptam în ceardac, de unde v-am văzut trăsura. Sunteți punctual ca un adevărat militar.” Am sărit de pe canapea, pe care mă întinsesem îmbrăcat și, alergând la fereastră, am văzut că dintr-o trăsură cu 2 cai albi, splendizi, cum nu mai văzusem, se

coboară colonelul, cu cele două fete ale căpitanului Botez, și, împreună cu Dna Corjescu, urcară treptele care erau în fața camerei mele; ușa era deschisă, fiind vară, și intrară cu toții în camera mea. Eu salutai militărește pe colonel, apoi, după ce salutai și pe domnișoare, pe care nu le cunoscusem până atunci, cărora gazda mă prezentă, cerându-mi scuze, m-am îndreptat spre ușă, să plec. La acest gest al meu, aud pe colonelul Lupu că îmi zice: „Ehe, Dle Talpeș, nu cumva te deranjează societatea noastră, de vrei să ne părăsești. Te rog stai cu noi și o să ne simțim cu toții bine, ceea ce dorește și gazda noastră, Dna Corjescu.” „Vai de mine, dar nici nu se poate altfel, luați loc vă rog”, și îndată strigă femeia de serviciu, căreia îi dădu ordine pe ton scăzut, care plecă grăbită. Colonelul se așezase pe un fotoliu, Dna Corjescu pe altul, eu pe un scaun, fetele pe canapea. Atunci, colonelul mi se adresă: „Vezi Dle Talpeș că ne-am întâlnit în acest sat, cum ți-am spus la plecarea Dtale. Știam eu că Dna Corjescu, când te va cunoaște, nu te va lăsa să locuiești în altă parte.”, apoi a sosit femeia de serviciu cu o tavă de argint cu 5 farfurioare cu dulceață, cu pahare și ne-a servit pe toți. Atunci am mâncat prima dată în viața mea dulceață de trandafiri. După servirea dulceții, femeia a adunat ceștile și paharele și, peste câteva minute, s-a întors cu tava cu 4 cești de cafea turcească, fiica cea mică a căpitanului nefiind servită. După ce s-a băut și cafeaua, o văd pe Dra Coca, fiica cea mare a căpitanului Botez, ducându-se la pianină, se așază pe scaunul special, ridică capacul lunguieț al pianinei și începe să cânte o bucată clasică, pe care nu o mai auzisem. Cânta splendid, ca o adevărată măiastră, iar colonelul, cu țigara aprinsă, și amfitrioana ascultau încântați avalanșele de sunete ale pianinei. După terminarea bucății, fata fu aplaudată de colonel și Dna Corjescu; m-am conformat și eu, să nu par caraghios și rău crescut. A urmat o mică pauză, în care gazda mă întreabă: „Dar Dta, Dle Talpeș, nu cunoști nici un instrument muzical?” „Mult stimată Dnă, eu cânt din fluier și flaut; am cântat din flaut în orchestra liceului, bucăți mai ușoare, cunosc notele, dar n-am făcut studii de Conservator, ci am luat lecții particulare dela un profesor ceh, care cunoștea mai multe

instrumente și era angajat și plătit să ne învețe de conducerea internatului liceului unde am urmat studiile. Pot cânta lieduri, doine, dar la nici un caz n-aș putea să o acompaniez pe Dra Coca la pian. Mie îmi plac și liedurile și doinele.” Răspunse colonelul: „Păcat că n-ai la dispoziție un flaut.” După aceea, gazda mă întrebă dacă nu cunosc printre prizonieri pe cineva care știe să cânte din vioară, la care am răspuns că am un coleg de liceu care ar putea să acompanieze cu succes pe Dra Coca, dar nu are nici el vioară. I-am spus că este Ion Luca, caporal, rămas în bordeiul din care am plecat. „Dtale, ți-ar conveni să locuiești cu Dta, în această cameră?”, mă întrebă gazda. „Nu-i așa, Dle colonel, că i-ați permite să iasă și acel tânăr din tabără?” „Desigur Dnă, dacă ne vom convinge că își cunoaște meseria”, răspunse colonelul și își notă numele colegului, pentru ca acesta să fie adus în ziua următoare la mine, după ce, în prealabil, gazda a promis că va face rost de o vioară, ca împrumut dela un lăutar din sat.

În ziua următoare, Ion Luca s-a prezentat cu un caporal, pe la orele 15, l-am prezentat proprietarei, care s-a uitat cam lung și curioasă la el, i-a dat vioara împrumutată din sat; Ion Luca a început să cânte câteva bucăți, după care gazda a rămas mulțumită. La orele 17, apare colonelul, cu fetele în trăsură și intră toți tot în odaia mea, eu prezentându-i colegul și spunându-i colonelului că, deși este numai caporal, colegul meu este bacalaureat și a fost unul din cei mai buni elevi ai liceului, fiind cu o clasă superioară mie. Gazda ne-a tratat pe toți ca și în ziua precedentă, după care colegul a cerut dela pianistă partitura ce acesta voia să o cânte și, după câteva minute, colegul a început, fără dificultate, să o acompanieze cu vioara, cerându-și scuze în prealabil că vioara este de calitate inferioară și are corzi simple. După terminarea primei bucăți, părți din „Traviata”, de Verdi, colonelul l-a felicitat pe viorist și a aprobat ca acesta să rămână cu mine ca ajutor (!), deși nici eu nu făceam altceva decât tăiam frunzele la câini, în cea mai mare parte a timpului. După plecarea musafirilor, Luca mi-a mulțumit că datorită mie a scăpat din lagăr și mi-a spus că m-am născut în zodia porcului, așa noroc am.

Peste zi, colegul se ducea la câmp cu administratorul. Când am rămas singur cu gazda, aceasta m-a întrebat dacă colegul nu este țigan, căci așa arăta. Eu, deși știam că e țigan, fiul unui lăutar din Bozovici, i-am răspuns: „Dnă, la noi în Banat este o regiune la șes unde locuitorii sunt foarte bruneți și arată ca țiganii, dar nu sunt țigani.” Cu ce convingere o fi rămas Dna nu știu. Apoi m-a întrebat dacă cunosc limba franceză și, la răspunsul meu negativ, m-a întrebat dacă vreau să-mi fie profesoară de franceză, căci am timp suficient pentru studiu. Am acceptat cu mare mulțumită. Peste câteva zile, gazda a plecat la Iași, la o nepoată căsătorită cu un boier Negruzzi, pe care mai târziu am cunoscut-o, datorită tot gazdei mele, în împrejurările pe care le voi aminti mai târziu. La întoarcerea din Iași, gazda mi-a adus cadou cel mai frumos flaut de concert, cu cap de abanos, și colegului o vioară nouă.

Viața noastră continua fără griji, dar a mea s-a schimbat pe neașteptate, din vina mea, plecând din „semiparadisul” în care trăiam și renunțând și la lecțiile de limba franceză ce mi le dădea gazda cu multă răbdare, fiind mulțumită că eram elev sârguincios și pronunțam corect cuvintele învățate. Iată ce s-a întâmplat. Cam după 2 săptămâni dela ieșirea mea din lagăr, am fost chemați toți prizonierii pentru a fi văzuți de Ionel Brătianu, primul-ministru, însoțit de un general, câțiva ofițeri și civili, toți aceștia intrând în cercul uriaș format de toți prizonierii din lagăr, care între timp se înmulțiseră. Oaspeții veniseră să vadă cum se prezintă tabăra și în ce condițiuni trăiesc prizonierii, mai ales cei români. După o scurtă cuvântare, în care a explicat motivul pentru care a pornit România războiul, adică pentru făurirea României întregite, generalul a pus întrebarea dacă este vreunul din ofițerii români prizonieri cari cunosc trecătorile peste Carpați. S-au prezentat, ieșind din cerc, trei ofițeri ardeleni, dintre care mai țin minte că unul era locotenent și se numea Zamfir, fiecare spunând ce trecătoare cunoaște peste Carpați, afară de defileurile cunoscute. „Din părțile Banatului nu-i nimeni?”, întrebă generalul. După o scurtă gândire, ies și eu din cerc, mă prezint și spun că eu sunt din satul Cornereva, că tatăl meu are o stână

deasupra Cernei, vis-a-vis de satul Izverna, că are prieteni peste graniță, în comuna Cloșani, Paharnic etc. și cunosc și eu trecerea prin acele locuri peste munți. „Foarte bine – zise generalul – dar cred că vă dați seama ce vă așteaptă în cazul în care a-ți cădea în mâna ungarilor. Gândiți-vă bine și, cine va trece peste acest eventual risc, să meargă acum la cancelaria administrației și să facă o cerere adresată Ligii Culturale, prezidată de Dl profesor N. Iorga, prin care renunțați la cetățenia ungară și optați pentru cea română.” Nici nu mă gândeam la această condiție, toți patru ne-am făcut cererile și le-am predat adjutantului generalului, conform dispoziției dată de acesta. „Dlor, veți aștepta în lagăr, până când veți primi ordinul de plecare în misiune.”

După ce m-am întors la gazdă, colegul Luca i-a spus acesteia că am înnebunit și m-am săturat de trai bun și m-am lansat într-o aventură periculoasă, ce mă poate duce la spânzurătoare. Dna Corjescu s-a uitat lung la mine și a zis: „Nu e nebunie Dle, ci este un delir patriotic, pentru care îl laud, deși, pe de altă parte, îmi va părea rău că ne părăsește și nu știu dacă ne vom revedea vreodată. În definitiv, nu este sigur că va fi nevoie să-l cheme și pe el.”

După vreo două săptămâni, cei trei ofițeri ardeleni au primit ordinul de prezentare și au plecat, însoțiți fiecare de un sergent. Gazda mea, auzind aceasta, mi-a spus că de mine nu mai au nevoie, căci altfel aș fi primit și eu ordin, iar Luca a adăugat: „Dnă, i-am mai spus odată că prietenul meu e plin de noroc.” Am continuat lecțiile de franceză cu gazda mea, care îmi adusese, odată cu flautul, și un manual școlar pentru începători la limba franceză.

Lecțiile n-au mai durat decât cinci zile, când s-a prezentat un sergent rezervist din Iași, cu ordinul să-l însoțesc până în Oltenia, la detașamentul ce fusese comandat de generalul Drăgălina, care fusese rănit. Nemții, după respingerea din Ardeal a armatei române, cu enormele forțe aduse dela Verdun și de pe alte fronturi, încercau să spargă frontul român pe la vreuna din trecători. După mai multe încercări nereușite pe la alte trecători, în sfârșit reușiseră să spargă frontul pe la Tg. Jiu și să invadeze Oltenia. Când am ajuns cu ser-

gentul însoțitor la Ploiești, nu se mai putea merge la destinația ordonată pentru mine, fiindcă în gară toată lumea vorbea că armata română se apropie de Craiova și detașamentul Dragalina a fost izolat, nemaiaivând legătură cu restul armatei române ce se retrăgea. Sergentul, în această situație, m-a rugat să-l aștept pe peronul gării, până se va duce la comandantul militar al gării să-i raporteze situația în care ne găseam și să ceară ordin cum să procedeze cu mine. După circa o jumătate de oră, iese pe peron și îmi spune că comandantul gării a cerut telefonic instrucțiuni de la Marele Stat Major și i s-a spus să fiu întrebat ce cale vreau să aleg: sau să fiu trimis înapoi la lagărul de prizonieri sau, dacă accept, să fiu dus și predat Cartierului General al Armatei a II-a română, comandată de Generalul Averescu, instalat pe Valea Prahovei, în comuna Florești. Mă găseam iarăși la o răscruce și trebuia să mă decid. Întoarcerea în lagăr ar fi însemnat o viață tihnită, fără riscuri, așa cum am povestit-o, dar am ales celălalt drum, călăuzit că odată ce am hotărât să servesc armata română, este indiferent la care unitate voi fi repartizat, în plus, faima g-lui Averescu mă fascinasă. Întreg neamul românesc vedea în el pe cel mai capabil și iscusit general și apăra frontul cel mai important. Am răspuns deci că merg la Florești și am și plecat cu primul tren, însoțit de sergentul ce avea ordinul original și apoi modificat cu alternativa ce depindea de mine.

De abia peste un an m-am convins că hotărârea luată a fost cea mai norocoasă, căci în anul 1917 începuse groaznică epidemie a tifosului exantematic în toată Moldova, flagel care a pustiit mai multe vieți omenești din armată și populația civilă decât gloanțele dușmane și acest flagel a decimat și prizonierii din lagărul dela Șipote.

Ajungând la Florești, am fost predat căpitanului de cavalerie Apostolescu, care la început, ca de altfel și ceilalți ofițeri, s-a mirat văzând că nu sunt adus ca prizonier (eram tot în uniformă mea de cadet din armata austro-ungară), ci ca voluntar, gata a servi armata română, în măsura puterilor mele. La cartier am fost repartizat la serviciul de informații, al cărui șef era căpitanul Ciupercă, ajuns ulterior general, comandant de armată în Basarabia, în cel de-al 2-lea

război mondial. La același serviciu funcționa, spre marea mea uimire, și scriitorul ardelean Zaharia Bârsan, sublocotenent în armata română, și Dl Dumitru Lascu, avocat din Oradea, afirmativ fost candidat în alegerile parlamentare contra lui Tisza István, prim-ministru al Ungariei, acesta ieșind învingător datorită presiunilor și metodelor întrebuintate în alegeri, contra candidaților români. Când m-a cunoscut, Zaharia Bârsan a exclamat: „Iată că avem și un pui de bănățean printre noi și trebuie să ne îngrijim frățește de el.” Atunci Dl Dumitru Lascu, care era locotenent în armata română, refugiat și el mai demult din Ardeal cu alți intelectuali, care cum a avut norocul să treacă în țara mamă, încă înaintea izbucnirii războiului cu România, i-a răspuns lui Z. Bârsan: „De Dl Talpeș mă voi ocupa eu. El va fi mereu acolo unde voi fi eu, și la masă, și la gazdă.” Dl Lascu, la înfățișare era un om din cale afară de antipatic: de statură submijlocie, cocoșat destul de vizibil, cu mustețe ca niște țepe de arici tunse scurt, dar cu niște ochi sfredelitori și cu o mină de aur și un naționalist atât de înfocat, cum n-am mai avut ocazia să mai întâlnesc pe altul. Despre toate aceste calități m-am convins în timp scurt, cât devenisem ca o umbră a lui. Tot timpul, când eram numai noi doi, fie la plimbare, fie încartiruiți, el mereu povestea despre viața lui și a românilor din jud. Bihor și caracteriza și critica și diferite personalități marcante din viața politică a românilor și din Ardeal și din patria mamă.

De mâncat, mâncam la popota cartierului, cu ceilalți ofițeri, fiind considerat că fac parte din cartierul armatei, deși eram îmbrăcat în uniformă de cadet austro-ungar, ceea ce atrăgea mirarea, mai ales a civililor din localitățile pe unde m-a dus soarta, care, necunoscând rolul meu, mă vedeau circulând liber, dar se lămureau când mă auzeau vorbind limba română ca și ei. Pătrunderea la cartier, care era instalat într-un frumos castel cu etaj al familiei Cantacuzino, era controlată de santinele înarmate, dar acestea mă cunoșteau, după ce fuseseră puse la curent cu rostul meu. De fapt, nu aveam nimic de lucru, iar corespondența găsită la rarii prizonieri unguri sau nemți era tradusă de Dl Lascu.

Dimineața, când mă plimbam prin satul Florești, treceam zilnic prin fața unei cârciumi, mai mult din curiozitate de a vedea un moșneag bătrân, care regulat, în fiecare dimineață, venea la crâșmă nu să se îmbete, ci să-și consume așa-zisa cafea cu lapte, care însă consta într-un pahar de 200 g vin roșu, în care moșneagul înmuia un corn cumpărat proaspăt, din care apoi mușca câte o bucățiță, urmată de o înghițitură de vin. Moșul cu părul alb era un țăran îmbrăcat destul de curat și părea sănătos, nefiind gârbovit de spate și mergea drept, cu pași de plimbare. Am stat de vorbă cu el și l-am întrebat de ce nu mănâncă dimineața mai bine lapte cald cu corn, în loc de vin, căci este mai hrănitor. Moșul mi-a răspuns că laptele este pentru copii, iar stomacului lui îi priește puțin vin curat cu corn, dar cu măsură, căci tot ce trece peste măsură, în orice privință, nu este lucru sănătos. L-am considerat ca pe un țăran bătrân, ca pe un filozof înțelept, căci și eu, deși tânăr, la etatea când majoritatea tinerilor își bat joc de tinerețea lor, cheltuind-o în beții, nopți pierdute și desfrâuri, eram călăuzit de principiul, auzit de la strămoși și auzit și în școală, că drumul mijlociu e cel mai sănătos și orice exagerare este dăunătoare în orice activitate din viață s-ar produce. „Aurea medias” a strămoșilor noștri romani. Poate că și călăuzirea mea după acest principiu și apoi după lozinca „mens sana in corpore sano”, practicând cu pasiune diferite sporturi, au fost cauzele care, până la etatea de 70 ani, am fost sănătos tun și la 71 ani, intrând cu lozincile amintite, crezând că sunt tot tânăr, într-o după-amiază, în mai 1966, m-am apucat și am cărat din stradă, în pivnița locuinței, cu 2 găleți, 4 300 kg cărbuni brichete, din cauză că omul tocmit pentru această treabă n-a venit, iar la orizont se anunțau nori întunecați. După cinci ore și jumătate de lucru neîntrerupt, văzându-mă soția și fiica mea că sunt learcă de nădușeală, au venit și ele să-mi ajute la căratul ultimei mii de cărbuni, dojenindu-mă pentru efortul făcut, care putea fi evitat, lăsând treaba pentru ziua următoare. După terminarea lucrului, mă simțeam mort de obosit, m-am schimbat și m-am culcat mai devreme de obicei. În dimineața următoare am simțit o durere curioasă de inimă, nu insuportabilă, ci așa parcă ar fi strânsă cu mâna, și cotul

stâng rece. Cu toată această senzație de peste zi, totuși, pe la ora 3 noaptea am adormit și dimineața, durerea persistând și povestind faptul ginerelui meu Barbu, medic internist, acesta m-a chemat la spital, unde mi-a făcut o electrocardiogramă, cu diagnosticul „preinfarct cardiac” și prescriindu-mi 6 săptămâni odihnă în pat și regim alimentar sever, plus injecții cu heparină, plus evitarea de eforturi fizice și de supărări, respectând întocmai recomandările date, mă simt destul de bine, fără nici o durere. Povestesc aceasta, ca o paranteză la subiectul principal, pentru a adeveri că orice exagerare este dăunătoare.

Revenind la firul întrerupt al amintirilor ce le redau, în Florești, după cca 10 zile de ședere, din cauza înaintării nemților spre București, pentru a evita încercuirea sa, Armata a II-a, deci și Cartierul în primul rând, a trebuit să se retragă spre Moldova. Așa am văzut cu ochii mei groaznica și dureroasa retragere a tuturor românilor ce nu voiau să trăiască sub ocupația streină, a retragerii autorităților și armatelor române printr-o toamnă ploioasă, pe drumuri desfundate, cu rezervoarele de petrol dela Băicoi în flăcări, cu convoaie de căruțe cu civili cu bruma de avere ce puteau duce cu ei, cu femei bine îmbrăcate din București și alte localități care se opreau pe marginea câmpului ostenindu-se să aprindă vreun foc pentru a se încălzi sau usca vreun obiect de îmbrăcăminte, în răstimpul când ploaia mărunță se îndura să se întrerupă pentru scurt timp; unități de cazaci, cu lăncii lungi, în care refugiații și conducătorii armatei noastre își puneau nădejdi de respingerea inamicului, nădejdi zadarnice, deoarece acești cazaci, la contactul cu inamicul, o rupeau la fugă înapoi și am văzut când unul din cazaci, trecând pe lângă căruța unui țăran, în care acesta avea un purcel într-o trăistuță, din care se vedea numai capul animalului, cazacul cu sulia înfiptă în traistă a ridicat-o și, spre hazul camarazilor, și-a văzut de drum, urmat de blestemele păgubașului.

Cartierul Armatei a II-a s-a oprit, în fine, la Focșani, instalându-se în pensionul-internat numit Robescu, dacă îmi aduc bine aminte. Ploile încetaseră și în acest oraș am stat vreo două săptămâni,

frontul armatei române scurtându-se cu speranța că se va putea rezista. Într-o zi însorită, pe la ora 11, mă plimbam cu Dl Lascu prin centru, dela un restaurant până la o librărie, la un colț al străzii, pe unde se plimba multă lume ca pe Corso, cum se obișnuiește. S-a întâmplat un caz care mi-a întărit convingerea că există un destin pentru fiecare om și că forțe nevăzute îl călăuzesc pentru împlinirea destinului său trasat încă dela naștere („superstiție” spun marxiștileniniștii). După ce ne-am plimbat un tur dela restaurant până la librărie, distanță de cca 200 m, în pas de plimbare obișnuit, când am ajuns în dreptul librăriei, de unde urma să ne întoarcem, tot pe trotuar, până la restaurantul din centrul orașului, mi-a venit, deodată, un îndemn ca să mă opresc și să mă uit la cărțile expuse în vitrina librăriei, exprimând această dorință dlui Lascu, cu mențiunea că în Banat n-am avut ocazia să văd operele scriitorilor din țara mamă, decât puține la număr, ce erau în biblioteca „Casinei Române” din Caransebeș. „Bine frățioare, hai să le vedem” și ne-am oprit cam 5 minute, examinându-le copertele și titlul, cu autorii lor. Deodată, ne simțim zguduiți de o detunătură ca de trăznet, venită dinspre restaurant, tresărind amândoi și, în scurt timp, vedem alergând pe stradă, înspre noi, niște cai înșeuaiți, dar liberi, unul din ei rănit, cu rana sângerândă. Ce s-a întâmplat? Sus în văzduh se auzea zgomotul unui aeroplan. Lumea începuse să se adune în grupuri în fața restaurantului, spre care plecarăm și noi, să vedem ce s-a întâmplat. Doi soldați și câțiva civili fuseseră răniți și geamurile sparte la restaurant și casele vecine de schijele unei bombe aruncată de un avion austriac la marginea străzii, în fața restaurantului până la care trebuia să ne facem și noi tura de plimbare, dacă nu ne opream să vedem vitrina librăriei. Doctorul Lascu, întorcându-se spre mine, îmi spuse: „Dzeu te-a îndemnat să te oprești în fața librăriei, căci astfel la întoarcerea noastră de acolo, socotind timpul și mersul, am fi căzut chiar în zona de explozie a bombei și cine știe ce am mai fi pățit.”

De abia la etatea de 42 ani mai târziu, am ajuns să știu, în mod sigur și dovedit și științificește că destinul omului e trasat dela

naștere până la moarte și că fiecare om are un spirit însoțitor, prieten ce nu-l părăsește nici o clipă și care, având cam același grad de evoluție, veghează și îndrumă prin sugestie pe om să-și împlinească destinul, fie bun, fie nenorocit, așa cum i-a fost hărăzit. Acel prieten, nevăzut de mine, m-a îndemnat să mă opresc în fața librăriei, tot acela m-a îndemnat să trec la români fără să lupt împotriva lor și tot acela mi-a sugestionat toate acțiunile mai importante din viață, prevăzute în cartea cerească a ursitei. Oh, doamne, ce de taine mai sunt în Univers și în legătură cu viața noastră, necunoscute decât de puține persoane, între care se numără savanți cu renume mondial, chimiști, medici, fizicieni etc., pe care nu e cazul să-i enumăr aci și mijloacele științifice folosite de ei pentru cunoașterea adevărului, negat și hulit de savanții ce nu cred decât în ceea ce pipăie și aud sau văd, cu simțurile limitate ale muritorilor, fără să recunoască și al 6 și 7-lea simț, dezvoltat la un număr foarte restrâns din muritori. Dacă spațiul cărții îmi va permite, voi reveni asupra acestui subiect, știință zisă ocultă.

Revenind la firul întrerupt și șederea în Focșani, îmi amintesc de o întâmplare în aparență neînsemnată, dar care denotă iarăși existența destinului, de data aceasta fără urmări decisive în viața mea, dar folositoare. Eram tânăr, în etate de 20 ani, cu visurile, ambițiile legate și inerente acestei vârste. O amintire plăcută. Într-o duminică am intrat în biserica mai din centrul a Focșanilor, din convingere, crezând în Dzeu și fiul său, care s-a răstignit pentru salvarea omenirii. De obicei, cei mai mulți oameni sunt robii pasiunilor diferite față de care rațiunea și voința devin neputincioase. La terminarea serviciului divin, înghesuială la ieșirea din biserică. Lângă mine, văd o fată de 16–17 ani, înaltă aproape ca mine, cu părul castaniu, mai mult brun, cu tenul alb, cu ochii mari și căprui, o fată frumoasă ce m-a frapat dela prima vedere. Am privit-o insistent, m-a observat, s-a roșit un pic la față și și-a lăsat ochii în jos. M-am dat la o parte să-i înlesnesc ieșirea, gest observat de ea. Am urmat-o până în stradă, iar din stradă am urmărit-o dela circa 10 metri, până a ajuns la colțul unei străzi. Aci și-a întors capul și a văzut că este urmărită și a

dispărut după colț. Oare cine o fi? Desigur că este focșăneancă și m-am întors din drum, cu credința că poate în Dumineca viitoare o voi vedea din nou la biserică.

Dumineca viitoare însă n-am mai apucat-o în Focșani, căci, cu două zile mai înainte, retragerea spre Moldova a reînceput, – linia frontului neputând fi menținută din motive strategice, – pentru a scurta frontul și mai mult. Așa am ajuns în toiul iernii, căci începuse să cadă zăpada mai abundent, și cartierul Armatei a II-a s-a instalat în Bacău, nu departe de centru, în „Vila Ananie”. La sosire în Bacău, ofițerul cu cartiruirea personalului cartierului m-a cazat, împreună cu un elev-plutonier, refugiat din Prahova, cu care m-am împrietenit și era adunat de cartier în retragerea dela Focșani, într-o mare sală de dans și în care erau două canapele înguste și scaune multe. Cazarea refugiaților, și chiar a militarilor, era o problemă greu de rezolvat, căci pe lângă puhoiul de refugiați din Muntenia, ocupată de nemți, o mare parte a locuințelor le ocupau unitățile armatei rusești, încât ai noștri erau cazați chiar în camerele ocupate de familia proprietarilor de case, în număr până la refuz, socotindu-se loc de dormit și dușumelele, bucătăriile, mansarde și orice adăpost, moldovenii preferând pe români, în locul rușilor care, cei mai mulți, erau ispitiți să calce legile ospitalității, sătui de război. Ca bagaj nu aveam decât un rând de albituri, ca rezervă într-o raniță și o plapumă pătură de lână fason militar, iar sala rece, deși avea o sobă mare de teracotă, fără lemne. Atât eu, cât și noul meu prieten, ne-am perpelit toată noaptea de frig, dar mai ales din cauza păduchilor de care hainele noastre erau bine populate, ca și a tuturor refugiaților civili sau militari, aceste insecte neavând vreo preferință, numai om să fie gazda lor. Ne-am dat seama că nu mai puteam locui în aceste condițiuni și a doua zi dimineață am pornit, din casă în casă, să găsim măcar o bucătărie încălzită, unde să ne aciuim. Zadarnică încercare, făcută până aproape de apusul soarelui, când am ajuns până la un pârâu ce mărginea partea de răsărit a orașului, peste pârâu un pod de lemn de unde începea islazul întins al orașului, dincolo de pod mai fiind înșirate vreo 5–6 case modeste. Înainte de a

trece podul, în partea stângă, era în fundul unei grădini o căsuță cu ceardac acoperit, cu două camere, iar la peretele dinspre pârâu o „aplecată” (un fel de cameră din trei ziduri, cel lung pornind de sub streșină casei în unghi de 45 grade până la sol, parte clădit și cu grinzi de lemn, un alt zid îngroșat prevăzut cu o ușă cu geam și în partea din fund o altă ușă, din care se putea ieși și urca până în bucătăria clădirii principale. „Hai să încercăm și acolo”, zisei eu și, intrând pe poarta grădinii, mergând pe aleea îngustă până la „aplecata” descrisă, batem la ușă și ne iese în față o femeie prost îmbrăcată, ce ne făcea impresia unei servitoare, fiind cu mâinile suflecate, deși era timpul rece. Îi spunem ce căutăm, dar ne răspunde că nu ea este stăpâna casei, dar se duce să o înștiințeze și noi să așteptăm în fața ceardacului. După scurt timp, apare o doamnă în etate de circa 60 ani, cu părul castaniu, mai mult argintat, slabă, cu ochi albaștri, pe care o salutăm cu tot respectul și îi spunem necazurile noastre, fără să amintim de păduchii ce ne invadaseră hainele și corpul. Doamna ne privi lung, cu o privire duioasă, și ne spune că-i este milă de noi, dar într-o cameră locuiește ea cu soțul grav bolnav de mai multă vreme, care nu poate părăsi patul, iar în cealaltă cameră o altă doamnă mai în etate, tot rudă apropiată, și singurul mod de a ne servi ar fi numai aplecata în care stă femeia sărmană ce ne-a deschis ușa, care nu are pe nimeni în lume și este ținută de ea de milă, de când era mai tânără, și aceasta îi vede de treburile gospodărești drept recunoștință. Dacă ne mulțumim cu aplecata, ne-o poate pune la dispoziție, să mergem să o vedem și să ne hotărâm. Vedem interiorul aplecatei. Era o sobă de cărămidă, o măsuță mică, un pat de fier și o canapea îngustă, un scaun și un lighean pe un scăunel mic de lemn. Mai era vorbă să nu ne placă?! Dna aștepta în picioare, în ceardac, unde o lăsasem, îi spun că ne convine de minune aplecata și o întrebăm cât ne costă chiria. Doamna, uitându-se iar lung la noi, ne răspunde: „Sărmanii de voi, vă mai gândiți să-mi plătiți chirie în situația în care se găsește țara, cu o parte din populație în refugiu, îndurând toate mizeriile unei astfel de vieți fără căpătâi. Nu-mi datorați nimic tinerilor, vă dau lemne

pentru două zile, dar mai mult nu pot, căci, cum vedeți în curte, nu cred să-mi ajungă nici mie să ies din iarnă, așa că, după două zile, să vă aprovizionați cum veți ști, iar Aglaia, care a locuit până acum în aplecată, se va muta și dormi în camera ocupată de ruda mea și tot de la Aglaia să cereți să vă dea cazanul și troaca când vreți să vă spălați albiturile și să spună ea cum să procedați.” Ne-am urcat în ceardac, i-am mulțumit și i-am sărutat mâna, iar ea a dat dispoziție Aglaiei să-și ia lucrurile din aplecată și să se mute la doamna X (i-am uitat numele) și să ne facă foc în sobă.

Ne-am prezentat fiecare și ea, auzind că sunt bănățean și cum am trecut și fugit din armata austro-ungară, mi-a răspuns că străbunii ei și ai soțului care se numește Rojinski, nobili polonezi, au trebuit să se refugieze în România cu ocazia ultimei răscoale a polonezilor contra Rusiei, și că este ajutată și ea de un nepot, tot polonez, ce posedă cea mai mare cofetărie și ceainărie în Piața Cuza-Vodă din centrul Iașilor, la parterul Hotelului Imperial, care o vizitează din când în când, și pe care îl vom cunoaște, fiind f. bine situat materialicește. Am apreciat mărinimia acestei femei, cu origine și suflet adevărat nobile, la care deseori m-am gândit în viața mea, ulterior.

Instalați în aplecată, cu soba de cărămidă bine încinsă, duce ce am tras grosul jăratecului în gura sobei, de nu te puteai apropia decât la jumătate de metru, luând rând pe rând păturile, apoi hainele și, în fine, tot ce era pe noi, trecându-le prin fața jăratecului în gura sobei, acesta a nimicit toți păduchii și ouăle lor, scăpând definitiv de acești paraziți, răspânditori a tifosului exantematic izbucnit în primăvara anului 1917, medicii neștiind prima dată cauzele epidemiei. După cca două săptămâni, colegul meu prahovean, fiind elev la școala militară, a fost trimis în Iași și eu am rămas singur. Gazda mă invita în camera ocupată de ruda sa și îi povesteam viața mea și a celor refugiați de unguri. Am cunoscut și pe nepotul bogat al gazdei, cu numele Funiac, din Iași și pe soția lui, care vizitau pe gazda mea cam la o lună odată, gazda spunându-mi că aceștia au două fetițe mici, în școala primară. Toți vorbeau perfect limba română, încât nimeni nu

s-ar fi îndoit să sunt streini de origine, deși când veneau în vizită vorbeau și poloneza.

Eu continuam să iau masa la popota ofițerilor cartierului, reținându-mi-se o sumă modestă din leafa ce o primeam ca prizonier. Purtam tot uniforma mea austriacă, fapt ce atrăgea mirarea locuitorilor din oraș, văzându-mă că umblu singur și liber. În primăvara anului 1917, încă pe la începutul anului, a sosit misiunea militară franceză, condusă de generalul Berthelot, pentru instruirea și reorganizarea armatei române și înzestrarea ei cu armament francez, adus cu multă greutate prin Rusia. Gl Berthelot era în Iași, unde se afla și guvernul român refugiat, iar grupul francez de instruire destinat Armatei a II-a, condusă de colonelul francez Charmand, cu câțiva ofițeri și un medic, au rămas la cartierul Armatei a II-a, comandată tot de generalul Averescu, șeful Statului Major fiind Gl Mărdărescu. O parte din alți ofițeri și subofițeri francezi au fost repartizați la diferite centre de instruire ale armatei noastre.

Popota cartierului nu ducea lipsă de alimente, dar armata și populația civilă o ducea greu, fiind îngrămădiți în Moldova. Obiectele de primă necesitate – încălțăminte, zahăr etc. – erau raționalizate și se distribuiau la cerere individuală, cu aprobarea intendentei armatei. Primăvara a început tifosul exantematic, încă în lunile de iarnă. Numai în Bacău erau zilnic înmormântați 70–80 oameni, civili și militari. Se stabilise de serviciul sanitar că păduchii transmit microbul bolii. După puțină, căutam să mă feresc de aglomerații și har Dlui că am scăpat teafăr. Ca o curiozitate amintesc un fapt ce a produs întristare în tot cartierul armatei și în oraș. Colonelul Dimitriu, șeful intendentei Armatei a II-a, pentru a se feri de păduchi, își făcuse rost de chiloți lungi de mătase și lingerie de mătase, care nu era agreată de păduchi și lega chiloții strâns jos, peste ciorapi, iar manșetele dela cămașă la fel strâns legate, pentru a împiedeca pătrunderea păduchelui. Dar cine credeți că a murit de tifos exantematic, singur din tot personalul cartierului? Tocmai acesta, care își luase aceste măsuri de protecție, poate împins de o premoniție tainică a morții sale.

Autoritățile, pentru a face față alimentării populației, au luat măsuri ca nici o palmă de pământ, chiar în orașe, să nu rămână necultivată în primăvară. Astfel, neavând nici o treabă, am fost chemat și pus sub ordinele căpitanului Roman, însărcinat cu identificarea și măsurarea tuturor grădinilor și locurilor din Bacău ce puteau fi cultivate, proprietarilor promițându-li-se semințele necesare, în caz de lipsă. Astfel mi-a revenit mie un cartier, urmând să vizitez casă cu casă și să măsoz suprafața de cultivat și să notez adresa proprietarilor respectivi sau a deținătorilor terenului.

O surpriză plăcută

În executarea acestei misiuni, într-o zi intru în curtea unei case, în fundul curții fiind o grădină destul de mare. Casa era cu etaj și bat la ușa dela parter. Iese o doamnă de statură mijlocie, slabă, uimită, văzându-mă în uniforma de cadet, mă prezint și îi spun scopul vizitei. Când auzi că sunt din Banat, din regiunea Mehădiei, fața i se luminează și îmi răspunde că și ea este bănațeană, din apropierea Lugojului, căsătorită cu soțul ei, Ilie Oană, notar din comuna Țânțari, de lângă Brașov, și a trebuit să se refugieze cu armata română, când aceasta s-a retras, pentru a scăpa de răsbunarea ungarilor, fiindcă soțul ei primise cu flori și sărbătorește venirea românilor dezrobitori. M-a poftit în casă și m-a tratat cu niște prăjituri și un pahar de vin, prezentându-mi o fată cam de 10 ani și alta de 14–15 ani și un băiat de circa 13 ani, spunând că soțul ei este angajat la un birou al primăriei. În acest timp, se deschide o ușă și, spre marea mea uimire și a celei venite, revăd fata pe care o văzusem la biserica din Focșani. Gazda mă prezintă fetei: „Uite Florico, un tânăr bănațean fugit și el dela unguri”, la care eu îi răspund instantaneu: „Doamnă, eu cunosc pe fiica Dvs. din vedere, încă din biserica dela Focșani” și îi povestesc din trecutul meu. „Așa-i când fetele tinere umblă singure prin oraș strein”, răspunde doamna. Florica mi-a spus apoi că este elevă în cl. VI de liceu.

De aci înainte, după ce am măsurat grădina, eram zilnic invitat la ceai după-masă în această familie, cunoscând și pe tatăl fetelor, un

om serios, dar f. simpatic, cărora le povesteam din trecutul meu. Într-o seară, fiind invitat la masă la această familie, în sânul căreia mă simțeam fericit, am văzut în chioșcul din grădină un chef făcut de generalul Moșoiu, cu alți ofițeri și lăutari, până noaptea târziu, auzind multe cântece ardelenesti. Într-o zi de sărbătoare am fost invitat de familia Oană într-o excursie la un proprietar din comuna Fântânele, unde am fost foarte bine primiți și ospătați. Nu aș putea spune că eram îndrăgostit de Florica Oană, dar simțeam o bucurie și fericire deosebită în societatea ei și desigur că aș fi dorit-o de soție, dacă ar fi fost să aleg între ea și alte fete, dacă aș fi fost în situația de a mă putea căsători.

Primăvara era pe sfârșite. Între timp, adică mai demult, cunoscusem la popotă și pe locot. de rezervă Vernescu, în civilie inginer hotarnic la Ministerul de Domenii, în etate de 42 ani, și prieten cu Dl Lascu. Dl Vernescu mă simpatiza și mă chema deseori să-l însoțesc la plimbare prin oraș. Organizându-se o excursie la o moșie boierească, în urma invitației proprietarului respectiv, Dl Vernescu m-a luat și pe mine, între oaspeți figurând, și medicul maior francez. Călătoria s-a făcut în două trăsură. Gazda m-a primit cu aceeași afecțiune ca și pe ceilalți, aflând că sunt român bănățean. Ing. Vernescu deseori îmi spunea că, după terminarea războiului, să-mi fac studiile universitare la București, să-l vizitez acasă, dându-mi adresa și spunându-mi că el mă însoară și, cu relațiile și prietenii ce-i are, mă va ajuta să răzlesc. Avea o pasiune ciudată de a păcăli pe toți prietenii și colegii dela cartier, excluzând pe cei cu grade superioare, cu care n-avea relații amicale.

Pe generalul Averescu l-am văzut o singură dată, de la o distanță de 10 pași, și anume în Florești, plecând cu automobilul spre front. Nici el, nici șeful său de Stat Major, Generalul Mărdărescu, nu luau masa la popota cartierului, ci acasă unde locuiesc. Cu toate acestea, pe Gl Mărdărescu îl întâlneam des pe la birourile cartierului, mă cunoștea încă dela Florești, în urma raportului căpitanului Ciupercă, șeful serviciului de care aparțineam. Gl Mărdărescu avea un obicei ciudat, cunoscut de toată lumea. Fuma țigări de foi și deseori era în

curtea vilei, ce era păzită la intrare de către santinelă, sau, întâlnind alt soldat, îi cere să întindă mâna stângă înainte, cu degetele întinse, și atunci freca vârful țigării de degetul soldatului, în așa fel ca să cadă jos mucul țigării, adică cum ar fi procedat cu o scrumieră. Chiar dacă soldatul ar fi simțit arsura țigării, nici unul nu arăta că suferă.

Pe nobila mea gazdă poloneză o văd într-o după-amiază ieșind pe cerdac în hohote de plâns și, apropiindu-mă de ea, îmi spune că soțul ei a murit și nu știe cum să afle un frizer, să-i aranjeze barba și să-i tundă puțin și părul, crescute peste măsură. Frizerii erau foarte rari, din cauza plecărilor în război, iar cei mai bătrâni aveau prea multă clientelă la atelierul lor, decât să meargă la marginea orașului să tundă un mort. Încă de când eram elev în internat, obișnuiam să ne potrivim părul cu foarfeca între noi, colegii, și acasă, în vacanță, îl tundeam și pe tata, căci în satul meu nu exista nici un frizer, iar țăranii se tundeau unii pe alții și se bărbiereau singuri. La cartier era un soldat frizer, dar acesta de abia răzbea să-i tundă și radă pe ofițeri și eu greu ajungeam, odată la 3 săptămâni, la tuns, deci nici vorbă nu era să găsesc la repezeală un frizer pentru decedatul Rojinski, situație care i-am spus-o gazdei mele. „Vai de mine, cum o să-l îngrop în halul cum arată”, se văita buna mea gazdă. „Nu vă faceți nici o grijă Dnă, eu mă pricep și la tuns și la bărbierit și n-am nevoie decât niște foarfeci ascuțite și de un pieptene, iar Dvs. să stați lângă mine și să-mi dați indicații, cum să-i potrivesc barba și părul.” Zis și făcut. În cca ½ oră, am terminat lucrul și gazda mea a rămas f. mulțumită, spunând că nici un adevărat frizer n-ar fi făcut treabă mai bună. La rugămintea ei am trimis o telegramă f. urg. nepotului său la Iași, care a venit la înmormântare. O compătimeam din tot sufletul pe buna gazdă, care a refuzat să se mute la Iași, la nepotul ei, nevoind să-și vândă casa și să părăsească mormântul soțului, pe care îl vizita des. Bătrâna ținea f. mult la mine și eu o ajutam din răspuțeri la cultivarea grădinii, ajutat de Aglaia, și din grădină ajunsese să aprovizioneze cele necesare bucătăriei, vorbesc de tot felul de zarzavaturi.

Tot pe la sfârșitul primăverii 1917, ziarele vorbeau că în Rusia s-a pornit o acțiune pentru formarea unor unități de voluntari români dintre prizonierii ardeleni-bucovineni. Am cerut o audiență

generalului Mărdărescu, care, primindu-mă, i-am arătat dorința mea de a fi primit în armata română, amintindu-i de acțiunea din Rusia, printre prizonierii de acolo, și spunându-i că aproape n-am nimic de lucru rămânând la cartier, iar țara are nevoie de luptători. Generalul m-a primit amabil și mi-a aprobat hotărârea și m-a pus în biroul de alături, unde era adjutantul său, adică un fel de comandant al cartierului – maiorul Costandache – să-mi fac cererea personal, pe care apoi i-am arătat-o și el a luat-o și a dat-o maiorului Costandache, spunându-mi să aștept până va fi rezolvată de Ministerul de Război din Iași, unde o va trimite.

Mă aflam iarăși la o răscruce, schimbându-mi viața tihnită și fără griji, pentru alta periculoasă, ca pentru orice luptător în război. Familiei Oană nu i-am amintit nimic de cererea de mai sus. Voiam să le fac o surpriză și să fac o impresie, mai ales Florichii, înfățișându-mă ca ofițer în armata română, căci dela maiorul Costandache am aflat că cererea a fost înaintată cu recomandăția de a fi primit sublocotenent cu **vechimea gradului de cadet** din armata austriacă. Între timp, nu mai țin bine minte data, în vara aceluiași an, în Iași sosise primul batalion format din voluntari ardeleni-bucovineni, foști prizonieri în Rusia, care fusese primit și inspectat de însuși regele Ferdinand, în cadrul unei mari sărbători și delir patriotic, manifestat de toți românii din Iași, și speranțe bune pentru viitor, în întreaga Moldovă. Am așteptat încă mult timp, fără să primesc vreun rezultat. În fine, a sosit și timpul să apuc alt drum în viață.

Ofițer în armata română și în Corpul voluntarilor ardeleni

Prin Înaltul Decret Regal No. 1112 din 15 aug. 1917, exact la un an dela intrarea României în război și trecerea mea la frați (ce coincidență!) am fost numit sublocotenent în armata română, cu vechimea de 1 martie 1916, vechimea gradului de cadet din armata austriacă; până la această dată purtam, în armata austriacă, gradul de cadet aspirant.

Mi-am luat rămas-bun dela nobila mea gazdă, recoman-
dându-mi să-l vizitez pe nepotul ei din Iași, pe care îl cunoscusem;
rămas-bun cu felicitări din partea familiei Oană și dela cunoscuții
dela cartier. Am plecat la Iași, conform instrucțiunilor primite, la
Reg. 4 Vânători, unde se adunau și erau cazați voluntarii din Rusia.
Apoi, la cererea mea, am fost repartizat provizoriu la Reg. 17
Mehedinți din Turnu Severin, pentru ca la întoarcere să fiu aproape
de Banat. Am primit dela minister suma de 900 lei primă de echipare
și avans de leafă și mi-am procurat echipamentul românesc.

După aceea am cunoscut mai mulți ardeleni veniți din Rusia ca
voluntari, între care și pe maiorul Cernea, ce plecase ca locotenent
din Reg. 43 Caransebeș la izbucnirea războiului mondial; după ce am
suferit și eu de icter, ce se răspândise în Iași ca epidemie, toți volun-
tarii am fost trimiși la Centrul de Instrucție Bacău, pentru a învăța
comanda și instrucția românească de război. În Bacău, vizitându-mi
cunoștințele, am fost primit cu multă amabilitate de toți, în special de
familia Oană și dna Rojinski.

Pe la sfârșitul lunii dec. 1917, cu instrucția terminată, am luat
parte la dezarmarea armatei ruse bolșevizate ce mai staționa în
Moldova, fără a avea chef să lupte alături de armata română, și care
era în stare de descompunere, devenind un pericol pentru siguranța
populației civile. Rușii se lăsau dezarmați fără împotrivire, bucuroși
că pot pleca pe la casele lor. Unele unități ale lor, mai disciplinate,
mai țineau o mică parte din front, alături și încadrate de unități
române, dar au fost cazuri când au părăsit frontul, care apoi trebuia
grabnic refăcut cu rezerve române.

Tot pe la sfârșitul lunii dec. 1917, înființându-se la Hârlău
Corpul de voluntari ardeleni-bucovineni am fost trimiși și vărsați cu
toții acolo, înființându-se 3 regimente: Reg. 1 Turda, în satul Scobinți,
de lângă Hârlău; Reg. 2 Alba-Iulia, în localitatea Cotnari și Ceplenița
și Reg. 3 Avram Iancu, în satul Deleni, la 4 km nord-est de Hârlău,
regiment care s-a înființat ulterior, după dezastrul suferit de soldații
ardeleni în Basarabia, care au reușit să fugă din captivitatea bolșevi-
cilor, așa cum am reușit și eu, ceea ce voi povesti îndată pe pagina

care va urma. Comandantul Corpului Voluntarilor era colonelul, ulterior devenit general, Olteanu, cu reședința în Hârlău. În acest orașel, în care multe veri o fi petrecut Ștefan cel Mare, care a zidit o frumoasă biserică, ce se vedea că este f. veche. Localitatea era năpădită de comercianți evrei, cum erau de altfel și celelalte orașe și târguri din Moldova, în majoritate locuite de evreii ce se revărsau din Galiția, printre răbdătorii moldoveni, eliminând prin concurență și solidaritatea lor pe comercianții și proprietarii băștinași.

Eu făceam parte din Reg. 2 Alba-Iulia, cazat în vestitul Cotnari și Ceplenița și fusesem numit ofițer cu cvartiruirea regimentului, inclusiv a comandantului regimentului, pe acesta din urmă cazându-l la etajul vilei frumoase a marelui proprietar cu numele Zarifopol, care era plecat în străinătate. Moșia acestuia era administrată de către o rudă a sa apropiată, Maier, care era dela Tecuci, și locuia cu soția și fiica sa, elevă în liceu, chiar în castelul proprietarului. După terminarea cazării, Dl Maier m-a întrebat dacă eu mi-am găsit cameră și la răspunsul meu că voi merge în satul Ceplenița, la distanță de cca 500 pași de castel, mi-a oferit o cameră lângă administratorul său ajutor, la parterul vilei. Seara m-a invitat la cină, m-a prezentat soției și fiicei sale, și atunci am băut, prima dată în viața mea, vin de Cotnari.

Fata lui era de 17 ani. Nu era nici urâtă, nici frumoasă, dar peste vreo săptămână, în care timp eram mereu invitat ca oaspe la gazdă, m-am trezit cu căpitanul meu că mă întreabă dacă nu vreau să mă căsătoresc cu Dra Maier, care era și moștenitoarea lui Zarifopol, căci această propunere a făcut-o Dl Maier, rugându-l să-mi afle intenția în această privință. I-am răspuns că nu eram de însurat, fără carieră, despărțit de părinți, și că nu mă interesează averea fetei și când va veni timpul însurătorii voi lua o fată chiar săracă de tot, dar să-mi placă, afară de aceea războiul nu este terminat și nu știm ce soartă ne paște pe noi toți voluntarii proveniți din armata austro-ungară. L-am rugat să spună Dlui Maier motive rezonabile, să nu se simtă jignit, nici el, nici fata și că mă voi hotărî numai după terminarea războiului și după ce îmi voi revedea părinții, care nu mă au decât pe mine, și nu știu dacă sunt în viață sau mort.

Prizonierul bolșevicilor în Basarabia și evadat

Fusese dat ordin ca un batalion de voluntari ardeleni-bucovineni, sub comanda maiorului Cernea, să pătrundă pe căi pașnice în Basarabia, sub motivul că merge să preia și să păzească diferite depozite de alimente și armament dela armata rusă, evitând folosirea forței și ciocniri cu unitățile bolșevice ce staționau și benchetuiiau în Basarabia. În batalionul Cernea a intrat și compania din care făcea parte și plutonul meu. Fiecare regiment de voluntari a trimis câte un batalion pentru ocupare pașnică a Basarabiei, trecând Prutul prin diferite puncte. Compania din care făceam parte, compusă din 101 oameni (4 plutoane), în ziua de 4 ian. 1918 a trecut Prutul pe la Leova, de pe malul stâng al râului, unde se instalase și comandantul brigăzii, și am mers până în satul Tigheci, la 4 km spre interior, unde compania a fost cazată peste noapte. Eu am nimerit să dorm în casa unui cioban, originar din Ardeal, căsătorit acolo cu o basarabeancă, având o situație materială bună. A fost f. bucuros că sunt din Banat și soldații toți din Transilvania. Satul era curat românesc și nici urmă de bolșevici. În ziua următoare am început marșul spre interiorul Basarabiei, seara am trecut și prin orașul Comrat, în care erau bande de bolșevici. Se auzeau neîntrerupt chiar și focuri trase în aer de cheflii. Nu ne-a întreat nimeni ce căutăm pe acolo și am mers încă până la un sat așezat pe o mică colină, unde am rămas peste noapte. O întâmplare a făcut să fiu găzduit de data aceasta tot de un cioban, originar din Dobrogea, căsătorit și stabilit în acel sat, cum mai erau și alți ciobani stabiliți acolo și în satele vecine, cum spunea gazda. Iarna era blândă, fără zăpadă, însă noaptea cu ger potrivit. Comandantul companiei noastre era locot. Șerb, bănățean din apropierea Aradului, dar el trebuia să asculte de ordinele maiorului Ulian, ofițer de intendență, pentru ca bolșevicii să se convingă de intențiile noastre pașnice, destinați a păzi depozite.

Ziua următoare, ca o zi de primăvară, pe la apusul soarelui, coborând un teren de pe coline, am ajuns în Besarabscaia, un târg de mic orășel, pe lângă care trecea linia ferată nord-sud ce străbătea Basarabia, pornind dela Chișinău. Am poposit pe islazul din margi-

nea orașului, cu puștile în piramidă și soldații pe jos, la odihnă, după marșul obositor de peste zi. Nici n-a trecut o jumătate de oră și ne-am trezit cu vreo 4 soldați ruși și un civil, care luând contact cu maiorul Ulian, l-a întrebat ce căutăm noi înarmați până în centrul Basarabiei și că desigur avem intenții rășboinice. Maiorul a explicat civilului, care vorbea românește, în ce scop venim. Acela a răspuns că, dacă cele spuse de maior se vor dovedi adevărate, ne primesc și ne cazează în oraș, în care se află un regiment de infanterie și unul de artilerie rusească, însă găzduirea se face cu condiția **să depunem armele într-o magazie** ce va fi păzită de o santinelă de a noastră și una rusească, până vor primi informații dela comisariatul militar rus din Chișinău, dacă cele afirmate de maior corespund adevărului. Maiorul, ofițer de intendență, nu prevăzuse această situație, și i-a rugat să se depărteze pentru a ne sfătui dacă acceptăm condiția sau ne retragem de unde am venit. Părerea lui a fost să acceptăm condițiile dezarmării și cazarea noastră în libertate prin orașel, pentru a evita orice ciocnire cu bolșevicii și vom vedea apoi, în zilele următoare, ce vom face. Eu și sublocotenentul Grama am fost de părere să ne retragem până în satul unde era dobrogeanul de care am vorbit și, de acolo, prin curier sau telefon, dacă se poate, să primim ordin dela comandamentul brigăzii din Leova, căci odată dezarmați eram ca și prizonieri, la cheremul bolșevicilor, despre care toți ne făcuserăm cea mai proastă idee, aflând că rupeau galoanele șefilor lor și nu mai știau ce este disciplina și umanitatea. Bineînțeles că a trebuit să ascultăm de ordinul maiorului. Delegații bolșevici, luând cunoștință de acceptarea condiției lor, se arătară foarte amabili. Au cazat trupa prin cartierul nord-estic al orașelului și au găsit și ne-au dat camere bune pentru ofițeri, eu și ordonanța mea Gheorghe fiind cazați aproape de marginea orașului, nu departe de șoseaua principală ce da în oraș. Seara am fost poftiți ca oaspeți (numai ofițerii) la popota ofițerilor ruși, care ne-au primit f. bine și ne-au pus în vedere și situația lor neclară și fără putere asupra soldaților, care ascultă numai de ordinul Sovietului, căruia trebuie să se supună și ei.

Ziua următoare totul era în ordine. Soldații noștri se amestecau cu cei bolșevici, care îi atrăgeau frățește la chef, dar unui plutonier al

nostru i-au rupt galoanele, fiindcă refuzase cârdășia cu gazdele. În seara următoare, după ce mă plimbasem și eu prin oraș și peste zi ne întâlnisem cu maiorul și ceilalți ofițeri ai companiei, maiorul îndemnându-ne să fim liniștiți, deși santinela noastră ce păzea armele a doua zi dimineată fusese înlăturată, pe motiv că ajunge o santinelă rusă, cum spun, în seara următoare, ordonanța mea întârziase să vină la ora convenită la locuință, unde aveam bagajul. L-am văzut venind gâfâind, cu mutra alarmată, spunându-mi: „Dle sublocotenent sunteți în pericol și trebuie să fugiți înapoi la Leova, căci am aflat dela un soldat basarabean că bolșevicii au auzit, nu se știe cum și prin cine, că doi ofițeri au fost contra depunerii armelor, dar încă nu știu care sunt din cei 5 și umblă să-i identifice.” Dându-mi seama la ce aș putea să mă aștept dacă mă vor dibui – ce ușor era să se îmbete vreun soldat de-al nostru – am hotărât să fug, dar cum? După depunerea armelor, deși nu eram declarați de prizonieri, totuși bolșevicii instalaseră santinele pe toate străzile la ieșirea din oraș, și eu, neștiind rusește, datorită și uniformei române, era greu să ies, neobservat, iar noaptea nu mă puteam orienta cum să ocolesc pe undeva să mă strecor. Deoarece pericolul nu era chiar iminent, am dat bani ordonanței să-mi facă rost dela gazdă de o căciulă și ceva palton civil, în schimbul mantalei, ceea ce a și reușit încă în aceeași seară dela gazda mea, care era tot român basarabean civil și nebolșevizat.

În zorii zilei, cu noaptea în cap, însoțit de Gheorghe, m-am apropiat de marginea satului, la distanță, să nu fiu văzut de santinela bolșevică și, fiind ceață foarte deasă, îmi băteam capul cum să procedez. Era zi de târg și intrau căruțe multe în oraș și ici-colea câte una ieșea, fiind țărani cei care mânau caii. Ceața persista de nu se vedea mai departe de 10-15 metri. Tot așteptând, văd că vine în trap o căruță țărănească, în care era legat un porc zăcând pe paie, și de căruță era legată o a doua căruță, pe jumătate plină cu paie, în care nu era nimeni. Fusesem bun gimnastician în liceu și practicasem aproape toate sporturile. Fulgerător, fără să mai am timp să spun o vorbă ordonanței, când căruța din urmă ajunsese în dreptul meu, mă agăț de jireadă și mă trântesc pe paie, ca un om beat. Țăranul în

cojoc, care mâna caii, habar n-avea că am sărit în căruța din urmă, din cauza zgomotului ce făceau căruțele. Când căruța a ajuns în dreptul santinelei, aceasta a strigat ceva rusește căruțașului, făcând cu mâna spre gură, ca și când ar goli sau bea ceva, la care căruțașul a răspuns „niet” și și-a văzut de drum. Peste un minut eram deja ieșit din raza vizuală a santinelei, în dreapta și stânga islaz, și, apucând iarăși jireada am sărit jos, fără nici o frică și fără să simtă căruțașul. Ceața fiind tot deasă, am luat-o peste câmp, spre coline, în direcția apusului, fără să caut șoseaua, adică drumul pe care venisem, planul fiind să mă depărtez cât mai mult de oraș, știind că până în satul unde dormisem la ciobanul din Dobrogea nu mai era altă localitate și acolo ținteam. Mai târziu ceața s-a ridicat, am găsit drumul, și seara, încă devreme, am ajuns la dobrogean, care a rămas mirat văzându-mă singur și cum sunt îmbrăcat. I-am povestit pățania. Mi-a dat de mâncare, căci eram înfometat, mi-a spus să mă odihnesc până va răsări luna și să plec spre orașul Comrat, să merg peste câmp, departe de șosea, orientându-mă după stâlpii de telefon și să ocolesc Comratul, pentru a nu întâni pe nimeni încă în timpul nopții, iar după ce voi scăpa de Comrat să merg tot departe de șosea, până voi ajunge la o pădure, care este la marginea Tigheciului, unde nu va mai fi nici o primejdie, deoarece în sate nu sunt bolșevici, fiind urâți de locuitori din cauză că se strâng și chefuiesc în orașe.

După ce m-am odihnit, la răsăritul lunii m-am așezat pe marș și pas vioi. Când am ajuns la marginea orașului Comrat a trebuit să ocolesc mult spre răsărit, deoarece erau niște râpe prăpăstioase, produse de ploile ce rodeau și duceau în jos pământul, râpe pe care numai alpiniști echipați ar fi putut să le escaladeze. După ce am ocolit râpele, am dat de o coastă plantată cu vii și împărțită în loturi mai mari, despărțite de garduri, peste care a trebuit să trec, până am scăpat de vie, și am ajuns deasupra colinei pe unde ducea drumul spre Tigheci. Am mers tot paralel cu drumul, peste câmpul înghețat, dar fără zăpadă. Eram obosit și aveam nevoie de odihnă, dar îmi era frică să stau jos, să nu mă apuce somnul și să îngheț de frig, deci cu pași mai domoli am continuat să merg spre Prut, la lumina lunii, fără

să întâlnesc țipenie de om sau vietate. Când am ajuns la marginea pădurii, totuși m-am odihnit puțin pe un copac răsturnat și tăiat cu fereastră aproape de pământ și de unde încep crengile. Cocoșii se auzeau cântând în sat, știam că sunt în pădurea Tigheciului în siguranță. Se mijise de ziuă și, nu departe de trunchiul unde mă odihnisem, am dat de un drum îngust de pădure. Dinspre sat se auzea venind un car și voci omenești. Vorbeau românește (basarabeni), ambii cu topoare pe mână și unul, cu un fereastră, fiind mai bătrân, erau în carul tras de boi. Dându-le bună dimineața, s-au uitat la mine cu vădită nedumerire, răspunzându-mi la salut și unul întrebându-mă de unde sunt și de ce umblu singur prin pădure. Mi-am închipuit că mă consideră ca pe un hoț sau știu eu mai ce și le-am răspuns ce am pățit și dacă este departe Tigheciul. La cele auzite dela mine, unul a exclamat: „Mă bătut-i-ar Dzeu să-i bată, aceia nu sunt oameni, ci jivine!”, apoi mi-au spus că, mergând pe drum, îndată voi fi la marginea Tigheciului. Le-am mulțumit și după zece minute intram în curtea casei ciobanului ardelean, la care dormisem în prima noapte, care, văzându-mă, a rămas și el perplex. După ce i-am povestit pățania, a dispus ca soția sa să-mi dea de mâncare și mi-a pregătit patul să mă culc și, până la amiază, să dorm, iar după prânz mă va duce el cu căruța până la Leova.

Așa s-a întâmplat și, pe la apusul soarelui, transportat de buna mea gazdă, într-o căruță trasă de doi cai frumoși, m-a lăsat chiar în fața comandamentului brigăzii. M-am prezentat în fața colonelului comandant căruia i-am povestit cele întâmplate la Besarabscaia și cum am fost nevoit să fug pentru a raporta cazul. Mi-a cerut informații precise de forțele bolșevice de acolo și, când i-am spus că am auzit că ar fi un regiment de infanterie și unul de artilerie, m-a criticat că în calitatea mea de ofițer trebuia să mă documentez precis. După aceea m-a pus să scriu cele întâmplate, să dorm la o adresă care mi-o dă adjutantul lui, și a doua zi dimineață să plec la Huși cu un plic sigilat, pe care să-l predau acolo. M-am conformat și am predat plicul, și, la Comandamentul Diviziei din Huși, unde iarăși am dat o declarație scrisă de cele întâmplate și mi s-a spus că peste două zile

voi fi trimis tot cu un plic sigilat la Ministerul de Război, la Iași, unde voi primi ordinul în ce mă privește personal.

După ce mi-am îndeplinit misiunea și la Iași, am primit ordinul să mă prezint la Reg. 3 Avram Iancu din Deleni. Am ajuns și la Deleni, unde regimentul era pe cale de organizare, din oamenii deveniți în plus dela celelalte două regimente și alți foști prizonieri la ruși, scăpați. Am fost numit adjutantul maiorului Necșulescu, comandantul batalionului din care făceam parte. Comandantul regimentului era locot. colonelul David, ce se instalase în două camere la etajul castelul prințului Ghica-Deleni, care avea moșie întinsă acolo, însă el lipsea, și numai frumoasa lui soție locuia acolo cu administratorul de moșie. Se vorbea prin sat că prințul o luase dela o familie de țigani, muncitori clăcași de pe moșia lui, fata fiind o frumusețe, a dus-o la Paris, unde i-a dat instrucția și educația necesară, și vorbea perfect franțuzește, posedând toate manierele și cunoștințele de cultură generală. Ceea ce era mai curios, se spunea, că deși născută și crescută în bordei și fum, după educația primită în Franța devenise atât de simțitoare încât nu putea suferi mirosul de tutun pe care îl simțea dela distanță. Satul Deleni era la cca 4 km nord-est de Hârlău, era plin de pomi roditori, case țărănești acoperite cu stuf, cele mai multe, și era așezat pe un vârf de delușor, cu împrejurimi împădurite, oferind o priveliște romantică. Aci m-am simțit foarte bine, nu numai eu, ci și ofițerii și trupa, căreia i se făcea instrucție.

La vreo săptămână după sosirea mea a venit și sublocotenentul Grama, care mi-a povestit că a reușit și el să fugă cu ceilalți ofițeri, fiind travestiți în țărani, dar pe maiorul Ulian bolșevicii l-au bătut groaznic și l-au transportat apoi, aproape mort, la spital, iar trupa dusă toată ca prizonieri spre Odessa. Mă gândeam ce soartă aș fi avut dacă n-aș fi reușit să fug la timp. Peste câteva săptămâni, unii din soldați au reușit să scape și au sosit și ei la Deleni, fără să se știe de soarta celor mulți rămași în mâna bolșevicilor. La Deleni, între alți bănățeni, era și Sabin Drăgoi, cu grad de sublocotenent, care a organizat cor dintre noi și serbări, cântând el însuși la vioară. Dna maior Necșulescu avea o fire de amazoană. Soțul ei era f. gras și mult mai

în etate ca soția sa și îi îndeplinea toate dorințele, între care și dorința de a învăța călăritul și m-a rugat să o învăț, ceea ce am reușit în scurt timp. Mă invita la început numai pe mine la călărit și alerga în galop spre pădurile din apropiere, iar eu cu frica în sân să nu o trântescă calul și să am răspundere față de maior, dar după ce parcurgeam astfel o distanță lungă, descălecam în câte un loc frumos și ne odihneam, iar ea mă întreba dacă iubesc pe cineva. Eu i-am răspuns că da, îmi place f. mult o femeie, dar care este căsătorită și nici n-aș îndrăzni să-i spun ce simt pentru ea. A înțeles că mă refer poate la ea, căci mi-a spus că eu fac parte dintre bărbații timizi. Era cu șapte ani mai bătrână ca mine și ceea ce îi spuneam nu era adevărat, o făcusem să o flatez, dacă ar fi crezut că m-aș fi referit la Dsa. După alte câteva astfel de escapade, deoarece mânca la popotă, și eu, ca adjutant al soțului, stam la masă în dreapta ei, iar maiorul în partea stângă a ei, a început să mă laude că atât de bine am învățat-o să călărească încât, în galop, mă lasă mult în urma ei și ar dori să facă o cavalcadă cu mai mulți ofițeri. Soțul i-a aprobat dorința și s-a întocmit lista amatorilor, în total șapte, inclusiv eu. Au urmat zilnic cavalcade, pe la apusul soarelui, și Dna era mereu înfrântă, fără să ghicească că nici unul dintre noi nu voiam să i-o luăm înainte. Se organizau serate dansante, dar Dna fiind singura femeie între noi, ea dansa și cocheta cu toți; fiind cu toții convinși că vrea să ne zăpăcească din ambiție, dar toți eram convinși că era o soție credincioasă, dar exaltată și dornică de petreceri. Ne-a rugat ca, după ce va veni vremea să ne despărțim, să-i scriem, dându-ne adresa ei din București, aceasta în prezența soțului ei, care i-a întărit dorința. Maiorul era un om blând, iubit de toți ofițerii și trupă.

Între timp, soarta armatei române și a întregului popor începea să devină tragică. Din cauza descompunerii armatei ruse bolșevizate, care nu știa pentru ce luptase nici până atunci, armata germană înaintase în Ucraina până la Kiev. Armata română era amenințată să fie învăluită pe la spate de nemți, în țară și în Basarabia unități rusești erau și ele în pericol. În această situație, armata română, rămasă singură și trădată de aliații ruși, pe la sfârșitul anului 1917 a

fost silită să încheie un armistițiu cu nemții, după ce abandonase ideea unora de a lupta într-un triumphi al morții până la ultimul om. După armistițiu, urmau să înceapă tratative de pace. Armata fiind încă nedemobilizată, a dezarmat, la începutul anului 1918, și izgonit din Moldova trupele rusești în descompunere. În același timp, adică chiar în 24 ian. 1918, conform notițelor mele păstrate, Basarabia s-a declarat provincie independentă, iar prin luna martie 1918 Sfatul Țării a hotărât alipirea ei la țara mamă, România, cerând ajutor armatei române să o curețe de armatele bolșevice. Românii, ajutați și de unitățile Corpului voluntarilor ardeleni, i-au dezarmat și, după unele lupte violente, i-au izgonit peste Nistru, ocupând astfel Basarabia, la cererea acesteia. Era o mare bucurie în inimile tuturor românilor alipirea Basarabiei, la ceea ce nimeni nu ar fi îndrăznit să viseze la începutul războiului, al cărui scop era eliberarea Transilvaniei și a celorlalte ținuturi românești. Popoarele au destinul lor, ca și oamenii.

Germanii urgentau imediata încheiere a păcii, pentru a dispune de toate forțele pe frontul de vest, în Franța, după ce scăpaseră de grija rușilor, cu care încheiaseră pacea. Guvernul român primise ultimatum, cu amenințarea că întreaga țară va fi ocupată și, în fața acestei primejdii, România a fost silită să încheie pacea dela București, prin luna mai 1918, acceptând, silită, condiții extrem de grele, numai să salveze ființa neamului și independența politică. În această situație, misiunea franceză își făcea bagajele să se înapoieze în Franța, traversând întreaga Rusie, până la Vladivostok. Voluntarii români, foști prizonieri, erau alarmați încă înainte de încheierea păcii, din cauza zvonurilor ce circulau că va fi cerută extrădarea lor de către unguri, așteptându-i spânzurătoarea. Cea mai mare parte voiau să plece cu misiunea franceză, mișcare care era susținută și de francezi, care astfel sperau să străbată mai ușor drumul enorm, plin de primejdii, printr-o țară în descompunere. Cei care urmau să rămână în țară primiseră sugestia să-și schimbe numele, eu alegându-mi numele de Silviu Argeșanu. Neștiind limba rusă, am considerat ca o aventură nebunească, chiar și pentru camarazii care o învățaseră în timpul captivității, să întreprindă un astfel de drum,

urmând să treacă deghizați printre armata de ocupație germană din Ucraina, în grupuri mici, răzlețe, ca să nu atragă atenția, plus aventura în haosul bolșevic. Înainte de plecarea misiunii franceze, în ultimul moment, s-a primit ordin de la guvern că se interzice plecarea lor cu misiunea franceză și să rămânem pe loc și vom fi toți repartizați pe la diferite regimente din țară, cei care nu-și găsesc alt mijloc de existență, și că zvonul de extrădare este fals. M-am mai liniștit. Prizonierii unguri și nemți au fost puși în libertate, fiind trimiși în Ungaria și predați. Dacă rămâneam cuminte în bordeiul de la Lagărul din Șipote ajungeam și eu acasă pe la începutul lui iunie 1918, gândeam eu, văzând viitorul întunecat, cu imposibilitatea de a mă întoarce la părinți, dacă nemții vor câștiga războiul până la urmă.

Astfel s-a desființat Corpul voluntarilor ardeleni-bucovineni. Cu o ultimă petrecere, ne-am luat, cu toții cei din Deleni, rămas-bun dela Dl maior și soția sa, care insista să nu-i uităm, căci sunt dornici să știe ce soartă vom avea fiecare. De atunci nu i-am mai văzut. Cu mulți ani de zile în urmă, întâlnind în trenul Caransebeș – București pe camaradul Sabin Drăgoi, acesta mi-a spus că la premiera operei sale „Năpasta” a vizitat pe soții Necșulescu, oferindu-le invitații de onoare la spectacol. L-am mai vizitat pe amicul Drăgoi în 1967, la București, în splendida lui casă, dar l-am găsit complet îmbătrânit, bolnav și mișcându-se greu. Anul trecut am auzit că ar fi murit. Așa e viața.

Unde și cum mi-am petrecut restul anului 1918

După desființarea Corpului voluntarilor români, o parte din ofițeri, care erau mai tineri, neavând curajul să înfrunte greutățile vieții civile, au preferat să se activeze în armata română, alții să se ocupe de comerț și afaceri, mai ales în Chișinău, și prin alte orașe basarabene, unde erau f. bine primiți și ajutați, unii căsătorindu-se chiar. O altă parte a ofițerilor, ca și mine, cerurăm să fim repartizați provizoriu pe la regimentele românești, până la terminarea războiu-

lui mondial. Astfel am fost repartizat la Reg. 49 Infanterie din Râmnicu Sărat, împreună cu alți câțiva bănățeni (Iancu Vișan, Vodă Cornel etc.). Reg. era cantonat în satul Tătarca, pe malul Prutului, la cca 18 km de Galați. Acolo, din tot regimentul, se mai aflau numai 44 soldați, restul fiind trimiși la munca câmpului, pe diferite moșii. Nimeni nu avea nimic de lucru, locuitorii erau pescari, vin și pâine se găseau mai ușor ca în alte părți.

Într-o zi, comandantul regimentului, colonelul Petru Popovici (numele îl rețin după notițe), întrebă pe ofițeri care se pricep la grădinărit. Nu răspunse nimeni, afară de mine și spusei că am mai făcut grădinărit în Bacău, în cadrul cartierului Armatei a II-a, ceea ce era adevărat, dar știam doar ceea ce văzusem cum procedau soldații și civilii. Îndată am primit ordinul să plec în comuna Viforeni, din jud. Botoșani, ca ajutor al locotenentului Gherghiceanu, care avea misiunea să facă grădinărie mare pentru necesitățile regimentului lui și a populației, având circa 80 soldați, în majoritate grădinari de meserie. Mai aveam și misiunea de a aduna fân pentru regiment. Locot. Gherghiceanu era fiul generalului Gherghiceanu. M-a primit cam rece, auzind că sunt transilvănean, pe care ulterior mi-a spus că nu-i simpatizează, din cauză că obișnuiesc să-i critice pe cei din Regat. Într-o săptămână am devenit prieteni buni. Satul, așezat pe o colină, era compus numai din câteva zeci de case, în apropiere fiind localitățile Monastirea, Bătrânești, un cătun la cca 4 km numindu-se Cuza-Vodă. Amândoi ne simțeam liberi, cu alimentația o duceam mult mai bine ca cei dela regiment și orașe și cu distracțiile și mai bine. La sugestia locotenentului, plecam călare în vizită pe la proprietarii din cătunele amintite, fiind deseori invitați la proprietarul Simionovici, care avea două fete de măritat, cea mai mare fiind pe placul colegului, iar pe cea mică o curtam eu, nu din dragoste, ci din politeță, căci nu aveam gânduri de însurătoare. Dacă nu mă înșel, locotenentul, după terminarea războiului, s-a și căsătorit cu simpatia lui, cum am fost informat cu ani în urmă, cu ocazia unei concentrări pe o lună la R. Sărat. În localitatea Monastirea mergeam în toate sărbătorile, acolo văzând prima dată jocurile moldovenești și o nuntă

cu obiceiul respectiv. Gherghiceanu, cu grădinarii lui, fusese trimis cu mult înaintea mea, așa că la sosirea mea se proceda deja la udarea prin irigare a plantelor tinere.

În vara aceea bântuia peste tot **gripa spaniolă**, pe care am suportat-o și eu și camaradul meu cu greu, împreună cu parte din soldați. Noroc că ne-a ținut vreo 5-6 zile și am dus-o pe picioare, puterea ei în acel timp fiind în scădere.

În aceeași toamnă 1918, francezii, spărgând frontul bulgar în Balcani, ajunseseră la Dunăre, iar germanii, după primele succese pe frontul francez, s-au văzut oprîți de contraofensiva generalului Foch, fiind uimiți de apariția tancurilor. Atunci începuse și destrămarea armatei austro-ungare, și România, la îndemnul francezilor, cu diviziile ce-i rămăseseră după pacea dela București, a mobilizat repede și a pornit spre Bucureștiul ocupat de G1 Mackensen, care, văzându-se amenințat din sud și nord, a început să se retragă spre Germania, părăsind toate teritoriile românești, reocupate de armata română. Regele Ferdinand a intrat triumfal în București. În Germania se declanșase revoluția și împăratul fusese detronat. Războiul era pierdut pentru Puterile Centrale. În Ardeal și Banat se formau gărzi naționale, alungând autoritățile maghiare. Toamna, prin septembrie, am fost demobilizat și am plecat la Iași, pentru a mă înscrie la Universitate, având economii făcute din solda de ofițer.

Student la facultatea de drept – Universitatea Iași

Părinții încă nu știau nimic de soarta mea, eu neputînd pleca, Banatul fiind ocupat de sârbi, care aveau planul să-l ocupe în întregime. Trebuia să aleg o carieră, să ajung cât mai repede la o diplomă. Se înființase un cămin studentesc în Palatul Sturdza și o cantină contra preț modest, în apropiere. Cea mai mare parte a studenților erau bucovineni, cari făceau senzație în oraș, purtând, cu puține excepții, portul național, identic cu cel moldovenesc. Mai erau și studenți basarabeni, plus cei din Iași și din alte orașe sau sate din

Moldova și chiar din Muntenia. Eu eram singurul student bănățean înscris la facultatea de drept, având de dat examenele din trei ani în numai doi ani, recunoscându-se la toți foștii mobilizați frecvența și înscriși pe cuvânt de onoare, în mod provizoriu, până la data prezentării, ulterior, a diplomei de maturitate.

Aveam casă și masă astfel asigurată pentru câteva luni cu banii ce-i economisiseam peste vară la Viforeni. După înscrierea la facultate, prima vizită am făcut-o familiei Funiac, nepotul nobilei mele gazde din Bacău, despre care am mai amintit. Dl Funiac avea cea mai mare și elegantă cofetărie și ceainărie, ajutat de personal numeros, dintre care ajutorul său cofetar și-a deschis, mai târziu, o cofetărie chiar la Timișoara, dar i-am uitat numele. Soții Funiac aveau două fete mici: una blondă, ce semăna cu mama sa și era elevă în cl. II-a primară, iar cea mai mare, brunetă și drăguță, semăna cu tatăl său. Am fost f. bine primit și dl Funiac, cunoscându-mi istoricul și situația, împins de un gând nobil, de a mă ajuta, fără să mă jignească, m-a întrebat dacă aș putea medita pe cele două fete, privind lecțiile lor, și ce pretenții bănești aș avea. I-am răspuns că o fac cu cea mai mare plăcere și mă mulțumesc cu orice sumă vrea Dlui să-mi ofere, dacă nu consimte să le meditez gratuit. M-a întrebat dacă sunt mulțumit cu 150 lei lunar, ceai și prăjituri la discreție, când doresc în cofetărie, iar Duminica să fiu oaspele Dlor la masă. Când am auzit de aceste oferte, i-am spus că suma oferită mi se pare nemeritată și mă mulțumesc cu celelalte avantaje, Dlui a spus că se simte jignit dacă îl refuz și că banii îmi vor prinde bine, căci sunt tânăr și poate dornic și de teatru și concerte. I-am mulțumit și mă ocupam serios de meditarea fetițelor, văzând și părinții că școala merge mai bine.

A doua vizită am făcut-o la Dna Margareta Negruzzi, nepoata Dnei Corjescu, care mi-a dat la plecarea mea dela moșia ei adresa, spunându-mi că i-a vorbit de mine și neapărat să o vizitez când voi avea ocazia să trec prin Iași, căci vrea să mă cunoască. N-am idee ce putea să-i povestească despre mine Dna Corjescu, ca să o facă curioasă pe nepoata sa. Am căutat-o, avea cu soțul ei, boierul Petru Negruzzi, o casă frumoasă, cu un etaj, cam la mijlocul orașului, la

răsărit de Piața Cuza-Vodă, unde începe colina ce urcă la Copou. Am găsit-o singură, cu un copilaș de vreo doi ani și m-a primit foarte amabil. Eu după aceea m-am interesat de Dna Corjescu și mi-a răspuns că este tot singură la moșia dela Rediu și se plictisește, lipsindu-i și orele de muzică și vizitele colonelului, deoarece lagărul de prizonieri s-a desființat. Am rugat-o să-i transmită respectuoasele mele salutări și că nu voi uita niciodată ospitalitatea ce mi-a oferit în situații grele. După aceea mi-a fixat o zi când vine și soțul ei acasă, căruia să mă prezinte, și care este plecat și mare parte stă la moșie. În ziua fixată am cunoscut și pe soțul Dnei, care mi-a pus o serie de întrebări privitoare la timpul petrecut după plecarea mea dela conacul mătușii sale și despre Banat și bănațeni. Soția i-a spus că sunt de origine „răzeș”, probabil după interpretarea dată de Dna Corjescu situației grănicerilor bănațeni, proprietari de munți și păduri în comunitate. Am simțit că boierimea ținea la privilegiul originii nobiliare și dacă ar fi știut că sunt un fiu de țăran simplu, ca cei de pe moșia lor, m-ar fi privit cu alți ochi. Dna Margareta Negruzzi era o femeie brunetă, foarte frumoasă, cu trupul svelt, înăltuță și era în etate de 24 de ani. Aflând că sunt student la facultatea de drept, mi-a spus că are un verișor după mamă student în anul trei la filozofie și că îmi va face cunoștință cu el, ceea ce s-a și întâmplat în ziua fixată. M-am mirat când l-am cunoscut, căci părea ca un om matur de circa 30 ani. Am aflat că de fapt nu se grăbea să-și termine facultatea și îi plăcea viața de student, prelungind-o cât mai mult.

Deoarece masa o luam dimineața, la prânz și seara la cantină, care era organizată și condusă chiar de către studenți, fiind angajați numai doi bucătari de meserie, iar la masă studenții erau serviți cu rândul de către studente. Într-o zi, la prânz, m-am așezat în dreapta unei studente, care discuta cu alta din stânga ei, și am auzit-o pe vecina mea zicând: „Să vii odată să vezi Lugojul.” Am întrebat-o de ce a pomenit Lugojul, căci mă interesează, fiindcă eu îl cunosc, deoarece sunt bănațean din părțile Mehădiei și liceul l-am terminat la Caransebeș, luând examenul de maturitate în 1916. La auzul acestora, vecina mea s-a întors repede cu trupul și fața spre mine,

spunându-mi că este lugojancă, înscrisă la facultatea de litere în anul I. Mi-a spus că se numește Duzescu (am uitat celălalt nume de botez) și că n-a știut că mai este un bănățean student la Iași și m-am prezentat și eu. Lugojanca era cam grasă, de statură mijlocie și nu pot zice că era frumoasă sau atrăgătoare, dar era bănățeană și, de atunci, obișnuiam să mergem la același schimb de masă. Mai târziu, cum voi arăta, cunoștința noastră mi-a fost de folos la amândoi.

Prin luna noiembrie, după retragerea nemților din București, cu ocazia intrării triumfale a regelui în Capitală, s-au dat bilete de călătorie gratuite pentru studenții Universității, doritori a lua parte la acea serbătoare, la care am participat și eu cu colega din Lugoj, după care ne-am întors la Iași.

După ce la 1 dec. 1918 se proclamase Unirea Ardealului și Banatului cu patria mamă, am aflat din ziare că o delegație, în frunte cu episcopul Miron Cristea din Caransebeș, va veni la București, pentru a preda regelui actul de unire și delegația va fi găzduită la Palatul Regal, având ca secretar pe Caius Brediceanu. Arăt ziarul colegei lugojenice și îi spun că eu sunt hotărât să plec la București, pentru a încerca să merg acasă odată cu episcopul Miron Cristea, pe care-l cunosc și mă cunoaște, părinții mei de doi ani neavând vești dela mine. „Merg și eu, căci eu cunosc pe Caius Brediceanu”, răspunse colega mea. Ajunși la București, mergem la palatul din spatele Palatului Regal, destinat oaspeților, portarului îi spune colega mea că îl caută pe Dl Brediceanu, care după scurt timp vine la intrare și, auzind dorința noastră, și că mă cunoaște episcopul, mi-a dat un bilet de intrare în vagonul special, spunându-ne să fim la ora 5 după-masă în gară și să intrăm în vagon, fără a ocupa locuri în cabină. Ne-am conformat și ne-am văzut în tren. Pe la 5 și jumătate apare episcopul, ajutat de Dl Cornel Corneanu, secretarul episcopiei, să urce în vagon, cu un om de serviciu, urcând în prima cabină dela intrare o mulțime de bagaje și pachete, în care cabină luă loc episcopul, apoi Dl Corneanu. Mai urcară în alte cabine și ceilalți membri ai delegației și alte persoane. Noi ședeam pe coridor, la fereastră, nu departe de prima cabină. După ce trenul a plecat, în unele cabine au început

cântece ardelenesti, cu destupare de sticle. Atunci am apărut în ușa compartimentului ocupat de episcop și Dl Corneanu și, salutând, zisei: „Sărut mâna Preasfinte”. Se uită mirat la mine câteva clipe. „Tu ești Petre, nu era să te recunosc, atât de mare ai crescut. Cum ai ajuns aici?” și, întinzându-mi mâna, am sărutat-o, cum era obiceiul, am dat mâna și cu Dl Corneanu, care mă cunoștea și el bine, pe când venea zilnic la „Casina Română”. „Ia loc și ai să fii oaspetele nostru la cina rece gătită la Palat, ce ni s-a dat pe drum, căci desigur ești flămând.”, zise episcopul și rugă pe Dl Corneanu să mă trateze. Eu spusei că n-am cinat, dar nu mi-e foame și mai am o colegă lugojană studentă, care e pe coridor, povestind pe scurt, cum ne-am hotărât să venim dela Iași la București, să ne încercăm norocul, eu cunoscându-vă pe Dvs. și ea pe Dl Caius Brediceanu, dela care am și primit promisiunea de a ne urca în vagon pe coridor. „Cheamă-ți și colega, să ia și ea cina.” Am prezentat-o și, după ce am fost ospătați, am mulțumit, voind să ies pe coridor, dar am fost reținuți, așteptam venirea Dlui Brediceanu să ocupe încă un loc, care a și venit ultimul dintre toți, având o servietă și, când ne-a văzut, a spus episcopului: „Unul, Dlui, arătând spre mine, merge să-și vadă părinții, care îl cred mort de doi ani (îi spusesem eu dimineață), este caransebeșean, cunoscut de Preasfinția voastră, iar domnișoara este lugojanca de-a mea, cum era să le refuz dorințele?”

Trenul special (doar un vagon de cl. I și locomotiva) a pornit, iar în compartimentele celelalte cheful nu înceta. Cineva cânta cântecul ardelenesc ce începea cu „Hai sură și iar sură, noaptea bea și ziua fură/ Noaptea fură iepele, ziua fură fetele etc.” Cu tot zgomotul, după câțva timp episcopul adormise, Caius Brediceanu trecu în restul compartimentelor, în care cântecele încetară, dar vorbăria și ciocnitul paharelor nu.

În Sibiu, episcopul a coborât cu alți câțiva, noi și Dl Corneanu, schimbând trenuri la Simeria, colega a plecat spre Ilia – Lugoj, iar eu și Dl Corneanu, prin Subcetate, am ajuns și dormit în Băuțari, și în dimineața următoare am ajuns la Caransebeșul ocupat de trupe sârbești, ca și restul Banatului. După vizitarea cunoștințelor, a Dnei

Elvira, sora episcopului, și a fostei mele gazde, maica Paraschiva, am plecat, cu trenul, până la Teregova, de unde apoi, pe jos cca 25 km, am ajuns la casa părintească, fiind întâi văzut de cățeaua albă care, schincind, s-a repezit la mine, ridicându-se cu labele spre piept. Nu pot descrie emoția mamei, care purta doliu, și a tatei, când am apărut ca din senin în fața lor. Au început să plângă de bucurie și nici eu n-am putut să-mi stăpânesc lacrimile. Sosirea mea a stârnit vâlvă prin vecini și rude, care veneau să mă vadă și să le povestesc cum am scăpat cu viață și de ce nu i-am înștiințat că trăiesc. Mama, adresându-se tatei, i-a zis: „Vezi Davide, înțelegi acum visul de alaltăieri, că visam că a venit dela răsărit un aeroplan, s-a rotit de trei ori deasupra casei și iarăși a plecat, tot spre răsărit. Mi-ai spus că trebuie să primim vreo veste despre copil, fie că e în viață, fie că e mort, și iată că a venit chiar el.” Tata, deși țăran simplu, cum am mai amintit, obișnuia să tălmăcească visurile. A organizat apoi o masă serbătorească, dar eu peste trei zile am plecat la Topleț, la un pictor de școală, Ștefan Bornuz, împreună cu care, conduși de tatăl lui, am trecut peste munți și am coborât la gara Vârciorova, pentru a evita contactul cu autoritățile sârbești dela Orșova și vama de acolo. Prietenul meu s-a înscris la Silvicultură, iar eu, din București, am plecat la Iași să-mi continui studiile, drum lung și anevoios, în vagoane arhipline, cu geamuri sparte, unii urcați chiar pe platforma vagoanelor, deși era luna decembrie, dar fără iarnă grea.

În Iași, la aceeași facultate, aveam între alții coleg pe Ionel Teodoreanu, viitorul mare scriitor, și pe Vintilă Petala, acesta din urmă fiul generalului Petala, care mai avea o fată căreia îi făcea o curte aprigă frumosul meu prieten Octavian Furlugeanu, locotenent activ de cavalerie, împreună cu care eram deseori invitat în casa generalului. Prietenia cu fiul generalului mi-a prins bine ulterior, și iată în ce împrejurări. În timpul campaniei dela Tisa a armatei române, împotriva Ungariei bolșevizate, în fruntea căreia era Bela Kun, am fost și eu mobilizat la Reg. 49 Râmnicu Sărat, unde fusesem definitiv repartizat, cum am mai amintit. Eram încă la partea sedentară, așteptând să ne vină rândul la plecarea pe noul front, deși

românii trecuseră Tisa și înaintau spre Budapesta. La regiment am aflat că Generalul Petala era comandantul Corpului VI Armată și era instalat în Cluj, unde prietenul meu, fiul generalului, funcționa în calitate de comisar regal la Curtea Marțială de acolo, deși avea numai gradul de sublocotenent și terminase și el numai doi din cei trei ani de studii, ca și mine. I-am scris dacă poate obține repartizarea mea la aceeași curte marțială, până la demobilizare. Peste o săptămână am primit ordinul respectiv și am fost numit grefier la Curtea Marțială, deși mai era și acel ofițer ce îndeplinea această funcție, dar pe lângă un alt complet de judecători.

În timpul activității mele la Cluj, am fost înaintat la gradul de locotenent, prietenul meu Furlugeanu s-a căsătorit și a devenit ginerele generalului și, drept cadou de nuntă, i-am promis că-i aduc un țap sau o căprioară, dacă obțin 10 zile concediu, ceea ce mi-a și reușit, să-i aduc un țap negru mijlociu, împușcat chiar de mine în pădurile Igegului, cu ocazia unei vânători de două zile în ajunul anului 1920, întovărășit de Liviu Grozăvescu, fiul preotului, și încă alți cinci vânători buni din sat, rezultatul vânătorii fiind trei capete de căprioare și 3 țapi, aproape fiecare câte unul. A fost primul și ultimul vânat mare împușcat și pe loc am și mâncat o bătaie la fața locului dela ceilalți tovărași, conform obiceiului vânătoresc. Vânatul a sosit la timpul potrivit pentru ospățul căsătoriei, iar pielea argăsită cred că o păstrează întinsă în cameră și acum amicul Furlugeanu, care m-a întâlnit acum trei ani în Timișoara, vizitând în Mehala o rudă bătrână.

O surpriză plăcută în Cluj

Într-o după-amiază, plimbându-mă prin centrul ce ocolea statuia impunătoare a lui Matei Corvin călare, de lângă biserica romano-catolică, în întâlnesc pe Dl Oană, fosta mea gazdă ospitalieră, refugiat în Bacău. Văzându-mă locotenent, întrebă ce vânt m-a adus prin Cluj și i-am explicat prin ce împrejurări și cui datorez adu-

cerea mea la Curtea Marțială. Și-a manifestat bucuria și mi-a spus că el este director sau șef de serviciu la o secție a Consiliului Dirigent al Transilvaniei și mi-a dat adresa, cu invitația de a-l vizita, dacă îmi face plăcere chiar și în ziua următoare, fiind definitiv mutat cu familia la Cluj. Am promis cu multă, multă plăcere și, în ziua următoare, după-masă, am revăzut întreaga familie, care m-a primit cu vechea amabilitate, în special vechea mea simpatie, Florica, care mai crescuse și era mai veselă și spirituală. Eram invitat des la masă și pe Florica o găseam din ce în ce mai atrăgătoare. Eram convins că familia m-ar fi dorit ca ginere, fata mi-ar fi plăcut s-o am de soție dintre toate fetele pe care le cunoscusem până atunci, dar eu eram încă un neisprăvit și nu aveam gând de însurătoare până nu-mi voi croi o situație, după ce voi termina încă ultimul examen, adică anul III la Iași. Florica și mama ei, fără să fie vorba de căsătorie, mă sfătuiau să-mi termin studiile de drept la Cluj, dar eu le spuneam că la Iași încă în mai voi termina, căci, în timpul liber la Curtea Marțială, mă pregăteam din cursurile primite dela Vintilă Petala, care și el se pregătea, urmând să ne prezentăm, deodată, și că la Cluj examenele și materia lor erau altfel împărțite și durau mai mult ca ani de studii. Le-am promis că mă voi întoarce să-i văd după ce voi primi diploma de licență dela Iași, pentru a nu-i dezamăgi în speranțele ce le nutreau.

Mai aveam posibilitatea să mă activez și să fiu, în scurt timp, avansat căpitan, datorită mării mele vechimi, ce mi se acordase la avansarea de locotenent, dar eram sătul de militarie și îmi plăcea libertatea, deși Vintilă Petala îmi spunea că voi ajunge sigur în justiția militară cu diploma de licență, viață mult mai plăcută și mai stabilă ca localitate, în comparație cu alte arme. Nici această posibilitate, de a ajunge repede la un grad cu leafă bună, nu m-a ispitit și când, în primăvara lui 1920, am fost demobilizat, m-am dus la Iași și, terminând examenele, am obținut diploma de licență în drept, care, în civilie, pe atunci și chiar ulterior, îmi deschide mai multe căi profesionale: magistratura, administrația, avocatura, după 2 ani de stagiu, dar numai în Vechiul Regat, din cauza altor cerințe, conform legilor ungrești, care erau încă în vigoare în Transilvania și Banat.

Cu diploma în buzunar, fără a mai trece să pierd vremea prin Cluj, am alergat acasă, la Caransebeș, unde familia mea se mutase (altă poveste cu intenția tatei de a mă însura cu cea mai bogată fată a fabricantului numit tot Talpeș Petru, originar tot din Cornereva, căsătorie plănuită de părinții fetei și de părinții mei).

Trebuia să mă întorc grabnic la Iași, cu minimum 2000 lei, pentru a putea să plec în excursia de studii la Grenoble, în Franța, unde era un centru internațional, predându-se cursuri de literatură și istoria Franței. Cei ce voiau să participe urmau să depună o miză de 2000 lei, în care se cuprindea transportul, cazarea și masa pe timp de peste 3 luni de zile, cât durau cursurile gratuite, unde veneau studenți și adulți din toate țările lumii, cu exceptarea celor care luptaseră împotriva Franței și a aliaților lor. Cu care ocazie, Universitatea din Iași urma să predea Universității din Grenoble o urnă conținând cenușa eroilor francezi, morți în bătălia dela Mărășești, care făcuseră instruirea armatei române în cadrul misiunii franceze, de care am mai pomenit. Miza de 2000 lei era modestă, în comparație cu avantajele de care urma să ne bucurăm, această datorită sprijinului larg și fondului sporit prin ajutorul statului. Planul călătoriei era să plecăm cu trenul până la Galați, de acolo cu vaporul Dacia pe ruta Constanța, cu oprire și vizitarea Constantinopolului, oprire la Pireu, vizitarea Universității din Atena și a Acropolei, continuarea călătoriei prin Canalul Corint, ocolirea capului de sud a Italiei, vizitarea Messinei și Universității ei, din strâmtoarea cu același nume, și, în continuare, debarcare la Neapole, cu pauză de o săptămână; de acolo, vizitarea orașelor Pompei și Herculaneum, ce fuseseră acoperite pe vremuri prin erupția vulcanului Vezuviu; în continuare, vizitarea Romei și locurilor istorice din apropiere, apoi continuarea tot cu trenul a drumului pe coasta de apus a Italiei, Genua și prin Modena, intrarea pe la poalele Alpilor francezi – orașul Chambéry și, în sfârșit, la Grenoble. Pe cine nu ar fi ispitit o astfel de călătorie? Am scris Florichii ce mă împiedecă să-i vizitez la Cluj și graba care mă presa. Tata, care niciodată n-a șovăit toată viața lui să-mi facă rost de banii de care aveam nevoie, știind că sunt calculat și nerisipitor, mi-a

făcut rost (cred că tot dela proiectatul cuscru) de 5000 lei, spunându-mi că va trebui să am și bani de rezervă în buzunar, ulterior convingându-mă câtă dreptate a avut.

Pentru excursie s-au înscris peste 90 studenți și absolvenți, dintre care mulți bucovineni, din Banat eu singur; circa 50 studente, 11 profesori universitari, cu soțiile lor, plus profesorul Nicolae Șerban, profesor de limba franceză la Univ. Iași, și alte câteva familii ai unor studenți transilvăneni, de la Univ. Iași. Pe la sfârșitul lui mai ne-am îmbarcat cu toții la Galați, pe vaporul Dacia. Când vaporul a părăsit Sulina și s-a îndreptat spre largul mării, am avut o senzație de frică, dar peste un ceas mă acomodasem. Dl Ștefănescu-Galați, profesor universitar, a organizat un cor, învățându-ne să cântăm în grecește imnul național grec, când vom fi primiți la Universitatea din Atena, în mod oficial. Seara am ajuns în Bosfor, în mijlocul căruia vaporul a staționat toată noaptea, neputând trage la chei decât dimineața, pentru a fi controlat.

Înainte de acostare la chei, am putut admira splendida privilegiate ce ni se înfățișa, partea nord-vestică a orașului fiind clădită pe colină. Am vizitat moscheia fosta catedrală **Sf. Sofia**, **muzeul militar**, unul din cele mai faimoase din lume, mormintele sultanilor, **cimitirul creștin** de pe dealul din spatele orașului, unde am găsit morminte românești de foști domni sau înalți dregători, cari și-au trăit ultimii ani în acest oraș. Am vizitat apoi faimosul **bazar**, unde găsești tot felul de mărfuri și obiecte, pentru cumpărarea cărora aproape că ești tras de mânecă de către vânzător, când treci prin fața șatrei lui și, dacă știi să te tocmești, le obții la cca 30% din prețul pretins la început. Am vizitat, tot în grup, splendida moschee „**Ahmed**”, situată îndată după trecerea, spre apus, a podului de peste golful „Pera”, în nici o moschee vizitatorul neavând voie a pătrunde înainte de a purta papucii pregătiți și înșirați la ușă. În partea nordică a orașului este situat cartierul modern, iar pe malul dinspre oraș al golfului este fostul palat al sultanilor, situat pe același mal, dar mai spre răsărit se vede turnul, fostă închisoare. Populația este cosmopolită, dar dominată ca număr de cea greacă. Pe străzi, în fața caselor,

micii negustori au mese așezate, încărcate cu dulciuri, siropuri, narghilea, să fumezi, sau vezi jucători de table, așezați în jurul măsuțelor.

După ce am văzut tot ce era demn de văzut în acest oraș, vaporul nostru, care ne servea noaptea și de hotel, la scurtele popasuri de 1-3 zile, destinate a ne permite vizitarea orașelor pe lângă care vom mai trece, și-a continuat plutirea pe Marea Marmara, după ce am trecut prin strâmtoarea **Dardanelelor**, marea fiind presărată cu o puzderie de insule și insulițe, toate locuite afirmativ de greci. Am avut ocazia să vedem, cu toții, un splendid apus de soare pe această mare, pe care se schimbau culorile curcubeului pe măsură ce noaptea se apropia. O astfel de ocazie călătorul o are numai când cerul este senin și marea liniștită și fără vânt, suprafața mării fiind fin și ușor încrețită, dându-ți impresia că este de marmură. Călătorind toată noaptea, în zorii zilei corabia noastră a acostat în portul **Pireu**, situat la cca 7-8 km sud de Atena. Aci o surpriză. Delegații Universității din Atena, înștiințați la timp oportun de către conducerea excursiei noastre, ne așteptau cu 50 de automobile, lăsându-ne, după un parcurs de cca 10 minute, în fața clădirii Universității din Atena, unde am fost primiți oficial, ca oaspeți. Am fost surprinși că unul din delegații care ne-a așteptat și luat în primire încă la venirea noastră în Pireu, vorbea perfect românește, aflând apoi, tot dela el, că era un student la facultatea teologică din Atena, fiul unor negustori din Tg. Jiu. Acest student, al cărui nume l-am uitat, ne-a servit, cu alt delegat al Universității, drept călăuză în vizitarea orașului și a locurilor istorice din apropiere. Întâi am vizitat cu toții **Acropole**, care domină cu colina ei întreg orașul, admirând templele și tot ce este zidit pe ea de vechii greci; tot ce vezi acolo este numai artă, ca construcție și sculptură sau scene în relief pe ziduri de marmură. Ni s-a arătat și am văzut, spre poalele de sud-est a Acropolei, locul de unde s-au revărsat pe vremuri faimoasele filipice ale celebrului orator Demostene. Pe la ora 12, terminând vizitarea Acropolei, am coborât la poalele ei, de unde ne-am urcat, urmând să mergem să luăm masa la un restaurant, unde numita noastră călăuză aranjase, la cererea directorului excursiei noastre, rezolvarea acestei probleme.

Sunt silit să redau un fapt neașteptat, petrecut la poalele Acropolei, cum am amintit. Când ne pregăteam să mergem în oraș, iată că apare un domn grec, cu barbă și ochelari, și intră în vorbă cu studentul nostru gorjean. Grecul vorbea și gesticula, atrăgând atenția profesorului Nicolae Șerban, conducătorul excursiei noastre. Acesta se adresează călăuzei noastre, întrebându-l ce dorește acel domn care vorbea grecește. Studentul îi răspunse că grecul ne roagă să-i fim cu toții oaspeți la prânz, la auzul cărei invitații profesorul Șerban întrebă pe student dacă acel domn este normal sau smintit la cap, invitându-ne pe toți la masă. Studentul îi răspunse că îl cunoaște și să-l urmăm cu încredere, prezentându-l pe grec profesorului Șerban. Urmându-l pe grec, am intrat cu toții în cel mai mare și modern restaurant din centrul Atenei, unde am luat cu toții loc la o masă intimă și unde au început chelnerii să ne servească, grecul fiind așezat între profesorul Șerban și studentul gorjean. După servirea felului doi, deodată, se scoală grecul, cu paharul plin de vin, și, într-o românească perfectă, ni se adresează tuturor: „Scumpii mei oaspeți! N-aveți idee ce bucurie am simțit acceptând să fiți oaspeții mei și văd surpriza dv. văzându-mă vorbind limba română. Aflați dar că eu m-am născut și crescut în Brăila, unde am urmat la școala românească, părinții mei fiind greci, de meserie armatori, care, după ce au strâns o avere frumoasă, s-au înapoiat în Atena, iar eu sunt proprietarul nu numai acestui restaurant, ci și a altor restaurante și hoteluri din Atena, iar pentru a vă avea ca oaspeți am colaborat din timp cu tânărul meu prieten din Gorj, ce v-a servit drept călăuză.” Am aplaudat cu entuziasm și i-a răspuns profesorul Șerban, așa cum se cuvine.

După masă am vizitat **Salamina**, unde Temistocle a distrus flota persană, călăuza arătându-ne și colina de unde afirmativ Xerxes a privit bătălia. Seara, Universitatea din Atena ne-a oferit o masă pe o peninsulă artificială, lângă portul Pireu, fraternizând studenții greci cu noi, masa îmbelșugată fiind servită sub cerul liber, până noaptea târziu, când am mers apoi la corabie și ne-am culcat. Din Pireu am rămas și cu o amintire proastă. Am schimbat o sumă mică, pentru monede grecești, dar ulterior am constatat că am fost păcălit,

dându-mi-se monede scoase din circulație. Ne-am luat rămas bun, după cină, dela călăuza noastră, studentul gorjean, care cu acea ocazie ne-a spus că grecul care ne-a fost amfitrion la prânzul amintit este unul dintre cei mai bogați oameni din Atena și că are un agent în portul Pireu, cu ajutorul căruia invită pe vizitatori din România să-i ospăteze.

Dimineața următoare vaporul nostru și-a continuat drumul și, trecând prin canalul Corinth, a ieșit în Mediterană și, ocolind vârful cizmei Italiei, a ancorat în portul **Messina**, din strâmtoarea Siciliei. Aci am vizitat Universitatea, clădită din lemn, ca multe alte clădiri, după groaznicul cutremur din 1908, care a distrus aproape în întregime orașul. Înainte de a ajunge la Messina, vaporul a trecut nu departe de vulcanul Etna, care fumea încet, printre două stânci pe care Homer le numea în Odisseia ca fiind Scylla și Caribda.

Părăsind Messina, corabia noastră ne-a debarcat în Neapole, unde am ajuns dimineața, pe la răsăritul soarelui, fiind un timp frumos, cu cerul senin. Cât timp vaporul aștepta, aproape de chei, pentru a i se indica locul de acostare, iată că un barcagiu se apropie cu luntrea și, ajungând lângă corabie, face semn cu mâna, arătând o monedă pe care a aruncat-o în apă și apoi, sărind și scufundându-se, a scos-o și a arătat-o pasagerilor de pe punte, făcând semn să i se arunce jos, pe lângă barcă, monede. I s-au aruncat, pe rând, numeroase monede, pe care barcagiul le scotea din apă și, după ce le arăta, le băga în gură. Astfel și-a umplut falca stângă, apoi pe cea din dreapta, și, când gura era plină, a înotat până la barcă și și-a deversat într-o pungă monedele pescuite. Apa din port era murdară și ochii lui erau roșii. M-am gândit la ce mijloace recurg unii oameni săraci pentru a-și agonisi pâinea zilnică.

În Neapole am cazați într-un internat de fete, stând câteva zile. În acele zile am vizitat muzeele cu sculpturi și picturi, unul din ele păstrând spre vedere, în vitrine, obiectele prețioase dezgropate din orașul Pompei, distrus de cutremur în anul 79 î. n. Am admirat bijuteriile de aur, lucrate cu mare măiestrie. Fostul palat regal era transformat tot în muzeu și pereții interiori erau acoperiți, în bună

parte, cu covoare lucrate în goblen, de mărime impresionantă, reprezentând diferite scene de vânatoare, serbări etc. Într-o zi, în drum spre strandul dela mare, unde am mers în grup să facem baie, am trecut și prin piața de pește, de pe marginea portului, și m-am minunat văzând diferite vietăți pescuite și căutate de italieni, unele fiind consumate pe loc, așa crude cum erau, fiind doar stropite cu puțină zeamă de lămâie. De, gusturile sunt diferite. Într-o zi s-a făcut în grup excursie la Insula **Capri**, iar în ultima zi ne-am deplasat cu trenul pentru a vizita orașele dezgropate **Pompei** și **Herculanum**. Am rămas adânc impresionat de aspectul Pompeiului, ale cărui străzi erau pavate cu lespezi, așa cum au fost pe vremuri, iar vilele erau cu mozaic, cu fântâni și pereții pictați în frescă, cu culoare pompeiană. M-au impresionat tablourile, în număr de șase, reprezentând membrii familiei, dacă nu mă înșel, în fața reședinței de vară a patricianului Marcus Olconius. După cum se știe, Pompei era reședință de seamă a nobililor romani. Interesul meu era cu atât mai mare, deoarece, cu vreo doi ani înainte, citisem romanul istoric „Ultimele zile ale orașului Pompei”, scris de englezul Bulwer Lytton. Casele erau toate fără acoperișuri, iar zidurile erau năpădite de mure, care începuseră să se coacă. În anumite locuri erau vânzători de diferite obiecte, afirmativ antice, dezgropate. Mi-a plăcut și am cumpărat o mică statueta de metal în negru, reprezentând pe păstorul „Adonis”, pe care o păstrez și acum, ca amintire, în vitrină. O parte dintre noi s-au urcat până la marginea craterului Vezuviului, iar alții s-au deplasat la al doilea oraș apropiat, Herculanum, la a cărui dezgropare se mai lucra. Seara ne-am reîntors la Neapole, urmând ca a doua zi să plecăm cu trenul la Roma. Nu pot să nu amintesc aci obiceiul napolitanilor de a-și întinde rufele spălate pe sfori întinse și legate peste stradă, până la casa de vis-a-vis, proprietarii, recte locuitorii, făcându-și servicii reciproce, prin tragerea sforilor pentru agățarea rufelor. Oare o mai dăinui și astăzi acest obicei? La plecarea din Neapole, în grabă, am uitat în sertarul noptierei binoclul, pe care l-am regretat și mi-a lipsit în restul călătoriei.

În fine, iată-ne ajunși la mama **Roma**. Și aci am fost primiți oficial de către Universitate și cazați, pentru câteva zile, tot într-un internat. Studentele noastre, îmbrăcând costumele naționale, au atras o mulțime de curioși pe străzile pe care treceam. A fost o înfrățire generală între studenții și studentele române și cei italieni, legându-se prietenii și notări de adrese. Prima vizită am făcut-o la **Columna lui Traian**, la poalele căreia ne-am fotografiat cu toții, păstrând și astăzi fotografia în grup. După aceea am vizitat Forul Roman, Colosseum, Capitoliul, biserica Sf. Petru, cu vizitarea Capelei Sixtine, în care am admirat opera marelui Michelangelo și ca arhitect (cupola bisericii Sf. Petru) și ca sculptor (statuia lui Moise) etc. Am mai vizitat biserica în care se află mormântul apostolului Pavel, biserică ce îi poartă numele, pe pereții interiori putând fi văzute portretele tuturor papilor, începând cu Sf. Petru, un număr de firide mai fiind goale pentru viitorii papi. Într-o zi am vizitat **catacombele**, făcute de primii creștini, care cuprindeau și altare și cimitire, fiind obligați a ne ține de mâini unii de alții, pentru a nu ne despărți de ghid, cu riscul de a nu mai vedea lumina zilei, căci catacombele se întind sub întreaga suprafață a Romei, fiind adevărate labirinte, în care numai primii creștini se puteau orienta după anumite semne de pe pereți, din care cauză prigonitorii lor nu îndrăzneau să-i urmărească. Într-o altă zi am vizitat muzeele din Roma și, într-o după-amiază, fortăreața San Angelo, de pe malul Tibrului, urcând până pe terasa superioară, unde se puteau vedea grămezi de bolovani, ce erau destinați a fi aruncați pe inamicii care ar îndrăznit să atace acel mare castel fortificat. În subsolul castelului am văzut mormântul împăratului Adrian. Într-o altă zi ne-am deplasat cu autocarul pe Via Appia, până la stațiunea de vară **Frascati**, la cca 22 km depărtare de Roma, renumită pentru vinurile sale cu același nume. O parte a Via Appia era ca în timpul romanilor, cu ziduri de cca 80 cm în porți, mergând paralel, pe o mică distanță, și cu apeductul, construit tot de romani.

După ce am văzut tot ce era demn de văzut în Cetatea Eternă, am părăsit Roma cu un tren electric, ce ne ducea paralel cu malul

apusean al Italiei și, nu departe de acesta, după părăsirea Milanului, trecând printr-o sumedenie de tuneluri, ajungând la Modena, de unde am intrat în Franța, până la Chambéry și de acolo am ajuns la ținta noastră finală: **Grenoble**. Aici am fost primiți oficial de Universitate și am fost cazați pe la diferiți particulari, masa – dimineată, la prânz și seara – luând-o cu toții într-un restaurant, decupându-ni-se după fiecare masă bonul dintr-o cartelă. Acest oraș, de mărimea Timișorii, are o poziție pitorească, fiind așezat la poalele Alpilor, pe malul apusean al râului Iser, ce curge tumultuos, după ce primește și apa din cascadele Alpilor dinspre răsărit de oraș, aceste căderi de apă alimentând marea uzină electrică a orașului, ale cărui fabrici sunt în întregime alimentate numai cu această energie electrică, cea mai importantă fiind fabrica de mănuși, cu renume european. În acest oraș era un centru internațional al studenților excursioniști din toată lumea, cu excepția celor din statele care luptaseră contra Franței și a aliaților lor din primul război mondial. Era și o societate de patronaj din cetățenii orașului, care ne înlesnea legarea de cunoștințe și fraternizare cu tinerii și fetele din oraș și excursioniști, cari veneau să urmeze cursuri de limba și literatura și istoria Franței. O dată pe săptămână, se țineau ceaiuri dansante, pe națiuni, precedate de programe artistice, la cari veneau studenți, adică tineri și fete din oraș, însoțite de mamele lor, înfiripându-se astfel prietenii durabile. Eu posedam foarte foarte puțin limba franceză, cunoștințele rezumându-se la cca 12 lecții, primite dela Dna Corjescu, de care am amintit, pe timpul când figuram ca prizonier la Șipote, recte în comuna Rediu.

Universitatea Iași, reprezentată prin prof. Nicolae Șerban și alți profesori excursionști, cu ocazia unei serbări organizate, la care a venit dela Paris și a vorbit și **Take Ionescu**, care era ministru de finanțe al României, a predat Universității din Grenoble **urna ce conținea cenușa eroilor francezi morți în bătălia dela Mărășești**, în care au luptat cot la cot cu ostașii români, pe care îi instruiseră la tactica războiului modern și folosirea armamentului francez. Atât noi, cât și auditorul francez, au rămas încântați de ușurința și elocința

discursului în limba franceză, rostit de Tăchiță gură de aur, cum se numea în România.

Programul nostru și a tuturor celor veniți să învețe franceza era: dimineața cursuri separate pe națiuni, de gramatică, iar după-masă două ore cursuri comune, mai bine zis conferințe de istoria literaturii franceze, o oră, iar ora următoare prelegeri din istoria Franței, aceste programe de după-masă ținându-se în marele amfiteatru al Universității. Eu căutam să profit cât mai mult de timp pentru însușirea limbii, în care scop, în orele libere, cu dicționarul și caietul de notițe, mă duceam în grădina publică, așezându-mă pe bancă în apropierea mamelor sau guvernantelor ce croșetau și discutau, iar copiii se jucau. Expresiile auzite le traduceam și le notam, mai ales pe cele auzite dela copii, pe care le asociază cu jocul lor, când le-au exprimat, ajutându-mă să mi le amintesc mai ușor.

De mare folos mi-a fost sprijinul acordat de dna **Germaine Gallea**, fiica directorului uzinei electrice din oraș, pe care am cunoscut-o cu ocazia unui ceai dansant, de care am pomenit. Ne-am simpatizat f. mult reciproc, ea fiind de 17, iar eu de 20 ani, afecțiune mai mult decât frățească, cu făurirea unui vis de viitor, ce nu s-a putut realiza din cauza mea, care a trebuit să mă întorc acasă odată cu grupul întreg, având pașaport comun, dar am întreținut corespondență timp de doi ani, până când am primit o carte poștală expediată din Viena, trimisă cu ocazia voiajului ei de nuntă. Această admirabilă și frumoasă fată mi-a fost cea mai bună profesoară, ajutându-mă, în desele și lungile noastre plimbări prin grădina publică, să mă exprim corect, ea ghicind de multe ori ceea ce voiam să-i spun și nu știam. Oare ce s-o fi ales de ea? O mai fi trăind, după nenorocirea ce s-a abătut asupra Franței, cu ocazia celui de-al doilea război mondial? I-am păstrat fotografia până la căsătoria mea cu minunata și buna mea soție care, văzând-o și întrebându-mă cine este, văzând-o după explicația mea că a rămas puțin gânditoare, am aruncat atât fotografia, cât și teancul de scrisori în foc, fapt pentru care draga mea soție m-a certat, spunându-mi că trebuia să le păstrez ca fiind amintiri din timpul burlăciei mele, fără să constituie vreun pericol pentru căsnicia noastră.

În zilele de duminică se făceau excursii cu autocarul până sus, la cabanele din Alpi. După ce trecuseră două luni și începusem cu chiu și vai să mă fac înțeleș de francezi, într-o dimineață m-am urcat, la întâmplare, într-un tren ce mergea spre apus, pe o distanță de cca 25 km, la capătul liniei fiind un sat în care era o fabrică de hârtie, dacă îmi aduc bine aminte. Satul era la poalele Alpilor, casele fiind clădite, în bună parte, și sus pe coastă. Am început să urc drumul în sus, privind și văzând un țăran cosind grădina m-am oprit și i-am dat „Bună ziua”, fiind curios să-l întreb de ce își ascute coasa lăsând-o jos cu călcâiul, în loc să o țină sus, cum se ascute pe la noi. Nu prea a înțeleș ce am voit să-i spun și, luându-i coasa din mâini, am ascuțit-o, în timp ce mă uitam la el, ceea ce l-a mirat foarte mult, făcându-mă atent să nu-mi tai mâna. I-am spus că sunt român și fiu de țăran și am învățat încă dela 12 ani să cosesc împreună cu tatăl meu. A voit să intru în casă, dar eu nu voiam să pierd timp, voind să urc până sus de tot, unde se vedea liziera pădurii, iar în vârf Alpii cu zăpadă. Când am ajuns deasupra satului, m-am odihnit puțin, în care timp am văzut ce nu-mi vedea să cred ochilor. De sus, de pe drumul pe care urcasem și eu, iată că venea un car tras de doi boi, încărcat cu doi trunchi de brad. Ceea ce m-a uimit era felul cum erau înjugați boii, care nu aveau jugul după grumazi, ci după coarne, așa că bietecele animale mergeau cu capetele întinse, fără să le poată mișca în dreapta sau în stânga, pentru a alunga muștele ce stăteau ciorchine în jurul ochilor și pe față. Țăranul, văzând că mă uit insistent la boi, ajungând în dreptul meu, a oprit și, văzând că sunt strein și nu din satul lui, m-a întrebat dacă îmi plac boii lui de îi privesc așa de mult și că de unde sunt eu. I-am răspuns că boii îmi plac, dar nu-mi place cum sunt înjugați, și în România, de unde sunt eu, jugul se pune după grumazul boilor, făcându-i un desen pentru a înțelege mai bine. La văzul desenului, de data aceasta francezul s-a mirat, spunându-mi că felul nostru de a înjuga trebuie că produce mari dureri și răni pe umerii boilor și nici povară grea nu pot duce. I-am spus că la noi boii se deprind cu jugul cam pe la etatea de doi ani și trag poveri mari. Francezul îmi spunea că puterea bouului este în coarne,

doar trebuie să fi văzut și eu cum se bat boii, căutând să împingă adversarul cu capul și coarnele. Am stat pe gânduri, judecând și am rămas nelămurit, care fel de înjugare e mai avantajos, nu cumva francezul are dreptate. Ne-am luat rămas bun, văzându-ne fiecare de drum. Am urcat sus pe drum, până la marginea pădurii, unde era o colibă de lemn, așa cum e și pe la noi la munte, iar un țăran cosea și el fânul. Am stat de vorbă și cu acesta, tot pe tema felului de a se ascuți coasa, i-am arătat și lui cum se ascute la noi și am cosit o brazdă (otcoș, cum se spunea pe la noi), după care țăranul m-a invitat în colibă și m-a ospătat cu pâine, brânză și lapte. Cu trenul ce pleca din sat pe la orele 17, seara, am ajuns în Grenoble.

Primul onorariu câștigat ca licențiat în drept a fost tot la Grenoble, după circa 2-3 săptămâni de la excursia amintită, bani câștigați prinzându-mi bine și venind tocmai când rezervele mele se cam subțiaseră. Într-o zi, când luam masa în grup la restaurantul obișnuit, intră un domn și, cu vocea tare, ne întrebă dacă este printre noi vreun jurist care cunoaște limba maghiară, pentru a traduce un contract din această limbă în cea franceză. Cum nu era nici un alt jurist, m-am ridicat eu, dar am spus că nu posed bine franceza. Am fost rugat să-i fiu de ajutor, să citesc contractul și să încerc. Am mers într-o cafenea, unde, într-o odaie retrasă, ne așteptau un domn și o doamnă și avocatul francez, care mi-a dat contractul, spunându-mi că acest contract a fost redactat de avocatul Dr. Sebestyen din Ungaria, pentru concesionarea unei mine clientului său, mina fiind într-o localitate din Ungaria de vest și, dacă nu reușim să-l traducem, este silit să se deplaseze la Paris, la un traducător oficial. Am început să traduc și, folosindu-mă și de latină pentru unele expresii juridice obișnuite, am ajuns la sfârșit, după cca două ore de strădanie. Atât avocatul, cât și clientul, au rămas mulțumiți, în timpul lucrului m-au tratat cu cafea neagră, iar la urmă, fiind întrebat ce îmi datorează pentru munca mea, le-am răspuns că am făcut-o cu mare plăcere și, dacă le-aș cere bani, ar fi primul meu onorariu câștigat ca licențiat și încă într-o țară streină, iubită de români. Clientul avocatului mi-a răspuns că nu este obișnuit și în situația de a fi servit de cineva în

mod gratuit și, scoțând din portofel 30 fr. m-a întrebat dacă sunt sau nu mulțumit cu atât. Le-am răspuns că sunt foarte mulțumit, mai ales că banii îmi vor prinde bine, deoarece cursul leului scăzuse catastrofal dela sosirea mea în Franța. Cu banii în buzunar, am plecat mulțumit, leul fiind în acel timp cotate 100 lei pentru 18-20 fr. francezi.

Terminând cursurile și șederea în Grenoble, înainte de plecare fiecare excursionist a primit dela Soc. de Patronaj amintită câte o listă tipărită cuprinzând pe toți excursioniștii români și streini, cu adresele lor, cu consemnul ca, în cazul când în viață vreunul va trece prin țara altuia, și ar trece prin greutăți, să apeleze la fostul coleg sau să-l viziteze de plăcere. Posed și acum lista cu sute de nume, pe care o **alătur ca anexă la acest manuscris.**

Adio, frumoasele Grenoble și frumoasele amintiri trăite acolo și am plecat, tot grupul, la Paris, minunatul oraș al luminii. **La Paris** am fost găzduiți cu toții în internatul Liceului Ludovic al XIV-lea, aproape de Sorbona, și pe același bulevard Sebastopol, dacă nu mă înșel. Aici am stat peste 14 zile și acest timp este atât de scurt încât n-ar ajunge să vizitez amănunțit nici Louvrul, dar să pot vizita tot ce e mai demn de văzut în această capitală a lumii. Din această cauză, a fost întocmit un program de vizite scurte și fugare, ordinea lor nu mi-o mai amintesc, dar n-am uitat ce am văzut, și anume:

1) Vizita oficială la primăria orașului, unde am fost serviți, după cuvântările de rigoare, cu sanviciuri și vinuri franceze, iar după aceea fotografiați în grup, în fața primăriei, împreună cu amfitrionii, fotografie care o păstrez.

2) Vizitarea **Luvrului**, mai mult în trecere.

3) Palatul **Luxemburg**, cu celebrele picturi, în holul palatului fiind o mulțime de pictori care copiau diferite tablouri, pe care le vindeau vizitatorilor.

4) Un spectacol la **Opera din Paris**, pe afiș fiind „Samson și Dalila”, operă care greu se poate monta în alte clădiri, căci trebuie să se prăbușească clădirea din piesă când Samson dă rămadă stâlpilor ce o susțin.

5) Un spectacol la **Comedia Franceză**, jucându-se „Moartea înlănțuită” („La morte enchaînée”).

6) Într-o înaintă de masă, „**Palatul Invalizilor**”, în care am văzut mormântul lui **Napoleon**, iar într-o sală alăturată se putea vedea calul sur împăiat al acestuia și apoi înșirați și reprezentați figurile din ceară sau gips, în uniformele lor, toți faimoșii generali ai celebrului împărat, în acel palat fiind și unul din marile muzee militare ale lumii. Am fost f. impresionat, privind timp mai îndelungat mormântul împăratului, aflat într-o rotundă, împrejmuț de jur-împrejur cu zid, coșciugul acoperit cu lespede fiind lăsat în jos la cca 1 m și jumătate. Prilej de meditație asupra rostului vieții. Grandoare și prăbușire.

7) În altă zi am vizitat „**Jardin des Plantes**” și „**Jardin de Luxembourg**”, dacă nu mă înșel nu departe una de alta, în această din urmă grădină o mulțime de copii se jucau pe malurile lacului artificial, cu bărcuțe sau vapoare de hârtie, urmăriți de pe bănci de către mamele sau guvernantele lor.

8) Călătorie cu metroul și urcarea în turnul **Eiffel**, **Bois de Boulogne** și plimbarea prin diferite locuri și piețe, Arcul de Triumf din Piața Concorde; mi se pare că din această piață se ramifică cca 12 străzi, exact nu-mi mai amintesc după atâta vreme, faptele de mai mică însemnătate fiind mai superficial înregistrate de memorie.

9) Vizitarea palatului și grădinii din **Versailles**, palat clădit de Regele Soare, Ludovic al 14-lea, pe fațada înaltă a porții fiind reprezentat un soare. Acest palat este ca din povești, mare și impunător. Deoarece vizitele se făceau oficial și în grup, toate ușile ne erau deschise. Aci am văzut enorma sală, mai bine zis hol al oglinzilor, în care s-au desfășurat, la vremea lor, baluri și petreceri. Am văzut dormitorul perechii imperiale, apoi jos, la parter, sala de teatru a castelului, de mărimea Teatrului din Timișoara, dar fără loje. În spatele palatului, o mulțime de fântâni arteziene, după care apoi cobori pe niște trepte unde începe faimoasa grădină din Versailles, cărarea, în dreapta și stânga, fiind ornată cu diferite busturi, crengile arborilor de pe margine tunse la linie, iar în fundul grădinii un lac artificial, după care se întinde, pe distanță apreciabilă, în jur, grădina, adecă parcul cu diferite alei.

10) Vizitarea Micului și Marelui **Trianon**, unde, la acesta din urmă, s-a încheiat pacea după primul război mondial. Nu-mi mai amintesc la care din aceste două am văzut trăsurile aurite ale cărui rege, și în apropierea căruia din Trianon am văzut căsuța și gospodăria quasițărănească a nefericitei **Maria Antoaneta**, în care îi plăcea să se retragă în zilele ei de glorie, neștiind că încă în plină tinerețe va ajunge sub ghilotină. Iarăși prilej de meditație: Grandoare și decădere!

11) Într-una din dimineți, însoțit ca ghid de un maior francez, care a luptat la Verdun, în marea și sângeroasa bătălie declanșată de germani, am vizitat câmpul de bătălie din acel loc. Întâi am intrat în fortul Veux, intact, primul fort din centura de forturi ale Verdunului, cucerit de nemți prin predarea lui de către francezi, siliți din cauza lipsei de apă. Am văzut apoi fortul Doumont și efectul asupra întăririi acestuia a unui obuz de 42 cm, lansat de către faimoasa Dicke Berta, tunul, denumit astfel de către germani, producând o spărtură, ca într-o mămligă, în zidul de câțiva metri grosime a fortului. Și acest fort a fost cucerit temporar de nemți și recucerit de francezi, prin lupte corp la corp. Pe întreg teritoriul vastului câmp de bătălie nu era un metru pătrat de teren fără să nu poarte o groapă provocată de obuz, fie trase de inamici, fie în contraofensiva franceză. Înainte de a ajunge la câmpul de bătălie, am trecut pe lângă un loc numai moloz, năpădit de buruieni, văzând un stâlp de lemn, pe care era prinsă o scândură ce poartă inscripția „Ici etait Fleury” (Aici era Fleury), un sat ras pur și simplu de pe fața pământului. Peste câmpul de bătălie nu era voie să umbli decât pe câte o cărare îngustă, căci în dreapta și stânga ei se mai lucra de echipe de oameni la descoperirea cadavrelor, consemnul fiind să nu călcăm pe alături, căci călcăm pe oseminte de eroi. Călăuza noastră, maiorul francez, după ce ne-a descris fazele bătăliei, ne-a dus la o porțiune de circa 7-8 m tranșee, în care soldații francezi au fost îngropați de vii de explozia obuzelor în imediata apropiere a tranșeei, văzându-se afară din tranșee numai baionetele lor din vârful armelor, pregătiți să pornească la atac corp la corp. Acea tranșee a rămas cu denumirea de „Tranșeea baione-

telor". Cu nu mai știu câți ani după aceea am citit într-un ziar din București, cred că în „Universul”, că un milionar american, vizitând câmpul de bălăie și văzând acea tranșee a baionetelor, a rămas atât de impresionat încât a donat o sumă importantă pentru acoperirea și ridicarea unui mare cavou, rămânând neatinsă acea tranșee.

12) În ziua următoare grupul a făcut o excursie la orașul Reims, dar o parte, printre care eram și eu, am preferat să hoinărim prin Paris.

13) În penultima zi a plecării noastre, întreg grupul a vizitat orașul **Lyon**, oraș foarte frumos, la marginea căruia se întâlnește Rhônul cu Saônul, văzând în oraș și o statuie înfățișând aceasta, prin îmbrățișarea unui tânăr cu o tânără. Am fost primiți oficial la primărie de către primarul Edouard Heriot, mare om politic. Partea de nord a orașului este străbătută de fluviul Rhôn, peste care mai multe poduri înlesnesc trecerea și urcarea pe colina **Fourvière**, pe vârful căreia este o catedrală cu aceeași denumire, colina fiind presărată cu clădiri. Am urcat cu toții până la această catedrală, de unde admiram întreg orașul și regiunea, până la orizont. Am uitat să spun că, odată cu plecarea spre Lyon, ne-am luat rămas bun și cu oarecare regret dela Paris, urmând ca dela Lyon să mergem la Marsilia, unde ne aștepta frumoasa corabie „Romania”, proaspăt ieșită din renovaarea ei, pare-mi-se în șantierul din Genua, și fiind anume trimisă la Marsilia, pentru a ne readuce în țară. În aceeași zi, seara am plecat cu trenul din Lyon la Marsilia, unde am stat jumătate de zi, vizitând orașul apoi, luându-ne locurile pe frumoasa corabie, am parcurs Mediterana, dela apus la răsărit, pe un timp frumos, oprindu-se pentru lăsarea și luarea de pasageri și mărfuri numai în Pireu și Constantinopol (Istanbul). Când am intrat în Marea Neagră ne-a luat în primire o furtună puternică, cu vânt rece, și am trecut cu toții prin mare spaimă, vaporul fiind săltat ca o coajă de nucă de valurile înfuriate ale mării. Pe lângă spaimă, am suferit cumplit și de răul de mare, cea mai mare parte din noi vomitând sau încercând să vomităm, căci leac nu există pentru acest rău, doar obișnuirea organismului, cum sunt obișnuiți marinarii de profesie. Cu mare greutate a

putut acosta vaporul în portul Constanța, unde am debarcat și, de acolo, ne-am luat rămas bun dela tovarășii de drum, fiecare plecând pe la casele lor sau la continuarea studiilor. Eu m-am dus la Iași, pentru a-mi ridica diploma de la facultate și a-mi lua rămas bun dela Dna Margareta Negruzzi și familia Funiac, aceștia din urmă fiind nepoții nobilei mele gazde Rojinski din Bacău.

Acasă

Cu diploma de licențiat în drept, am plecat acasă la Caransebeș, părăsind definitiv Iașul, dar nu și amintirile ce m-au legat toată viața de acest oraș, Heidelberg al României.

În primăvara lui 1919, părinții mei lichidând averea din Cornereva, pentru a scăpa de munca grea de pe dealurile satului natal, mai ales în vederea anilor dela bătrânețe, de care nu scapă nici un muritor care atinge acea etate. În cumpăna acestei hotărâri a stat faptul că eu, cu studii universitare, nu mai puteam să fiu împreună cu ei în satul natal, pe când în Caransebeș, unde se mutaseră cu ani în urmă mai multe familii din Cornereva, aveam mai multe perspective de succes în viață.

Între cei mutați mai demult din satul natal în Caransebeș era și un Petru Talpeș, care devenise unul dintre cei mai bogați oameni din acel oraș, având fabrică de țiglă, prăvălii, case, pământ, stupărie, îngrășătorie de porci, având un singur băiat și o fată. Tata îl cunoștea mai demult, vizitându-l ori de câte ori venea la mine, când urmam liceul acolo. Acesta l-a sfătuit pe tata să se mute în acel oraș, găsindu-i și o grădină mare de 2 ½ Ha la marginea orașului, peste linia ferată, aproape de gara Țigăria, pe care era și o casă cu 2 camere, dintre care una, în lipsă de grajd, în mod provizoriu a fost transformată în grajd și, afara de aceasta, încă un loc de 1 ¼ Ha grădină, aproape de casă, dar mai spre interiorul orașului. Tot acest Petru Talpeș a împrumutat tatălui meu banii necesari pentru cumpărarea acestei averi, până ce va lichida averea din Cornereva. Astfel ne-am

mutat în Caransebeș, și, în vara anului 1920, după lichidarea averii din Cornereva, tata a modificat și mărit casa, mai zidind încă 2 camere, cu coridor în față.

Numitul Petru Talpeș, căruia între timp îi murise singurul băiat, a avut alte planuri urzite cu tatăl meu, anume de a mă face ginerele său, mai ales că eu aveam același nume. A promis că va pune ½ din fabrică pe numele meu și cealaltă pe numele fiicei sale și, fiindcă aceasta era neinstruită (2 clase liceu pe care îl părăsise), a mai promis că îmi dă suma necesară să plec cu ea la Paris, pentru a o instrui. Era un om numai cu 4 clase primare, dar foarte înțelept, bun și cu foarte mare spirit comercial, și eu l-am apreciat mult pentru aceste calități și aprecierea ce mi-o arăta. Tata mi-a desvăluit aceste intenții și era încântat, spunându-mi că, devenind bogat, nici nu mai era nevoie de altă carieră.

Adevărat că din punct de vedere material ar fi fost o căsătorie minunată, dar dela prima vizită făcută proiectatului meu socru, pentru cunoașterea fetei, am rămas dezamăgit. Fata nu era nici urâtă, nici frumoasă, dar cu nici un preț n-o doream de soție. În acel an 1920 intrasem ca avocat stagiar, cu salar fix, la un avocat cu mare renume, Dr. Roth Ernest; în oraș erau o droaie de fete frumoase și culte, noi eram mai mulți tineri cu studii terminate și eram vânați de mamele acestora, pentru a ne ferici cu fetele lor. De altfel, eu nici nu aveam gând de căsătorie și, când am spus părinților mei că la nici un caz nu mă însor cu fiica lui Talpeș, tata a rămas cu totul deprimat. El era materialist, eu idealist, iar mama, mai înțeleaptă, deși femeie simplă, zicea tatălui meu: „Lasă-l să se însoare cum i-o fi ursita”, iar mie îmi spunea că pot să iau și o țigancă, dar să fie frumoasă și să-mi placă, să nu avem copii urâți, să-mi fac neamul de răs. Deși nici ea, nici eu, nu ne mai gândeam la prezicătorul Ghirtu și nu credeam în cele ce prorocise mamei, deși, în parte, până atunci tot se realizase, totuși după mulți ani m-am convins că acel Ghirtu mi-a văzut exact viitorul, fapt care m-a pus pe gânduri și am început să studiez așa-numita doctrină ocultă, care m-a lămurit în mod indubitabil în ce privește destinul hărăzit încă în cer, înainte de a se naște orice ființă omenească.

Viața mea ulterioară mi-a confirmat că dacă mă căsătoream cu fiica lui Talpeș Petru, în ajunul bătrâneții aș fi rămas fără faimoasa avere, aș fi fost dus la Canal pentru muncă forțată după instalarea regimului socialist din țară, așa cum a pățit-o și ginerele lui Talpeș Petru, fost sergent în armată, un om simpatic, isteț, care s-a căsătorit peste 2 ani, adică prin 1922–1923, cu Florica Talpeș, după ce eu trăgănasem să mă pronunț asupra proiectatei căsătorii, pe motiv că trebuie să plec în București pentru 2 ani, pentru obținerea doctoratului în drept, din care proiectații socri au dedus refuzul meu indirect de a le deveni ginere.

Din nou student

Ca avocat stagiar, am stat un singur an în casa părintească din Caransebeș. Tata era mulțumit că eram alături de el, dar f. nemulțumit că am refuzat proiectata căsătorie. În schimb, eu vedeam că din cauza legislației în vigoare (ungară) în Banat și Transilvania, nu puteam deveni avocat independent, căci se cerea să ai doctorat și examen de capacitate, iar avocații din Banat nu voiau să înțeleagă că eu am studiile universitare terminate, conform legilor din Vechiul Regat, unde doctoratul era un lux și era obținut de f. puțini studenți, care aspirau la catedre universitare sau pentru a se lăuda cu un titlu pompos, care nu le crea de altfel nici un avantaj, nici pentru cariera de magistrat, nici pentru cea de avocat sau altă carieră administrativă, cu licență în drept având toate căile deschise, afară de magistratură, în care, pentru a deveni judecător definitiv și inamovibil, era necesar să treci dificilul examen de capacitate pentru magistrații cu acest titlu. Pe de altă parte, clienții cu care veneam în contact la avocatul unde eram angajat, toți mi se adresau „Dle doctor”, atribuindu-mi-se de bună credință un titlu pe care nu-l posedam.

Toate aceste cauze, m-au determinat să mai sacrific 2 ani din viață și, pentru a obține titlul dorit, m-am înscris la București pentru doctorat, pe care l-am și obținut peste doi ani. În timpul studiilor,

datorită recomandării ing. Simeon Simu, deputat averescan, cu care eram prieten, am fost angajat ca funcționar – șef de birou – în Contenciosul Ministerului de Domenii, unde mai era un coleg ce urma cu mine doctoratul, deci tata nu a avut nici o cheltuială cu mine în acești ani de studii. Am fost al 82-lea doctor în drept al Univ. din București.

În primul an de studii am locuit cu colegul meu din liceu Ion Stroescu la o gazdă pe str. Olimp, el urmând Academia de Înalte Studii Comerciale și ulterior a fost numit șeful Sucursalei Băncii Naționale din Sighetu Marmației, unde, după câțiva ani, am auzit că a murit de pneumonie. În al 2-lea an de studenție la doctorat am locuit la Mitropolie, fiind invitat de bunul meu amic Grigore Antal, nepotul mitropolitului primat Miron Cristea, devenit apoi patriarh, iar nepotul său Grigore era secretarul său particular.

Pentru a învedera căile destinului și uneltele ce le folosește pentru a se împlini, arăt că, ajuns student în București, am vizitat pe ing. Vernescu, de la Min. Domeniilor, care locuia pe Aleea Suter, după ce urci scara, recte treptele dela intrare în Parcul Poporului, urmându-i invitația ce-mi făcuse în timpul războiului, la Cartierul Armatei a II-a din Bacău, de care am amintit. El locuia într-o vilă cu un etaj, proprietate personală; mai avea o moșie aproape de Buzău și o fetiță de vreo 13 ani. M-a primit f. bine și eram deseori invitat la masă. N-a uitat niciodată că într-o seară, în Bacău, l-am scăpat din mâna a doi derbedei, dintr-o mahala. Încă după prima mea vizită, când m-a prezentat soției sale, mi-a spus, conform vechii promisiuni, că mă va însura și îmi va înlesni, prin legăturile viitorului socru, să fac politică liberală și să devin avocat cunoscut, după ce voi lucra cu un mare avocat din București. Peste o săptămână, m-a invitat la un ceai dansant, când va veni, pe lângă alte familii, și familia ing. Dobrescu, profesor și șef de culoare a Sect. Liberal, când voi cunoaște și pe fiica acestuia, Zizi, familie care locuia aproape, mi-a zis, într-o vilă cu etaj, chiar prima clădire din stânga, după urcarea treptelor din parc.

În ziua fixată, eram primul sosit. Au început să sosească, pe rând, vreo 4-5 familii cu fete și tineri, cărora le-am fost prezentat. Cu

întârziere, sosi și Dna cu Dl Dobrescu, cu fiica lor, cărora le-am fost prezentat. De la prima vedere, soarta proiectatei căsătorii era decisă. Fata, înaltă, șatenă, cu ochi albaștri, nu era nici frumoasă, nici urâtă, avea însă cusurul că nu-mi plăcea. Ziua următoare, la dorința Dnei Vernescu, m-am prezentat la Dsa și m-a întrebat dacă îmi place fata. I-am răspuns că fata este simpatică, dar nu-mi place să-mi devină soție. Amfitrioana a început să înșire avantajul acestei căsătorii, că fata este cultă, mare pianistă, care a dat și va mai da concerte la Ateneu, apoi că la căsătorie va primi un apartament în etajul vilei, o moșioară lângă Giurgiu, și, ca ultim argument, dragostea adevărată vine după căsătorie, când soții se vor cunoaște mai bine, și să mă gândesc că o astfel de ocazie nu voi mai avea în viață, ca un fiu de țăran să intre într-o familie distinsă. M-a rugat că atât dorința ei și a soțului este să fac o vizită proiectaților mei socri și fetei, pentru a-i cunoaște mai bine și a le vedea și vila în care locuiesc. După 2 zile, făcând rost de un buchet frumos de flori, împreună cu binevoitorii mei amfitrioni, am făcut vizita dorită, fiind f. bine primit și am fost cu toții reținuți la masă.

Familia Vernescu era în mare prietenie cu Dobreștii. Deoarece nu mai avea nici un rost să rămân în București, fiind cu studiile terminate, mi-am luat rămas bun de la protectorii mei și familia Dobrescu, fără a mă pronunța în privința căsătoriei, lăsându-i în dubiu, spunându-le că merg la părinți, urmând să-i țin la curent cu activitatea mea și că sper să mai vin prin București.

Ajuns acasă, am povestit părinților cele întâmplate. Tatăl meu mi-a răspuns că iar am dat cu piciorul în noroc și cine știe cu ce nevestă mă voi alege până la urmă. Neputând deschide birou avocațial din cauzele amintite, am hotărât că e mai bine să intru în magistratură, cu leafă sigură de la stat, decât să lucrez cu leafă la avocat. În urma unei cereri făcute la Ministerul Justiției, având și protecția unui deputat bănațean, în vara anului 1923 am fost numit ajutor judecător la Judecătoria Balta, în nordul județului Mehedinți, nu departe de Izverna. Pentru a-mi lua postul în primire, pentru evitarea drumului lung și ocolitor, am trecut Munții Cernei cu tata și

un cal cu bagajul, tata având cunoscuți în Izverna și comunele învecinate, încă din timpul Austro-Ungariei. Balta era un sat simplu și am găsit o locuință mai bună la un comerciant. Tatăl meu era mulțumit că avea un fiu judecător și numai munții ne despărteau de satul natal, în care aveam numeroase rudeni. Ministru al Justiției, care mă numise în acest post, era Jean Th. Florescu, din același partid liberal cu ing. Dobrescu. Am scris familiilor Vernescu și Dobrescu că m-am hotărât pentru cariera mea de magistrat și locul unde funcționam. Probabil că au rămas f. decepționați, așteptându-se la alte semne de viață din partea mea.

Ca judecător în Balta îl aveam pe Dl Pavlide, originar din T. Severin, cu acesta și soția fiind în relații f. bune. Peste două luni, primesc o adresă de la Ministerul Justiției, prin care mi se comunica să mă prezint în aceeași calitate la Judecătoria Pârlita-Sărulești, din jud. Ilfov, care era la a 4-a gară dela București – linia Constanța. Am rămas uimit, căci deși eram la dispoziția ministerului, erau cazuri extrem de rare ca, fără cerere, un judecător să fie transferat, fără voia lui, în alt colț de țară. Judecătorul Pavlide mi-a făcut chiar o critică, în aparență îndreptățită, că am lucrat pe ascuns și n-am avut încredere în el, să-i destăinuiesc intenția de mutare, deși i-am dat cuvântul de onoare că nici n-am visat la o astfel de transferare, mai ales în inima Bărăganului, localitate de care habar n-aveam. Nici mie nu-mi convenea acest transfer, căci mă îndepărtam la distanță prea mare de părinți. Înainte de a pleca la noul post, am trecut pe la părinți, căroro nici lor nu le convenea transferul, dar ei, cu credința în ursită, îmi spuneau că n-am ce face și să urmez sănătos drumul acesteia. Ce dreptate au avut.

Înainte de a mă prezenta la noul post, am trecut pe la Min. Justiției, pentru a fi lămurit cărei cauze se datorește transferul meu și am aflat, și de la un șef de serviciu cunoscut, că am fost transferat la dorința ing. Dobrescu, care ar fi dorit să fiu numit chiar în București, dar, nefiind loc, m-a mutat în cel mai apropiat loc vacant dela București, fapt confirmat și către ing. Vernescu, pe la care am trecut, spunându-mi să mă gândesc bine, să nu mă încurc cu vreo învăță-

toare sau cine știe ce fată dela țară, sfătuindu-mă să mai trec și pe la Dobrești. Eu eram f. nemulțumit și n-am mai trecut nici pe la el, nici pe la cealaltă familie.

La Judecătoria Sărulești

Pentru a ajunge la noul post, am luat trenul din București spre Constanța și, la a 4-a stație, Sărulești, am coborât, am urcat într-o căruță țărănească, venită după clienți de transportat din gară și, după un parcurs de cca 3 ½ km, am ajuns la sediul Judecătoriei. Prezentându-mă la judecătorul șef, acesta m-a îndrumat la familia Demirule, de origine greacă, unde am fost găzduit. Satul era sediu de judecătorie din cauză că era centrul geografic al plasei administrative și judecătorești. Era așezat într-o depresiune, în partea dinspre răsărit era lacul Mostiștea, plin de pești și raci, care curgea până la Oltenița, în Dunăre. Fiind sediu de plasă, afară de judecători (șeful și eu), mai era administratorul de plasă, medicul de plasă și un singur avocat, venit din jud. Craiova. Pe marginea lacului, mare și zăgăzuit, era un conac boieresc, în care locuia un arendaș grec, moșia fiind mică, în urma reformei agrare. Mai spre nord era o altă moșie, a boierului Pitișteanu, iar dincolo de gara Sărulești se întinde moșia Brăiloiu, având conacul peste linia ferată din gară, moșie administrată de un alt Demirule, frate cu grecul Demirule la care locuiam. Gazda avea două fete de măritat, dar ambele urâte, în special cea mai mică, iar Demirule din gară avea un băiat și o fată brunetă, f. frumoasă, curtată de un tânăr grec din București. Moșierul Brăiloiu, boier de viță veche, dacă nu mă înșel, murise, la conac fiind numai soția sa, cu o nepoată, Zozo, o brunetă de o rară frumusețe.

Cu ocazia unei plimbări cu avocatul, prin sat, am întâlnit două fete, una mai mare, șatenă, și una mai mică, de vreo 17 ani, brunetă, cu trup zvelt, ochi negri și foarte frumoasă, care mi-a plăcut dela prima vedere. Am fost prezentat. Erau surori, domnișoarele Popescu, fiicele fostului director al școlii primare din sat, decedat de peste 10

ani. Rămăseseră orfane de tată, mai aveau 5 frați și o soră și locuiau într-o casă mare, cu pridvor acoperit în față și în spate, spre grădină, casa având un hol lung, la dreapta căruia erau 2 camere, în stânga alte 2 și bucătăria, holul fiind larg, încât se putea întinde masă lungă pentru ocazii deosebite. Fiind atras de bruneta cea frumoasă, în ziua următoare, fiind Duminică, m-am dus la cele două surori să le fac o vizită. Am cunoscut-o pe mama lor, rămasă văduvă, cu atâția copii. Afară de casă, am aflat că mama fetelor mai avea 6 Ha teren arabil, iar 25 pogoane (cca 13 Ha) teren le dăduse ca zestre fiicei sale cele mai mari, Marioara, cu ocazia căsătoriei acesteia cu ing. Mardare Ștefan, originar din Moldova, iar ea era învățătoare în București. Cel mai mare dintre copii, Ionel, era judecător la Judecătoria Balaci, din jud. Teleorman, căsătorit cu fiica unei proprietărese de case din Oltenița. Fratele mijlociu, Mitiță, era învățător provizoriu în altă comună, sora sa, Steluța, de care am pomenit, era și ea înlocuitoare de învățător, sora ei, bruneta care m-a frapat, Alexandrina, strigată pe scurt Didina, era liceană, iar cei trei frați mai mici erau și ei pentru diferite școli.

Această fetișcană splendidă, brunetă, cu picioare și trup de zeiță, dar relativ săracă și fără zestre, aceasta era fata „oacheșă” din țara streină de la răsărit, despre care ghicitorul Ghirtu a prezis că-mi va fi soție, cum am mai amintit pe la începutul acestor memorii. Peste jumătate de an, fără să anunț părinții, am fost căsătoriți la oficiul stării civile, fără să ne preocupe problemele materiale. Căsătoria mea a stârnit mare senzație în sat, dar mai ales în Caransebeș, când am dus-o să o cunoască părinții și am ieșit cu ea la plimbare prin oraș; mamele fetelor rămase nemăritate încă șușoteau, zicând: „Uite-l pe Talpeș, s-a dus să se însoare în Regat, când aici erau atâtea fete și ele frumoase.” Nevasta mea a fost pe placul tatălui, dar mai ales al mamei. Anul următor am adus și pe tata în vizită la soacră-mea. Ca plugar, i-a plăcut pământul fertil al Bărăganului, dar ca om dela munte nu se împăca cu șesul drept și nesfârșit al regiunii. I-am spus că mă voi strădui să viu ca judecător, dacă nu la Caransebeș, cât mai aproape de casa părintească.

După căsătorie, m-am mutat în casa încăpătoare a soacrei mele, în care, în ian. 1927 s-a născut prima mea fiică, Emilia. Ca o curiozitate, amintesc faptul că, după căsătorie, draga mea soție mi-a spus că, conform obiceiurilor fetelor, și-a pus și ea la Bobotează sub pernă un fir din busuiocul luat dela unchiul său, preot în sat, și în acea noapte ar fi visat un tânăr asemănător cu mine. De!, superstiție sau nu. Multe și necunoscute sunt tainele Tatălui a toate creator, ce vedem și ce nu putem vedea cu ochii noștri.

Ca ajutor-judecător aveam un salariu de 3265 lei lunar, iar în sat unicul avocat câștiga 50-60.000 lei lunar, fără să se ocupe de procese, ci numai cu acte de notariat, destinate a fi autentificate. Deși nu duceam lipsă de nimic și ajutam și pe soacra mea cu ce puteam, dat fiind faptul că se legiferase examenul de capacitate pentru a rămâne în magistratură, am socotit că e mai prudent să-mi asigur un venit destul de important din practicarea avocaturii, iar examenul îl pot da oricând mă voi plictisi de avocatură sau aceasta nu ar mai renta să o practic. Astfel, în 1925, mi-am dat demisia din magistratură, înscriindu-mă în baroul avocaților din București, urmând să practic avocatura pe lângă judecătoria unde funcționasem ca judecător, acest fapt contribuind la obținerea unei clientele sporite. În prima lună am câștigat 32.000 lei și așa tot timpul, până prin 1927, când a intrat în vigoare legea Mihalache, care punea restricția ca vânzarea terenurilor agricole să nu se mai facă fără aprobarea Consiliului agricol din București. În urma acestei restricții, clientela din acte de notariat a scăzut brusc, deoarece țăranii se duceau și așa în mod obligatoriu la București pentru obținerea aprobării și cu care ocazie angajau avocați de acolo. Totuși, din procese, mai încasam lunar cca 10.000 lei, ceva mai mult ca lefa unui judecător șef.

Spre toamna anului 1927, plecând la Caransebeș, un fost avocat din Teregova, mutat la Caransebeș, mi-a propus să merg la Teregova și să iau în primire biroul avocațial al defunctului avocat Reichl, birou care avea multă clientelă și că acolo, dat fiind că sunt și în plasa satului meu natal, voi avea clientelă mare, pe lângă venitul ce-mi revenea ca cotă parte ce-mi va da soția defunctului din creanțele

neîncasate ale soțului, neîncasate de acesta, dar ce le voi încasa eu. Planul acesta mi-a convenit, mai ales părinților, deoarece mă apropiam la o oră distanță cu trenul de casa părintească. Soacra mea, având copii mici plasați la școala ce o urmau, a fost de acord să mă urmeze și să lichidăm gospodăria din Sărulești și, deocamdată închiriind casa, **ne-am mutat la Teregova**, preluând biroul cu funcționarul respectiv de la văduva avocatului.

Aveam clientelă numeroasă, mai ales că mai primeam clienți și delă fostul meu coleg de școală Constandinovici, avocat mai demult în Teregova, care nu mai prididea cu mulțimea clienților. Într-un an și jumătate realizasem creanțe de peste 600.000 lei, dar numai pe hârtie, căci în realitate efectiv nu intrau în casă în medie decât cca 15.000 lei lunar, din următoarele cauze: sistemul era că venea clientul, își arăta plângerea sau problema și, dacă avocatul era de părere că are șansă să câștige, angaja procesul, dar delă client nu primea decât procura și banii de timbre pentru acțiune, onorariul urmând să fie încasat delă partea care a pierdut procesul. Ori f. puțini erau clienții care se grăbeau să-și achite datoria dacă pierdeau procesul și mai puțini se grăbeau adversarii din proces să achite onorariile, destul de mari, conform tarifului la care fuseseră obligați să le plătească nu avocatului, ci adversarului din proces. Tot ce intra mai ușor erau onorariile din procesele penale, injurii, calomnii, furturi, când clientul de obicei plătea avocatului înaintea procesului, întreg sau suma parțială convenită. Procesele penale erau mult mai puține numeroase decât cele civile. Pentru a ajunge la încasarea onorariilor hotărâte de instanță, avocatul nu avea altă cale, în 80% din cazuri, decât a proceda la executarea silită a debitorului, după ce se deplasa cu executorul, el sau funcționarul lui, în satul debitorului, pentru a-i pune sechestru pe vite, obiecte și apoi, la alt termen, pentru efectuarea licitației, dacă cu ocazia primei deplasări pentru sechestru nu putea plăti, și erau multe cazuri când nu puteau plăti nu din reavoință, ci din neputință. Astfel de executări silită am fost silit să fac și eu și de multe ori, față de mizeria în care era datornicul, renunțam la cea mai mare parte a sumei sau chiar la tot, încasând, în unele cazuri,

numai cheltuielile de deplasare. Avocatul trebuia să fie necruțator și fără milă pentru debitor, dacă dorea să-și încaseze onorariul ce i se cuvenea să îl plătească clientul lui, dacă nu-l putea încasa dela adversarul care pierduse procesul. Marea majoritate a avocaților, știind că poate încasa onorariul dela oricare din părțile aflate în proces, angajau procese știind bine că le vor pierde.

Când m-am izbit de aceste realități, eu aveam prea multă milă pentru a executa pe debitori și conștiința să nu angajez procese dela clienții care nu aveau dreptate, refuzându-i și spunându-le adevărul. Unii din aceștia or fi povestit că nu angajez orice proces și le vor fi tălmăcit în sens răuvoitor. Am avut un caz, când, refuzând un astfel de client, totuși a câștigat la judecătorie angajând alt avocat, datorită slăbiciunii judecătorului ce funcționa, care se știa că împarte dreptatea și după argumente mai pipăibile, și m-am trezit că clientul refuzat îmi zice: „Vezi Dle avocat, ați zis că n-am dreptate și totuși am câștigat.” I-am răspuns că să aibă răbdare și să aștepte hotărârea din apelul ce făcuse partea adversă prin mine, fiind trimis de prietenul coleg Constandinovici, și, la urmă, la tribunal, unde m-am deplasat, clientul refuzat a pierdut, plătind toate cheltuielile dela ambele instanțe. Atunci mi-a spus că îi pare rău că nu m-a ascultat.

Cât am profesat la Teregova, mi-am procurat, la comandă, dormitor modern, lucrat de un meșter dulgher din Caransebeș, folosind scândurile de cireș uscate, tăiate încă la Cornereva, din cireșii groși doborâți de tata, înainte de lichidarea averii de acolo, dormitor de cireș ornamentat cu tablii de paltin creț. În prezent, acest secret al dormitorului îl mai știe numai soția mea și eu, ceva analog cu misterul patului lui Ulisse, care a lămurit-o pe soția sa, Penelopa, pentru a-l indentifica în mod sigur că este soțul ei.

Mama, încă de mult timp, îmi spunea că nu-i place profesiunea de avocat, deoarece mă supun blestemelor celor pe care îi executam pentru încasarea sumelor datorate, poporul considerând pe avocați ca „belitori”, adică jupuitori. Pe mine nu mă mai interesa câștigul mare de bani și tânjeam după profesia de magistrat, carieră de mare prestigiu. Astfel, m-am hotărât, în toamna anului 1928, să mă prezint

la examenul de capacitate a magistraților și într-o zi, cu încă doi concurenți magistrați, am reușit.

În acea vreme a partidelor politice trebuia să ai o proptea pentru a fi numit, proptea politică, care mie îmi lipsea, dar totuși aveam norocul ca ministru al justiției să fie **Iunian**, binecunoscut a fi un om corect, la care te puteai adresa direct. Am cerut audiență și mai așteptau în anticameră încă 8 persoane, între care am recunoscut pe celebrul actor comic **Tănase**, deoarece mersesem cu soția la mai multe spectacole ale sale, încă în timpul când locuiam la Sărulești, cunoștință nu în persoană, ci din vedere. Eu îl cunoșteam de altfel încă din timpul războiului în Iași, unde era mereu pe afișul Teatrului Național de acolo, având ca parteneră pe nu mai puțin celebra artistă Marioara Cisti. Dar cine nu-l cunoștea, în București mai ales, pe Tănase!?

M-am mirat când l-am văzut printre solicitanții de audiențe. Obiceiul era să fim introduși câte unul, în ordinea sosirii, între orele 11-13, dar trecuse și ora 12 și nimeni nu intra, nici nu ieșea. Deodată, se deschide ușa și apare Iunian în persoană, cu statura lui mică și cu ochelari, se scuză că a fost reținut de alte treburi, ce nu le putea amâna, și ne-a poftit pe toți deodată, rugându-ne să fim cât mai scurți posibil în expunerea cererilor, deoarece este presat de timp. Am intrat cu toții grămadă și, zărindu-l pe Tănase, ministrul se duse spre el și îl întrebă: „Dar Dta Dle Tănase ce necazuri ai?” „Am și eu necazurile mele cu un nepot care aș vrea să fie numit în magistratură în Moldova, cât mai aproape de Vaslui, dacă e posibil, ca începător.” „Bine, dacă e băiat bun. Dar ce note a avut la facultate?”, întrebă ministrul. „Poftim diploma de licențiat în drept”, care i-o întinse Tănase. După ce o examinează, ministrul păru mulțumit și îi promise că îl va numi când se va face primul loc vacant, examinând atent pe protejatul lui Tănase. Se știa obiceiul lui Iunian de a se interesa de notele solicitanților în magistratură. După ce se ocupă și de problemele a încă 4 persoane, ce erau înaintea mea, îmi veni și mie rândul. „Ei tinere, Dta ce dorești?” „Dle ministru am fost jude-ajutor la Judecătoria Sărulești până în anul 1925, când, din motive personale,

mi-am dat demisia. Acum sunt avocat și reintru în profesiunea avută”, îi spun eu. „Ei treaba asta nu-mi prea miroase a bine, zise ministrul. Probabil ai făcut ceva care te-a silit la demisie.”, și apăsă pe sonerie. După scurt timp, intră Dl Garoescu, directorul serviciului personalului. „Adu-mi, te rog, cazierul Dlui Talpeș, demisionat dela Judecătoria Sărulești”, apoi se ocupă de alt solicitant. Dl Garoescu venind cu cazierul meu, după examinare ministrul păru mulțumit și mă întrebă la care tribunal vreau să fiu numit, iar eu l-am rugat să mă numească la o judecătorie cât mai aproape de Banat, unde am părinții, căci fiind fiu de țăran, vreau să fac dreptate mai ales țăranilor. „Bine, provizoriu te voi numi unde va fi primul loc vacant, căci și așa soarta Dtale va depinde de reușita la examenul de capacitate.” I-am prezentat nota dela examenul de capacitate și, ducându-se la birou, a notat ceva pe agendă. „Voi ține socoteală să nu ajungi prea departe de Banat, dacă va fi posibil.” I-am mulțumit și am ieșit.

Din nou în magistratură

N-am așteptat prea mult și am primit numirea tot ca ajutor de judecător la Judecătoria Drăgănești, jud. Vlașca. Am predat biroul avocațial din Teregova unui fost coleg de liceu, Iliescu, care era căsătorit cu o învățătoare din acea localitate, consimțându-i a-i ceda o cotă-parte din creanțele restante ce mi le va încasa, și m-am mutat cu soția, fetița și soacra la Judecătoria Drăgănești, mama fiind în special mulțumită că am părăsit avocatura. Eram mulțumit că aveam o leafă sigură și mijloc de existență asigurat pentru a trăi și carieră mult prețuită. Deoarece mai aveam nevoie de câteva luni pentru a împlini stagiul de 3 ani ca ajutor de judecător, pe la sfârșitul anului 1929 am fost înaintat judecător inamovibil, tocmai la Judecătoria Târnăveni, jud. Târnava Mică din Ardeal.

După 6 ani și jumătate, în care timp mi s-a născut și a 2-a fetiță, Lelia, în iunie 1936 am fost numit, la cerere, judecător-șef la Judecătoria mixtă Blaj, loc solicitat din cauza liceului de fete din acel oraș.

M-am simțit f. bine și în Târnăveni, unde, cu 2 ani înainte de mutarea la Blaj, fusesem numit tot judecător șef, având un coleg judecător și pe un altul ca ajutor de judecător. La Blaj, centrul greco-catolicismului, eu am fost foarte bine primit, deoarece, contrar predecesorului meu, ce își manifestase ortodoxia în mod neplăcut pentru localnici, eu mi-am văzut de treabă, deși soția era președinta Asociației Femeilor Ortodoxe. Am făcut vizită protocolară mitropolitului greco-catolic Nicolescu, un om cu totul superior și adevărat preot, care mă invita la masă ori de câte ori avea musafiri oficiali, o dată chiar cu ocazia sosirii Monseniorului Andrea Casullo, delegat, adecă nunțiu papal, la care masă am cunoscut și pe episcopul Hossu din Cluj. La fel, am făcut vizită protocolară și celorlalți canonici și am legat prietenii cu familii distinse din localitate. Locuința, f. încăpătoare, o aveam chiar în edificiul judecătoriei, în spatele căreia era o grădină și unde creșteam 2 porci pe an, iar în față se întindea istorica Câmpie a Libertății.

În fiecare vară, fie dela Târnăveni, fie dela Blaj, concediul lunar îl petreceam, cu soția și fetele în Caransebeș, la părinți, în care timp gospodăria îmi era condusă de blajina și buna mea soacră, care mi-a crescut și educat cu dragoste cele 2 fetițe, împreună cu soția mea.

În Blaj n-am stat decât doi ani și 2 luni, deoarece în septembrie 1938, cu ocazia unei mari mișcări în magistratură, fără să mă aștept și fără să fi cerut, am fost avansat **președinte al Tribunalului Odorhei**, în inima secuimii. Scurt timp după mutarea în acest oraș, am constatat că eram f. bine văzut de populația din raza tribunalului, datorită faptului că cunoșteam la perfecție limba maghiară, pe care o foloseam în timpul ședințelor de judecată, ori de câte ori aveam de judecat vreun secu care nu știa românește, deci nu aveam nevoie de interpret, pe de altă parte țineam relații civilizate cu avocații și intelectuali maghiari din oraș. În timpul șederii mele în secuime, cu durere am constatat că erau secui de origine română, având nume românesc, religie greco-ortodoxă, ei înșiși știau că sunt valahi, dar își pierduseră limba maternă în decursul veacurilor, în mijlocul secuilor. Erau însă mulți secui care vorbeau românește, pe care o învățaseră în timpul serviciului militar în armata română.

După doi ani de ședere în Odorhei, cu ocazia cedării, prin Dictatul dela Viena, a Ardealului de Nord Ungariei, ispravă pusă la cale de Hitler și Mussolini, am fost mutat provizoriu la Tribunalul Sighișoara, la care am predat valorile Tribunalului Odorhei, conform dispoziției Ministerului de Justiție, și apoi transferat la Trib. Făgăraș, cu tot personalul refugiat din Odorhei, unde a rămas numai personalul de origine maghiară. Deoarece la Făgăraș eram transferat tot provizoriu, până la rezolvarea cererii de a fi mutat la una din localitățile indicate și preferate, trei la număr, familia a stat la Sighișoara, timp de o lună, iar eu singur la Trib. Făgăraș, până când am primit decizia de transferat ca președinte de tribunal supranumerar la Trib. Pitești, indicat de mine ca al 3-lea oraș solicitat în cerere, în care erau licee de fete. Indicasem Turnu-Severin, București și Pitești.

Deși era război, în Pitești, cu toată familia, ne-am simțit f. bine, aveam o locuință cu mai multe camere, chiar peste drum de liceul de fete, la care urmau școala fetițele mele. Apreciam cu toții din familie splendidul parc „Trivale”, în care ne plimbam în toate zilele însorite de primăvară până toamna. La începutul lunii sept. 1941, ca din senin, a intrat jalea în sânul familiei, când, în calitate de vechi căpitan în rezervă, am primit o telegramă să plec cu primul tren la Regimentul din R. Sărat, de care aparțineam încă de mai multă vreme. Armata română sub generalul Antonescu, aliat cu Hitler, pentru recucerirea Basarabiei, lupta contra rușilor în regiunea Odesei.

În R. Sărat am fost încadrat, spre norocul meu, în Batalionul 2 pază și reparații de drumuri, unitate independentă, comandată de Locot. colonelul Ioanid. Prin scrisoare, am liniștit familia că nu sunt în formație de luptă pe front, deși puteam fi periclitați de partizanii bolșevici, chiar în spatele frontului. Eram ajutorul comandantului batalionului și încă la câteva zile după ce am ajuns la R. Sărat am aflat cauza mobilizării mele. Un alt căpitan, ce trebuia mobilizat, cu mare protecție, intrase în spital și, în locul lui, am fost chemat eu.

Am ajuns până la Odessa, am văzut locul luptelor crâncene dintre armata română și cea rusă dela Dalnik, aproape de Odessa, lupte în care multe mii de ostași români au pierit. Batalionul nostru se ocupa cu paza și repararea drumurilor, având sediul la Odessa, un

oraș mare și frumos, cu port la mare. Subteranele orașului, adevărate labirinte, erau locuite de către partizani bolșevici, care aveau intrări și ieșiri știute numai de ei, dar în urma drasticelor represalii date de nemți, aceștia s-au potolit, iar ostașii români erau simpatizați chiar de populația înfometată, pe care o ajutau.

Crăciunul lui 1941 l-am făcut în sânul familiei, obținând dela comandantul meu o permisie de 10 zile, fără a o fi solicitat. Ce mare a fost bucuria familiei, când, în ajunul serbării, s-au trezit cu mine în pragul casei.

Comandantul meu, la începutul lui febr. 1942 mi-a făcut cea mai mare surpriză, la care nici nu m-am gândit că ar fi posibilă. În timp ce luam masa la popotă, el mi se adresă cu următoarele cuvinte: „Dle căpitan, ești bun de cinste. Ți-am găsit un înlocuitor la R. Sărat, astfel că, peste două zile, primești ordinul de demobilizare și te poți întoarce în sânul familiei și la serviciul Dtale.” Arătându-mi recunoștința, prin vorbe calde și mai multe pahare închinat pe contul meu, am zis și eu, ca celebrul scriitor Hemingway „Adio arme” și m-am reîntors la Pitești, provocând o vădită fericire în sufletul familiei mele, comunicând vestea și tatălui meu la Caransebeș, unde trăia singur, ajutat de o servitoare. Mama murise în 18 februarie 1939, din cauza unei pneumonii. Pe atunci nu era descoperită Penicilina salvatoare.

Procuror-șef la Tribunalul Timiș-Torontal, în capitala Banatului

Încă cu vreo două luni înainte de a fi demobilizat, fusesem avansat în acest grad, egal cu cel de prim-președinte de tribunal, dar nu puteam să ocup postul decât după demobilizare. În Transnistria, ofițerii erau mai bine plătiți și solda în mărci germane, putând face economii. Căpitanul care a fost mobilizat în locul meu era cel care intrase în spital pentru a scăpa de front, unde credea că va fi trimis în prima linie de foc. După ce a aflat care era misiunea batalionului în

care eram și avantajele materiale și lipsa de risc a vieții, a intervenit să fie mobilizat și astfel nu comandantului meu, ci acestui căpitan pot să-i mulțumesc pentru demobilizarea mea.

În calitate de prim-procuror al Trib. din Timișoara am fost mobilizat pe loc, ca civil, și astfel mi-am luat postul în primire. Din păcate, deocamdată, m-am mutat singur, iar familia a rămas, până la sfârșitul lunii iunie 1942, în Pitești, pentru ca fetele să-și termine acolo clasa în care urmau. Din iunie 1942, până când scriu aceste memorii, sunt cu familia în Timișoara, la etatea de 61 ani devenind pensionar, dar până a ajunge aci prin multe necazuri am trecut și schimbări de serviciu.

În 1945 am fost avansat procuror la Curtea de Apel Timișoara, unde am funcționat până la sfârșitul lui februarie 1948, când, cu ocazia reorganizării și „epurării” magistraturii, am fost pus în cadrul disponibil, fără salariu și cu 2 fete în liceu. Nu puteam cere nici o explicație, dar am ghicit că, deși verificat de mai multe ori de către partid, am fost considerat ca având origine sănătoasă, corect și cinstit în timpul serviciului, totuși, din cauza că am pus într-un proces concluzii de achitare a unui acuzat, considerat, după vederea mea, nevinovat, dar arestat de Miliție și trimis în judecată la cererea partidului – eu refuzând să fac politică – rezultatul a fost că învinuitul, arestat, a fost achitat la Curtea de Apel, iar întreg complectul de judecată, cu mine în frunte, am fost puși în cadrul disponibil.

Au urmat ani grei, cu multe lipsuri și greutate în susținerea familiei. Nefiind primit în nici un fel de serviciu timp de 1 ½ ani, nu primeam cartelă de alimente. În acest timp, am mai fost ajutat bănește de către frații soției mele și mi-am cumpărat trei capre, care pășteau pe malul Begheiului, în fața casei, și prisosul de lapte îl vindeam pe la vecini.

Începând din toamna anului 1949, în sfârșit am lucrat ca angajat la următoarele servicii, ajungând să primesc un salariu mizer, dar obțineam cartele de alimente la preț relativ scăzut: astfel, din sept. 1949 – vara anului 1950, ca ajutor-contabil la Regionala C.E.C, apoi de aci transferat, în aceeași calitate, până în 1953, la Banca Națională, apoi vreun an la I.S.C.V.A.R.M. (Întreprinderea de Stat pentru

Cumpărarea și Vânzarea Animalelor de Rasă și Muncă), fiind sfătuit de un bun cunoscut să intru în acest serviciu, deoarece mă voi ocupa numai cu partea juridică, fără să fiu obligat a mă deplasa în diferite târguri, pentru achiziționare de animale, pentru care nici nu posedam cunoștințele profesionale. Peste un an, cu ocazia unei inspecții din București, deoarece întreprinderea nu avea schemă pentru jurisconsult, am fost considerat inutil și am fost transferat, în același post, la Brăila! Evident, se prevedea că nu voi merge acolo și astfel am rămas iar fără serviciu, dar, în scurt timp, în fine, am fost angajat ca jurisconsult la Gospodăria de Stat Agricolă din Grabați, din județul Timiș, unde mă deplasam singur, locuind mai multe zile pe săptămână într-o cameră a gospodăriei și în zilele de sâmbătă venind acasă la Timișoara. După aproape un an am fost transferat, tot ca jurisconsult, la Gospodăria Agricolă de Stat Cenei, mai fiind obligat să merg, o dată pe săptămână, și la Gospodăria Agricolă de Stat Uivar și, la fel, la altă Gosp. de Stat, Ionel, relativ învecinate, tot din jud. Timiș, la aceste două din urmă având f. puțin de lucru.

În vara anului 1956, având etatea de 61 ani, am fost pensionat. Pensia a fost destul de modestă, neavând decât 27 ani de serviciu și media salariilor pe ultimii 2 ani fiind mică, evident și pensia a fost mică, dar trăind modest și fetele fiind amândouă măritate, mai ales că cea mare, Emilia, locuind cu soțul ei la noi, nu duceam lipsă, soția mea fiind de mare ajutor fiicei mele, căci ea gătea, având gospodărie comună, și se ocupa și de **Anca**, nepoata mea, născută Trăilescu, care acum, când scriu aceste memorii, este în clasa 7-a a școlii generale.

Am uitat să amintesc că tatăl meu a decedat în 12 decembrie 1949, în etate de 84 ani, fiind înmormântat alături de mama în Caransebeș, în cimitirul de sus, dela Potoc.

Iată-mă ajuns **pensionar** de bătrânețe, cu viață tihnită, dar neobișnuit să stau inactiv. Se vede că destinul meu mă reclama să mai muncesc pe tărâmul public. Astfel, George Facsko, soțul fiicei mele Lelia, conferențiar universitar, fusese angajat ca chimist la Subsecretariatul de Stat al Minelor, cu sediul în Ștei (orașul denumit ulterior cu denumirea de orașul Dr. Petru Groza), în Ardeal, unde se mutase cu soția sa, păstrându-și și locuința din Timișoara, deoarece,

de 2 ori pe săptămână, venea pentru a-și preda cursurile la facultatea de chimie.

În 1956, toamna, mergând cu el pentru câteva zile la Ștei, am făcut cunoștință cu dl O. Bădescu, juriconsultul șef al subsecretariatului amintit, care, afară de un juriconsult subaltern, mai avea un loc liber de juriconsult și, consultându-mă dacă nu mi-ar conveni să ocup acel post, în urma consimțământului meu, am fost numit în postul respectiv, serviciu care îmi convenea, cu atât mai mult deoarece primeam, pe lângă salariul respectiv, și pensia mea obișnuită, iar ca locuință locuiam la ginerele meu, care avea 2 camere și bucătărie. Se mutase acolo, la soțul ei, și fiica mea, și mai venea câte o perioadă de timp și soția mea, cu nepoțica Anca, profitând de clima subalpină a localității. Din Ștei, lunar o dată, eram delegat, ca juriconsult, la Întreprinderea Minieră Banat din **Oravița**, care exploata uraniu la Ciudanovița, la cca 21 km depărtare, unde se clădise un mic orașel cu blocuri, pentru muncitorii și funcționarii care nu locuiau în Oravița, cei din acest oraș făcând zilnic cursa cu autobuzele dus-întors. După rezolvarea problemelor juridice ale întreprinderii care nu sufereau amânare, mă întorceam la Ștei. Aceasta a durat până în aprilie 1957, când Subsecretariatul de Stat din Ștei a fost mutat la București, rămânând o întreprindere de exploatare în Ștei, iar cealaltă în Banat, la Oravița, unde am fost transferat ca juriconsult șef al Biroului Juridic. Transferul mi-a convenit, căci eram relativ aproape de casă, unde călătoream la fiecare sfârșit de săptămână. Salarizarea era mai bună, plus primele, încât am funcționat la acea întreprindere până în 28 iunie 1963, ajungând la gradul de consilier juridic principal, cu salariu de peste 2000 lei lunar și, în ultimul an, cu pensia la jumătate, conform noilor dispoziții legale. Era o prevedere că pensionarilor care renunță la pensie și mai servesc cel puțin 2 ani, li se va recalcula pensia, ținându-se socoteală de anii serviți ca pensionar. Având frumoase economii realizate din salariu, ajuns la o etate când am socotit că am muncit destul despărțit ani de zile de familie, am demisionat. Ulterior, am regretat, deoarece pensia mi s-a mărit numai cu 1% anual, iar dacă mai serveam 2 ani pensia mi s-ar fi urcat la cca 1500 lei lunar și, în loc de 888, cât primesc în prezent, când

scriu aceste rânduri, când sunt **definitiv pensionar**, nedorind altceva decât sănătate, câte zile voi mai avea hărăzite a le trăi, până acum simțindu-mă bine, deși am trecut de 2 ori prin clipe grele, o operație de prostată, suportată ușor, și o gripă virotică, aceasta ținându-mă la pat 2 săptămâni.

Ca pensionar, mă ocup de aprovizionare, urmăresc evenimentele internaționale, marile realizări ale Republicii Soc. Rom. în toate domeniile, citesc cărți diferite, având acum timp suficient pentru aceasta, mă întâlnesc, o dată pe lună, cu foștii colegi de liceu care locuiesc în Timișoara, rar îmi mai vizitez satul natal și rudele din Cornereva, cu care ocazie îmi reamintesc timpul copilăriei și revăd dealurile, pădurile și Munții Cernei, pe cari acum nu-i mai pot urca din cauza inimii slăbite, care nu mă doare, dar trebuie să o menajez, evitând eforturile fizice și supărările și urmând un regim alimentar recomandat de medic, regim ușor suportabil cu puțină voință.

Dorința mea este să trăiesc sănătos până îmi văd nepoțica intrată la facultate; acum, când scriu aceste rânduri, la etatea de peste 75 ani, ea urmează în clasa III liceul german; iar altă dorință a mea: să-mi revăd reîntregită țara, așa cum a fost la 1 dec. 1918, până când a fost ciuntită de nesățioasa U.R.S.S., care drept răsplată că armata noastră, întorcând armele împotriva hitleriștilor, a luptat umăr la umăr cu cea rusă, ne-a luat Basarabia și parte din Bucovina, neajungându-i uriașul teritoriu dela Vladivostok până aproape de centrul Europei, căci și Cehoslovacia și Ungaria sunt numai cu numele țări libere, în realitate conducătorii acestor țări și a Germaniei Orientale, joacă cum le cântă rușii, aceste țări fiind înțesate cu armată rusească. Scumpa noastră țară și vecina Jugoslavia, datorită politicii externe înțelepte a conducătorilor ei, sunt libere și să sperăm că vor rămâne. Cred că nu numai dorința, ci a tuturor letonilor, lituanienilor etc. este să vadă odată colosul bolșevic fărâmițat și țările ocupate să fie iar libere și cele ciuntite să fie reîntregite. Popoarele au și ele destinul lor, ca și oamenii, totul depinde de timp și voia Creatorului.

* * *

Am rămas dator cu descrierea isprăvii pârâului ce curgea pe lângă casa părintească din Cornereva, apoi despre comorile din satul meu natal și despre așa-zisa doctrină ocultă și despre vise, care fac parte din această doctrină, și despre credința despre viață și moarte la care am ajuns să pătrund în cursul vieții. Noroc că aceste memorii ale mele nu sunt destinate tiparului, căci fiind contrare doctrinei marxist-leniniste, dacă ar ieși din cercul strict al familiei m-ar paște pușcăria.

Isprava pârâului. Cireșul și puiul de cireș

Am amintit că, pe lângă casa natală din Cornereva, curgea un pârâu cristalin. Cu unu sau doi ani înainte de a se muta părinții la Caransebeș, în urma unei ruperi de nori, pârâul s-a umflat ca un uriaș, distrugând totul în calea lui, aducând copaci, rostogolind bolovani și săpând malurile, ce le ocolea când era cuminte. Astfel, terenul din jurul casei, formând o curbă, împrejmuit fiind de un zid de cca 1 m, format din bolovani zidiți fără mortar, în partea sudică a terenului bunicul Matei sădise un cireș, altoit cu vișin, care crescuse falnic și gros de abia doi oameni puteau să-l cuprindă cu brațele și avea un rod bogat, putându-se culege din el aproape un cazan cireșe, din care bunicul și tata fabricau o țuică excelentă. Când a venit puhoiul de apă, a spălat tot terenul ce era cultivat cu porumb, încât cireșul falnic a căzut de-a curmezișul apei, care nu a fost în stare să-l mai târască, din cauza greutateii lui, și poate și din cauza că o parte a rădăcinii mai era prinsă în pământ. Lângă rădăcina pomului, ca prin minune, a rămas în picioare un pui de cireș de cca 3 cm diametru și înalt de cca 160–170 cm, fiind crescut și răsărit dintre rădăcinile tatălui său, cireșul falnic care acum sta lungit la pământ ca un om mort. Mama, fire foarte impresionabilă, și eu, am vărsat lacrimi de jale, iar mama a spus: „Săracul cireș, a murit pentru a-și salva puiul.”

Cum am mai amintit, tata a dus trunchiul la ferăstrău și a făcut scânduri, cum a procedat și cu alți cireși groși pe care i-a tăiat, din

scândurile cărora mi-am făcut dormitorul, compus din paturi, dulap de haine, masă, scaune, noptiere și toaletă, în anul cât am stat ca avocat la Teregova.

După mutarea în Caransebeș, până în anul 1947, an în care m-am întors, fiind în vizită la vărul meu Trăilă Ivașcu, cu acea ocazie vizitând și locul unde m-am născut, am rămas uimit, văzând **în locul cireșului doborât de pârâu alt cireș, tot așa de falnic și mare, ce devenise puicul de cireș.** Motiv de meditație!

Povești cu comori

Când eram încă copil de 4–5 ani, îmi amintesc, și ulterior mi-au confirmat și părinții, că au venit la bunicul 6 sârbi din Serbia, însoțiți de un român numit Toni, din Orșova, acest Toni cunoscând și limba sârbă, având asupra lor un plan al unei comori fantastice, afirmativ ascunsă de sârbi, după ocuparea de către turci a țării lor, într-o peșteră dela o cascadă din Munții Cernei. Afirmativ, după bătălia pierdută contra turcilor, un șef sau prinț sârb, urmat de o numeroasă ceată, au trecut Dunărea și s-au refugiat în Valea Cernei, aducând cu ei tot ce aveau mai valoros, ascunzându-le, după spusele lor, într-o grotă, în stâncă, la înălțime de circa 5–6 metri, la care grotă nu se putea ajunge decât urcându-se pe un brad crescut la poalele stâncii. Stânca respectivă era traversată de un strat alb, ca un fel de brâu, numindu-se „peatra cu brăcira” (brăcira, în limbajul bănățenilor, însemnând o cingătoare de lână, lată de cca 10 cm).

Acei sârbi, însoțiți de numitul Toni, care făcea pe tălmaciul, au fost îndrumați să vină la tata, care fiind mai mulți ani cioban prin munții și pădurile Cernei, cunoștea mai bine Valea Cernei. Au plecat cu toții, însoțiți de către bunicul și tata, să caute cascada respectivă și peatra cu brăcira, dar, datorită lungimii de zeci de km a văii Cernei și a numeroaselor cascade mai mici, cercetarea în primul an a rămas fără nici un rezultat. Anul următor, sârbii, împreună cu Toni, au venit din nou și au continuat cercetările, împreună cu bunicul și tata, fără nici un rezultat. Sârbii, înainte de a pleca, au lăsat o copie după

plan, pe care bunicul a pus-o într-o cutie de lemn, în casa în care își ținea actele, cutie care era așezată pe scândura prinsă de-a curmezisul grinzilor din casă, la o înălțime de cca 2 m și ceva. Planul era copiat pe o hârtie de culoare roz și, încă din momentul în care bunicul a așezat-o în lădiță, începuse să mă atragă ca un magnet.

Într-o zi, rămas singur în cameră, am așezat 2 scaune țărănești, fără speteze, unul peste altul și, urcându-mă pe ele, am scos hârtia roz din cutie, m-am dat jos și am privit-o. Avea trei linii trase pe ea în felul următor: Ψ Probabil să fi mai avut și alt semn, dar nu-mi mai aduc aminte. Auzind pași în curte, pentru a nu fi prins cu mâța în sac, am rupt hârtia, făcând-o ghemotoc, scaunele puse la loc, și am stat ca un copil cuminte, cum m-a găsit mama intrând în casă. Sârbii nu s-au mai întors, iar eu, când la 9 ani am ajuns la școală la Orșova, l-am revăzut pe Toni, care căra cetățenilor apa din Dunăre într-un butoi, pe un căruț tras de un măgar. Lipsa planului nu s-a observat, ne mai interesând pe nimeni. Linia de mijloc, ce întretăia vârful de săgeată, indica probabil râul Cerna, linia din stânga: cascada, iar cea din dreapta arăta locul unde afirmativ ar fi grota. Deși devenit mare, după plecarea din satul natal, deseori m-am gândit la această poveste de comoară, dar viața, conform destinului, ducându-mă în alte părți, n-am mai avut timp, nici posibilitate materială să caut „peatra cu brăcira”.

Cu vreo 4 ani în urmă, în 1970, fiind în vilegiatură la vărul meu Trăilă Ivașcu, care fusese mare vânător, aducând vorba de această poveste, pe care și el o auzise dela mama și dela mine, mi-a spus că este convins că știe unde este locul respectiv, căci a fost după vânat până unde râușorul numit Craiova, printr-o cascadă, se varsă în Cerna, și în dreapta este o stâncă cu o dungă albă pe la mijloc, însă este f. greu de coborât jos, până unde se varsă cascada. Tot acest văr al meu mi-a povestit o întâmplare auzită de unchiul său încă în tinerețea acestuia, afirmativ dela un locuitor din comuna Rusca, sat la 20 km, socotit din centrul administrativ al Cornerevei. Conform acestei povestiri, mai mulți ruscani, ajunși, nu se știe pe ce cale, în posesia planului de care am vorbit, s-ar fi dus la „peatra cu brăcira”; unul din ei, afirmativ urcându-se pe o scară improvizată până la

grotă din stâncă, a intrat, a umplut galbeni, cât a putut duce în trăistuța ce avea la el, și, dela vârful scării a strigat la cei din jos că a pus comoara în traistă. Cei de jos l-au întrebat dacă în traistă este tot ce a fost în grotă, la răspunsul afirmativ al acestuia cei din jos deodată au văzut un țap ieșind din grotă și, repezindu-se la cel din vârful scării, l-a împins jos, împungându-l, iar acesta a căzut mort. De traista cu banii din grotă povestea nu arată ce s-a întâmplat, a rămas sus sau a căzut și ea jos. Ruscanul povestitor ar fi spus că țapul respectiv era „straja comorii” și, fiindcă cel ce umpluse traista a mințit, deoarece cea mai mare parte a comorii rămăsese în grotă, a fost pedepsit pentru necinstea lui.

* * *

O altă versiune, privind tot o comoară ascunsă de sârbi pe Valea Cernei și tot la o cascadă de apă ce se varsă în râul Cerna, probabil să se refere la aceeași comoară amintită mai sus, ar fi următoarea: sub cascadă este o grotă, în care este ascunsă comoara, circa 3 grămezi de galbeni. Grotă este astupată cu bolovani la intrare, zidul astfel format fiind năpădit de mușchi, crescut după ridicarea zidului. Cel care ar desface acest zid și ar intra în grotă, ar ieși îngrozit afară, deoarece un șarpe de ceară, cu solzi din galbeni înfipti în corpul lui de ceară și cu diamante în ochi, s-ar mișca, dând iluzia că se repede spre cel ce a reușit să pătrundă în grotă, fără ca omul să știe că șarpele este numai din ceară și este așezat pe o scândură dela intrare, pe care, călcând, acesta se ridică la capătul opus, pe care este așezat șarpele. Cel care cunoaște secretul șarpelui, acela ne mai trecând prin groaza fricei, va izbândi să-și însușească comoara care nu are alt păzitor, afară de șarpe.

* * *

În copilărie și adolescență, ca licean, am adunat circa 15 povești diferite referitoare la comorile din satul meu, multe îngropate și prin păduri, dar mai ales pe munți, dar am predat însemnările respective. Se vorbea în acel timp că mulți din sătenii mei, și chiar din comunele

învecinate, au găsit comori, fie că la anumite serbători au văzut jocul banilor (o flacăra albastră sau galbenă, ridicându-se de trei ori din locul comorii), fie că, auzind din vreo altă povestire locul și semnul unde este ascunsă comoara, au căutat-o și au găsit-o, devenind deodată bogați. Aceste povești au explicația lor și au pornit chiar dela ascunzătorii comorii respective, care, fiind arestați sau condamnați la închisoare sau pe patul morții, adică împiedecați de a se mai duce să-și ridice comoara ascunsă, au destăinuit secretul fie vreunui membru al familiei, fie la vreun temnicer sau altui om cu care a reușit să vină în contact, înainte de a muri. Unii din cei cari au aflat secretul acesta s-au dus și au ridicat-o sau, neputând merge, au spus la rândul lor altor persoane povestea, care a mers din gură în gură mai departe. Așa se explică existența unor numeroase săpături, în diferite locuri, pe platoul dela „Petrite Albe” etc.

Eu însumi, ca elev în clasa a 6-a de liceu, am auzit dela un văr al tatei, numit „Dulece”, din Bogâltin, că la „Vârful Babii”, ce se înalță la cca 1700 m în munții Cornerevei, s-ar afla trei pietre albe, înșirate la mici distanțe una de alta; în linie dreaptă, spre răsărit, la trei pași dela ultima piatră, ar fi ascunsă o căldărușă de galbeni. Era pe la începutul lunii septembrie, când pe munți nu mai erau nici turme de oi sau de alte vite. Tata, fiind în acea zi obosit, în urma adunatului fânului, nu a fost dispus să mai facă un urcuș de circa 3 ore până în acel vârf de munte și m-am oferit eu, în locul lui. Numitul „Dulece”, pe numele adevărat Valușescu, luând dela tata o săpăligă mică, cu coada scurtă, ascunsă în traistă, însoțit de mine, pe la ora 12, am urcat amândoi până în vârful muntelui, plini de speranțe, în posesia planului sus-amintit al locului comorii. Găsind cele trei pietre, înșirate, eram plini de speranțe, dar mai făcând și cei trei pași, de la ultima piatră, am rămas dezamăgiți. Se vedea gropița, în diametru de circa 30–40 cm, în care fusese ascunsă căldărușa, cu pământul așezat de jur-împrejurul gropii, dar atât pe fundul gropii, cât și pe marginea ei, erau crescute afine, de aproape o palmă înălțime. Povestea fusese adevărată și precisă, unde a fost ascunsă căldărușa, dar cine știe de câți amar de ani altă persoană sau persoane, auzind înaintea noastră povestea, au găsit-o precis și au ridicat-o, povestea continuând să se repete din gură în gură.

Tatăl meu

M-am așezat astăzi la biroul tatălui meu, cu intenția de a scrie despre cele mai importante momente din viața noastră de familie, și am constatat că ar trebui să scriu sute de pagini... Pentru că trebuie să mă restrâng, voi încerca să relatez numai fapte, petrecute în viața lui, despre care nu a scris. Vreau doar să spun că întreaga mea viață a fost luminată de dragostea, respectul și admirația pe care i le-am purtat, atât cât a fost în viață, precum și după moartea lui.

A fost un om de o mare modestie, omenie, a cărui corectitudine nu a fost pusă niciodată la îndoială, de o rară bunătate, cu credință în Dumnezeu și dezinteresat de bunurile materiale, având însă grijă, cât a putut, să avem cele necesare, dar disprețuind luxul. Până în 1948 am trăit din leafa lui de magistrat, dar, fiind o familie formată din 5 persoane, plus părinții lui, atât cât au trăit, banii trebuiau cheltuiți cu grijă.

Era tatăl meu un om introvertit, totdeauna serios, dar blând, iar față de noi nu-și arăta sentimentele decât prin fapte. Ne săruta când era ziua noastră sau când plecam și veneam din vacanțe. Eu semănam mai mult cu mama și, fiind „cea mică”, îi săream de gât și-l sărutam adesea. El mă ținea în brațe, mângâindu-mă ușor pe spate, iar eu căutam în ochii lui acea scânteie de bucurie care-i lumina fața.

Prima mea amintire despre el datează din anii 1934–1935 când, foarte mică fiind, în curtea casei din Târnăveni, unde era judecător, m-a luat în brațe și m-a dus să miros florile de cireș, explicându-mi că în vară, din aceste flori, vor apărea fructe roșii și dulci. Apoi, în aceeași perioadă, ne-a construit singur o sanie de lemn, cu care sora mea mai mare și cu mine ne bucuram când fugea prin zăpadă să ne plimbe. Știu că în toate orașele în care am locuit părinții mei erau

foarte iubiți, erau în legături de prietenie cu intelectualii, iarna făceau patinaj, vara jucau tenis și nu-mi amintesc să fi avut vreodată discuții neplăcute cu cineva. Ceea ce astăzi pare de necrezut, în familia mea **niciodată** nu i-am auzit certându-se sau ridicând glasul unul la altul, se sfătuiau totdeauna când luau o hotărâre, și bunica mea, din partea mamei, l-a iubit pe tata ca pe un fiu al ei și tata, de asemenea, a considerat-o ca pe a doua sa mamă. Am fost educate să apreciem oamenii după caracterul și comportamentul lor, nu după rangul sau averea acestora. În liceu fiind, atât sora mea, cât și eu, aveam prietene și de alte condiții sociale, dacă acestea ne plăceau, spre deosebire de colege din familii mari care nu invitau la ele acasă niciodată decât fete „de condiție”...

Când, după refugiul din Ardeal, am venit în Timișoara, aveam deja 12 ani și-mi aduc aminte de perioada în care a fost prim-procuror. Magistrații, atunci când erau avansați, plecau în alte orașe, și noi, după 5 ani la Târnăveni, ne-am mutat la Blaj. Din acea perioadă îmi amintesc că în incinta Tribunalului era și locuința președintelui, un apartament mare, cu o minunată priveliște spre Câmpia Libertății, și socotindu-mă destul de mare să înțeleg, a început să-mi povestească întâi fapte din istoria antică, apoi despre cele ale românilor, despre vitejia și patriotismul dovedit în război. Într-o zi m-a luat cu el la gară, pe unde trecea sicriul poetului Octavian Goga; trenul s-a oprit 5 minute, timp în care, o parte din mulțimea adunată cânta melodii pe versurile poetului. După doi ani am plecat la Odorhei, unde tata a fost numit președintele Tribunalului, și acolo am locuit până în 1940, când s-a cedat Ardealul. A fost, poate, cea mai fericită secvență a existenței lor, aveau mulți prieteni, erau tineri, și în societatea lor erau toți intelectualii români, care duceau o viață plăcută, se întâlneau la tenis, la patinaj, la zilele fiecăruia, când se făceau mari pregătiri, mese întinse și era multă veselie. Atunci copiii nu stăteau la aceste mese festive, ne îmbrăcau „de Duminecă”, salutăm musafirii, primeam cutiile cu ciocolată și, după 5–10 minute, ne retrăgeam. Îmi amintesc că într-un an, de Sf. Petru, ziua tatei, a venit, pe neașteptate, bunicul din Caransebeș,

îmbrăcat foarte curat, dar în hainele albe ale țăranilor, în opinci, și ne-am bucurat mult de venirea lui. Musafirii erau aproape toți veniți, rămăsese în capul mesei doar scaunul destinat prefectului, dar când bunicul a venit tata l-a așezat în capul mesei, socotind că bunicul David avea dreptul să stea acolo. Tot din Odorhei, rețin că, într-o zi, mergând într-o plimbare cu tata înafara orașului, am auzit într-o tufă un zgomot ciudat; tata s-a aplecat și a scos din tufiș un cățeluș, fără ochii deschiși, aruncat desigur de cineva, pentru a scăpa de el. Mi-am scos basca din cap și am luat cățelușul acasă, unde l-am botezat Bric; avea o culoare roșcată, l-am hrănit cu pipeta și a rămas membru al familiei 14 ani.

Apoi, totul s-a schimbat, a venit refugiul, și tata era foarte preocupat să salveze arhiva Tribunalului; col. Nedelcu și maiorul Bârzescu, prieteni de familie, care au venit cu câțiva soldați, ne-au ajutat să ducem, în vagonul pus la dispoziție, arhiva și o parte din mobila casei. Pentru noi a fost pusă o canapea, pe care ne-am culcat, iar jos, pe o pătură, dormeau Bric cu pisica, prietena sa, care ne-au însoțit până la Timișoara.

În perioada petrecută la Pitești, tata fiind pe front la Odessa, mama, împreună cu multe doamne, au făcut școala de asistente medicale și au activat în spitalul de răniți. Pentru activitatea desfășurată, mama a primit mai multe decorații, printre care și Ordinul Crucea Regina Maria, cl. a II-a. Spitalul a fost vizitat de mama mareșalului Ion Antonescu, dna Liza col. Baranga, momentul fiind immortalizat prin fotografiile păstrate. După doi ani petrecuți la Pitești, tata a fost numit prim-procuror la Timișoara.

În sfârșit, tata a ajuns în Banatul său drag. Veniți din Pitești, când am intrat în Timișoara parcă am ajuns în Rai. Orașul era minunat, foarte curat, oamenii civilizați și, mai ales, foarte atenți, în special cu toți refugiații, care au fost ajutați și ocrotiți de bănățeni. Tata și mama veniseră înaintea noastră, să aranjeze vila de pe str. Abrud nr. 8, repartizată tatei. Nu pot să uit că în seara când am sosit în gară, tata ne aștepta cu o trăsură. Pe atunci nu erau taxiuri, doar în Piața Traian, în fața bisericii sârbești era stație de trăsuri. După ce

ne-am instalat în casă, iar Bric a primit o cușcă pe terasă, tata ne-a chemat și ni l-a prezentat pe Gheorghe, care avea obligația să-l păzească; tata nu avut însă nevoie, și Gheorghe venea rar la noi acasă. Ne-a ținut un „discurs” despre cum trebuie să ne comportăm la școală, pentru a nu avea probleme din cauza noastră; ne-a mai atras atenția ca, sub nici un motiv, dacă vine cineva cu vreun pachet sau plic să nu-l primim. Totuși, în cei 6 ani, cât a fost în funcția de prim-procuror, odată, noua servitoare, care nu fusese încă „instruită”, auzind soneria, s-a dus la poartă și a venit cu un pachetel. Bunica a întrebat ce-i cu pachetul, servitoarea a răspuns că o bătrână, modest îmbrăcată, a sunat și a rugat-o să dea pachetul copiilor dlui prim-procuror. Degeaba am fugit să o întoarcem înapoi, femeia dispăruse. Când tata a venit, mama i-a dat pachetul și, cum nu avea nici un nume scris pe el, l-a deschis; înăuntru erau două pungi mici cu sâmburi de alun și doi iepurași de ciocolată. Mai era un plic, pe care tata l-a deschis, și am văzut că era foarte impresionat. În plic era o felicitare de Paști, și pe ea, un scris tremurat; se vedea să scrisese cineva care nu scria bine: „Domnule prim-procuror, să vă dea Dumnezeu numai bine dumneavoastră și familiei. Sărbători Fericite de la o femeie pe care ați primit-o în audiență și ați ajutat-o fără să o cunoașteți. Nu vă voi uita niciodată.” Nu semnase nimeni, iar tata nu și-a amintit despre cine era vorba; avea audiență de 3 ori pe săptămână și venea multă lume la el. L-am privit și ne-am dat seama că era foarte emoționat. Acest dar a fost singurul primit vreodată de tata, dar pentru el a fost extrem de prețios.

Un alt magistrat cunoscut pentru corectitudinea sa, Marius Anastasescu, a dat familiei aceeași dispoziție ca și tata: să nu fie primit nimeni cu pachete sau plicuri. Fiul său, ing. Decebal Anastasescu, fost subprefect de Timiș după 1989, copil fiind, a povestit cum într-o zi a venit la ei acasă un domn cu un pachet, spunând că l-a trimis tatăl său. Deschizându-l, Decebal a văzut o cutie mare de bomboane de ciocolată; bucuros, se pregătea să deschidă cutia, când a sosit tatăl său. A întrebat de unde este cutia și, când a aflat că a adus-o un străin, a vrut să o ia din mâna fiului, care însă nu voia să renunțe la

ea. Abia când tatăl său i-a dat o palmă, care l-a dus sub birou, a dat drumul cutiei. Când ne mai întâlnim ne aducem aminte cu duioșie de integritatea părinților noștri...

Peste tot unde am locuit, aveam și curte, iar tata săpa câteva brazde și semăna roșii, le punea araci, și era foarte fericit când ne dădea din recolta lui. Când am împlinit 14 ani, în toamnă, m-a chemat pe terasă, a scos niște araci, a luat un cuțit și mi-a spus că-mi va face un joc de șah, ca să mă învețe acest joc, pe care el îl juca cu prietenii. A tăiat cu grijă aracii și, cu un cuțit, a cioplit piesele. După ce le-a terminat, explicându-mi cum se mută fiecare piesă, le-a împărțit în două, cu cerneală neagră a vopsit jumătate din piese, apoi pe celelalte cu lac alb; după uscarea celor negre, le-a lăcuit și pe acelea. După câteva zile am început lecțiile. Juca foarte serios, nu făcea nici o greșală, timp de un an mă bătea mereu. Apoi am început să fac remize, el fiind foarte bucuros. După 2 ani am luat parte la primul concurs de șah. S-a organizat prima competiție de masă, „Cupa Unității Tineretului”, la București, unde am luat locul 3. A fost foarte supărat pe mine, pentru că deși conduceam în ultima partidă și lumea deja se ridicase să plece, am făcut, din neglijență, o mare greșală. Mi-a spus că niciodată să nu mă cred învingătoare înainte de a da șah-mat. Nu i-aș fi spus niciodată că am pierdut din neatenție, dar... partida a apărut în „Sportul”, ziar pe care-l păstrez. Am jucat cu tata ani de zile; odată, când era mai bătrân, a făcut o greșală copilărească, iar eu m-am făcut că nu observ și nu am profitat de ea. Atunci s-a ridicat de pe scaun, mi-a spus că a fost ultima partidă jucată împreună, pentru că și-a dat seama că nu am vrut să-l înving. Și a fost ultima partidă. Tata a murit în 5 septembrie 1979, în casa mea, în care am rămas singură, piesele de șah făcute de el fiind, pentru mine, cele mai valoroase obiecte.

Eram elevă în clasa a III-a la Liceul „Carmen Sylva” și, deși locuiam aproape de școală, aveam abonament de tramvai. Într-o dimineață, ca să nu întârziu, am luat tramvaiul și, când a venit controlul, am constatat că mi-am uitat abonamentul. Controloarea mi-a luat ghiozdanul și mi-a spus să vin în fața primăriei, unde avea

un birou, cu amenda. Am rugat-o să-mi dea ghiozdanul, pentru că am abonament, dar l-am uitat acasă, sunt fata primului-procuror și nu mint. Controloarea a susținut că mint, spunându-mi să vină tata să plătească amenda. Tata m-a certat pentru că nu mi-am pregătit din timp tot ce-mi trebuia pentru școală și s-a dus singur după ghiozdan. A plătit amenda, iar controloarea i-a spus că am mințit că sunt fata primului-procuror, ca să scap. Tata i-a răspuns că am fost certată pentru neglijență, dar nu am mințit-o. Femeia a început să se scuze, dar tata i-a spus că nu are de ce, ea și-a făcut datoria și eu nu trebuia să fac uz de funcția lui. Ajuns acasă, m-a chemat în biroul lui, și foarte serios și supărat, mi-a spus că dacă încă odată mai îndrăznesc să uzez de funcția lui, ca să scap dintr-o încurcătură, o să mă pedepsească așa cum nu a făcut-o niciodată. Nu am uitat niciodată fața lui, privirea decepționată și tristă din cauza comportamentului meu.

Societatea tatălui meu a fost formată, în general, de familiile de magistrați, și un prieten vechi, dr. Liviu Selegianu, cunoscut pe atunci mai ales ca simpatizant al Germaniei; niciodată nu a avut relații de prietenie cu avocați sau angajați ai Administrației Financiare. Avea respect și simpatie pentru câțiva foarte buni avocați, dar nu dorea să se creadă că ar putea să-i favorizeze. Nu făcea politică și nu-mi amintesc să fi îndrăznit cineva să vină cu intervenții la el. Tata nu era un caz izolat, magistrații erau înafara bănuielilor că ar fi putut fi cumpărați. Printre cei care îi erau prieteni și colegi se aflau: Anghel Dragomirescu, Aurel Comoroșan, Marius Anastasescu, Brutus Imbroane, Ion Isac, Gheorghe Paloșanu, Ion Blănaru, Ion Lungulescu, Ion Popiștiu, George Georgescu-Vâlcea; erau respectați și nimeni nu a îndrăznit vreodată să-i acuze de incorectitudine. Printre apropiați se mai numărau: familiile Coriolan Băran (fost primar al Timișoarei și prefect de Timiș-Torontal), Nicolae Table, fost viceprimar al Timișoarei, ing. V. Toma, dr. Bodea, notarul public Dimitrie Novăcescu, dr. Fodor (ulterior rector al Facultății de Medicină din Cluj), Constantin Țenovici, notarul Alexandru Moraru.

În vara anului 1944, pentru a ne feri de bombardamente, sora mea și cu mine am fost trimise la prietena noastră din Murani, Doina

Andrașiu, fiica fostului primar al Timișoarei, prof. Gheorghe Andrașiu. Împreună cu alți tineri găsiți acolo și localnici, precum fostul scriitor Marius Munteanu, am făcut o echipă de teatru și o orchestră, dând spectacole sătenilor; s-au legat prietenii care au durat întreaga viață. După retrocedarea conacului, cei care mai trăiam, ne-am reîntâlnit la Murani. Din fericire, Doina a reușit să refacă clădirea.

Înainte de terminarea celui De-al Doilea Război Mondial, din balconul Parchetului (așa se numea atunci Procuratura), aflat în fața hotelului Continental de azi, priveam intrarea trupelor sovietice în Timișoara. Înainte de venirea rușilor, tata ne-a spus să ne pregătim că vom lăsa casa așa cum este, cu servitoarea să o păzească, iar noi vom pleca spre Caransebeș, să vadă dacă nu cumva americanii vor interveni să ne salveze. Tata a luat geamantanul cu actele cele mai importante de la Parchet, iar noi numai hainele de pe noi și ceva mâncare; am plecat la gară și ne-am urcat în primul tren care mergea în acea direcție. În acel tren supraaglomerat am întâlnit multe cunoștințe, printre care și familia avocatului Emil Man, din care făcea parte și buna mea prietenă de o viață Mia. După plecarea garniturii, când am ajuns în prima gară, Remetea Mare, am aflat că nemții bombardaseră calea ferată și trenul nu mai mergea. Sala de așteptare s-a umplut de călători și nu știam ce să facem. După vreo oră, mama s-a ridicat și a spus tatei că noi trebuie să plecăm acasă pe jos, pentru că este posibil ca rușii să nu ajungă la noi, dar acolo, în gară, suntem vulnerabili și victime sigure ale rușilor. Tata la început a arătat că și drumul înapoi este periculos din cauza bombardamentelor nemțești și, mai ales pe câmp, putem fi mitraliați. După o scurtă discuție cu mama, au decis să plecăm și, dacă mergem prin lanurile de porumb, putem scăpa. Spre surprinderea noastră, când am părăsit gara, am constatat că toți călătorii s-au încolonat după noi și au plecat prin porumbiște spre Timișoara. De 3 ori au trecut avioane deasupra noastră; tata striga să ne culcăm, pentru a nu fi văzuți, și toată lumea se trântea la pământ. În sfârșit, după câteva ore, obosiți și flămânzi, plini de praf și speriați, am ajuns acasă. Când am intrat, am găsit mutată la noi familia dr. Selegianu, prietenul tatei, cu 4 persoane,

care l-au rugat să-i primească, pentru că se cunoștea atitudinea filogermană a doctorului, căruia îi era frică de ruși. Au locuit la noi vreo două luni; toată ziua stăteau închiși în casă, numai seara târziu, pe întuneric, mai stăteau cu noi în grădină. Apoi au plecat acasă, considerând că pericolul a trecut; în oraș, mai ales în centru, nu se auzise că rușii ar intra în case, doar seara atacau oameni și furau. Una din victime, când venea seara acasă (ne mutasem pe Spl. Galați nr. 5, într-o vilă, pe malul Begheiului), a fost chiar tatăl meu. Fiind întuneric, avea o lanternă cu care-și lumina drumul, când la colț a fost oprit de 2 ruși beți. L-au somat cu pușca îndreptată spre el, l-au buzunărit, luându-i banii și, spre supărarea noastră, a fetelor, i-au luat ceasul de aur, cu lanț gros, din buzunarul vestei, și spre mirarea tatei, i-au pus în loc altul vechi și stricat; i-au luat lanternă bună, i-au dat alta mai veche și au plecat. Când a intrat în casă și a povestit, tata zâmbea. Mama, mirată, l-a întrebat cum de-i mai vine să râdă, după ceea ce a pățit. Zâmbind, tata s-a uitat la ea, și a întrebat-o dacă nu este mai bine că a „făcut schimb” de ceas și de lanternă, decât să-l fi împușcat și să-l arunce în Bega. Avea dreptate, și sora mea și cu mine ne-am consolată de pierderea lanțului de aur, căruia îi puseseam gând rău, să-l rugăm pe tata să ni-l dea, să ne facem inele și brățări.

Au urmat multe nelegiuiri făcute de armata rusă, care era iritată și de atitudinea neprietenoasă a locuitorilor, motiv pentru care tata a cerut o întâlnire prim-procurorului sovietic, pentru a protesta împotriva abuzurilor celor care veniseră ca „prieteni”. A doua zi, pe 8 noiembrie 1944, tata a organizat o conferință de presă, prin care se făcea un apel la populația județului. După ziua conferinței de presă, au fost cazați în locuința noastră un colonel rus și ordonanța. Într-o zi, venind acasă de la școală, am intrat pe terasă, ocolind intrarea principală. Sub terasă, am văzut ordonanța îngenunchată, făcându-și cruce. S-a speriat și am înțeles că mă ruga să nu spun ce am văzut, arătându-mi o cruce, legată de un șnur, pe care o purta sub uniformă.

Printre prietenii noștri din tinerețe, menționez câțiva, pe atunci elevi: Decebal Anastasescu, Emil Sebeșan, Iancu Sârbu, de care mă

leagă o amintire din 10 mai 1945. Noi, tinerii, țineam mult la regele Mihai, participând la defilare; ajunși în fața Teatrului, am protestat pentru că portretul suveranului nu se afla expus, fiind înlocuit de cele ale lui Marx, Engels și Lenin. Eram foarte mulți și scandam „Regele și Patria”. După o vreme, D. Anastasescu și E. Sebeșan, împreună cu două eleve de la „Carmen Sylva”, precum și directorul Liceului C.D. Loga, profesorul de matematică Mioc, au fost arestați. Fiind elevi în ultimul an, cei doi erau pregătiți pentru bacalaureat de prof. Mioc. Au fost eliberați numai în urma unei telegrame a regelui Mihai.

Mult timp după venirea rușilor, tata, ca și prietenii lui, și în general toți românii, au crezut zadarnic că americanii vor interveni și ne vor salva. A urmat instalarea comunismului, deportarea celor care aveau moșii, sărăcia anilor de după război, când totul era raționalizat; în prima parte, tata a rămas în funcție, având „origine sănătoasă”, și neavând dușmani, dar a asistat neputincios la atâtea nedreptăți. Prietenul său, dr. Selegianu, văzând cursul evenimentelor, a divorțat formal de soție, care fusese foarte bogată, sperând că astfel va putea să-și salveze cei doi băieți, elevi. Când, în noaptea în care au fost ridicați moșierii (1/2 martie 1949), o mașină s-a oprit la casa lui și au venit pentru fosta soție, din greșeală l-au luat și pe el și pe copii. Înainte a pleca de acasă, a avut timp să-și facă o injecție cu o doză mare de morfină, iar noaptea tata a fost anunțat că este pe moarte. Când tata a ajuns acolo, prietenul său era deja mort. Băieții au rămas singuri și nu pot uita ziua când a avut loc înmormântarea. Era o zi urâtă, cu lapoviță, în cimitir un număr restrâns de prieteni, cei doi băieți lângă sicriul de brad sărăcăcios, cu așternutul de hârtie; în sfârșit, dormea liniștit, acel bărbat falnic, inteligent, iubit de toți prietenii pentru caracterul său, simțul umorului, atât de apreciat atunci când ne vizitau.

În 1948, tata a fost vizitat de membrii unei delegații de la Partidul Comunist Român, care i-au spus că a fost arestat un bărbat, pe care ei îl doreau condamnat. A fost prima dată când au fost făcute presiuni asupra magistraților. Tata, foarte liniștit, le-a răspuns că nu

trebuie să-și facă probleme, dacă este vinovat va fi condamnat. La proces s-a constatat că acuzatul era nevinovat, fiind achitat. A doua zi, în jurul orei 12, tata a apărut trist, cu roba pe braț, și ne-a anunțat că tot completul de judecată, care a dat sentința, a fost desființat. Au urmat zile foarte grele, tata încerca să se angajeze în orice post, să poată avea cartelă de pâine și alimente (nimic nu se putea cumpăra „la liber”), dar, după ce i se citea autobiografia, nu era primit nicăieri. Doi ani de lipsuri și umilințe ne-au chinuit, sora mea, studentă la Drept în Cluj, fiind ajutată de un frate al mamei; noi abia aveam ce mânca. Tata era foarte trist, neștiind cum va reuși să ne întrețină. Mama a fost o femeie foarte puternică, l-a încurajat, a spus că ei doi se vor descurca; servitoarea a fost concediată și mama a luat în gazdă pe frații Savulov (ambii au devenit preoți, Mircea fiind, toată viața, preot în Fabric). Ea a gătit pentru ei, le spăla hainele, iar părinții lor aduceau de la țară, unde locuiau, suficiente alimente și pentru noi. În sfârșit, tata a primit un post de funcționar la C.E.C. Când m-am dus să-l văd acolo, era într-o sală mare, cu zeci de mese, stătea aplecat și lucra într-un loc cam întunecat. Pentru prima dată în viața mea, am făcut un efort să nu izbucnesc în plâns și să nu strig, să mă plâng de nedreptatea ce se făcea acestui om. Singurul gând care mi-a venit atunci – și m-a liniștit – a fost că totuși nu a fost închis, nu a murit în închisoare, a rămas cu familia sa și am mulțumit lui Dumnezeu. Mi-am șters lacrimile și am rugat să-l anunțe că vreau să-i vorbesc. S-a ridicat cu greu de pe scaun și a venit zâmbind spre mine.

După terminarea facultății, din cauza „originii sociale”, sora mea nu a putut să ajungă magistrat, cum își dorea; făcând în paralel Conservatorul, întâi s-a angajat la Filarmonica „Banatul”, apoi a fost profesoară de vioară la Școala Populară de Artă din Timișoara. Și eu am avut necazuri din aceleași motive. Deși am fost campioană națională la floretă, membră a lotului național, și am participat la competițiile internaționale vreme de 5 ani, nu am putut să plec la nici un concurs în străinătate, nici măcar la Budapesta. Cu o seară înaintea plecării spre Olimpiada de la Melbourne (1956) am fost anunțată că

nu am primit pașaport, locul meu fiind luat de fiica unui muncitor din Ploiești, care nu fusese niciodată finalistă la un concurs național!

Tata niciodată nu s-a plâns de situația lui, iar eu mi-am propus, ca de fiecare dată când mi-l închipeam la masa lui, umil, aplecat spre munca lui de la C.E.C., să schimb acea imagine cu figura lui senină și fericită, așa cum l-am văzut odată la Cornereva, cosind împreună cu vărul lui Trăilă, care i-a fost ca un frate. (Ca și alți țărani din Cornereva, Trăilă Ivașcu le duceau hrană celor conduși de colonelul Uță, ascunși în munții Cernei, fiind pentru acesta arestat și trimis pentru Canal pentru 2 ani; fiind puternic îi ajuta pe încă doi deținuți în vârstă să-și facă norma). Atunci, în acea vacanță, suind pe dealul unde se dusesse să cosească cu rudele, am avut fericirea să-l văd, în acea zi însorită, cosind alături de vărul său și cei doi fii ai acestuia. Se auzea coasa celor patru tăind iarba minunată, parfumul fânului proaspăt cosit înmiresma aerul, de jur-împrejur erau munții Cernei, era atât de fericit, fața lui era luminată de soare și atunci mi-am dat seama că aparținea aceluia loc, că acolo se simțea aproape de Dumnezeu. Casa străbunicului Matei, unde s-a născut tata, așezată la poalele muntelui, cu o priveliște de vis, izolată, mai există și acum. Mi se pare normal ca străbunicul, cu cele 7 fete, toate la fel de senine și bune, la fel ca tata, să fie atât de deosebiți. Dacă te scoli și vezi soarele răsărind pe după munți, întinderea pădurilor, murmurul pârâului din curtea casei și sus cerul, cu păsările cântătoare, cum puteau fi altfel?

Lelia Talpeș

Cuprins

Prefață	5
Cuvânt înainte.....	7
I. Copilăria – data nașterii	9
II. Locul unde m-am născut	9
III. Bucuria bunicului Matei	13
La școală.....	29
La școala ungurească.....	31
În război	39
Botezul focului	42
Erou și decorat fără merit deosebit	44
Trecerea la frații desrobitori.....	49
În lagărul de prizonieri Șipote	57
O surpriză plăcută	77
Ofițer în armata română și în Corpul voluntarilor ardeleni.....	80
Prizonierul bolșevicilor în Basarabia și evadat.....	83
Unde și cum mi-am petrecut restul anului 1918	91
Student la facultatea de drept – Universitatea Iași	93
O surpriză plăcută în Cluj	99
Acasă	116
Din nou student	118
La Judecătoria Sărulești	122
Din nou în magistratură	128
Procuror-șef la Tribunalul Timiș-Torontal, în capitala Banatului	131
Isprava pârâului. Cireșul și puiul de cireș	136
Povești cu comori.....	137
Tatăl meu (Postfață)	141

Tiparul executat la

IMPRIMERIA MIRTON

Timișoara, str. Samuil Micu nr. 7

Tel.: 0256-225684, 272926; Fax: 0256-208924;

e-mail: mirton@mirton.ro

www.mirton.ro